



Letnik VI. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1925, št. 9.

Krištof Dimač.

Spisal Jack London. — Iz angleščine prevel France Magajna.

10. Kako sta z jajci dragoletila.

Neko jutro, ko je bilo tako mraz, da je kar drevje pokalo, je v prostorni trgovini A. C. družbe v Dawsonu Lucila Arral pomignila Dimaču, naj pride k prodajni mizi, kjer je kupovala obleko. Bila sta sama, kajti prodajavec je bil baš odšel v skladišče. Navzlic temu, da so bile ogromne peči napol razbeljene, so Lucili nežne ročice tičale v kožuhovinastih rokavicah.

Dimač se je njenemu molčečemu pozivu takoj pokoril. Sicer pa ni bilo tedaj v vsem Dawsonu moža, ki bi se ne bil čutil počaščenega, če bi »padel v oči« Lucili Arral, subretki majhne gledališke družbe, ki je vsak večer igrala v mestni operi.

»Vse je nekam mrtvo,« mu je potožila z ljubko nejevoljo, ko sta si podala roke. »Že ves teden ni bilo nobene stampe. Tisti maškarni ples, ki nam ga je nameraval prirediti Skiff Mitchell, je odgojen. Ljudem je začel pohajati zlati prah. Gledališče je vsak večer napol prazno. In že cela dva tedna ni bilo pošte od onstran gora. Skratka, mesto se je skobacalo v svoj brlog in zadremalo. Treba ga je oživiti, in nama to ne bo težko. Ni ga na svetu, ki bi bil bolj sposoben nego midva, tem zaspancem malo nakaditi. Veste, Wild Waterja sem pustila na cedilu.«

Dimač je skoro v istem hipu v duhu zazrl dve videnji. Prvo mu je slikalo Joy Gastellovo, drugo pa njega samega, ležečega v svitu mrzle severne teme sredi neskončne snežne planjave, kamor ga je uložila neizgrešljiva krogla prej omenjenega Wild Waterja. Zato Dimaču prav nič ni bilo po godu, da bi s pomočjo Lucile Arral delal šunder po Dawsonu. Pevka je to precej zapazila.

»Saj ne mislim tistega, kar mislite Vi, hvala lepa,« se je zasmejala in nabrala usta v užaljeno šobico. »Kadar se Vam bom hotela uriniti, boste morali imeti več oči in boljših, če me boste hoteli videti.«

»Koliko jih je že umrlo za srčno kapjo od nenadne sreče,« je zamrmral, ne da bi poskušal prikriti veselje, ki ga je obhajalo ob spoznanju, da ne bo treba dvoriti lepi pevki.

»Lej ga no, kako se laže,« ga je ljubko zavrnila. »Še nikoli niste užili toliko strahu ko zdaj. Zapomnite si, Mr. Dimač Bellew, da mi ni do ljubezničanja. Ako bi se pa Vam kaj takega zahotelo, se bo prikazal Wild Water, ki bo z Vami obračunal. Saj ga poznate, kajne? Sploh ga pa nisem še popolnoma pustila na cedilu.«

»Kar stresajte jih, svoje uganke,« se je norčeval Dimač. »Čez nekaj časa bom začel ugibati, kam pravzaprav merite.«

»Ne, ugibati pa ne bo sile, Dimač! Povedala Vam bom brez ovinkov. Wild Water misli, da sem ga pustila na cedilu. Razumete?«

»Torej, kako je: ali ste ga ali ga niste?«

»Ga nisem, pravim. Ampak to je skrivnost, povedana med štirimi očmi. On samo misli, da sem ga. Take sem mu prerekla, kakor bi bilo med nama za vselej konec besedi. Sicer je pa tisto pridigo tudi pošteno zaslužil.«

»Kam boste pa mene vpregli?«

»Nikamor. Vi si boste le nastregli cel koš denarja. Tako bova Wild Waterju zakurila, da se bo ves Dawson smejal. Imenitna šala bo, pa ga bo ukrotila. Krotivca je pa tudi potreben. Nekam preveč nasilen je. Radi tega, ker je močan kakor medved in ker ima

toliko zlatonosnih zemljišč, da jih kmalu ne bi mogel prešteti, še ni treba...»

»In ker je zaročen z najzajšo deklico v Alaski,« ji je Dimač segel v besedo.

»Da, in zaradi tega tudi, hvala Vam, ni treba, da bi postal razgrajšč. Sinoči je zopet podivjal. V dvorani M. & M. je vsa tla posul z zlatim prahom. Najmanj za tisoč dolarjev ga je raztresel. Odprl je vrečico in ga začel sipati plesavcem pod noge. Pa saj ste gotovo že slišali.«

»Kajpak, davi sem slišal. Škoda, da nisem pometal v tisti dvorani. Ampak še vedno se mi v glavi ne svita. Kam me boste vendar vpregli?«

»Poslušajte! Bil je preveč razposajen. Razdrla sem zaroko in zdaj ti hodi okrog ves žalosten, kakor bi mu srce pokalo. Tu se pričinja najina zadeva. Meni strašno teknejo jajca.«

»Adijo, zdaj smo pa tam!« je vzklikal Dimač obupno. »Toda, kje, oh, kje?«

»Le počakajte!«

»Ampak prosim Vas, kaj naj imajo jajca in Vaš tek opraviti s to stvarjo?«

»Presneto dosti. Samo lepo poslušajte!«

»Poslušati, poslušati,« je vlekel Dimač.

»Za božjo voljo, poslušajte me! Jajca mi teknejo, v Dawsonu jih pa ni baš preveč!«

»Seveda. To tudi jaz vem. Slavovičeva* gostilna jih ima skoro vsa. Šunka in eno jajce stane tri dolarje, šunka in dve jajci pa pet dolarjev. To se pravi, da se dobi na drobno eno jajce za dva dolarja. In samo bogataši, kakšna Arral in kakšen Wild Water, si jih morejo privoščiti.«

»Res je. Tudi njemu ugajajo jajca,« je nadaljevala Lucila. »Pa to me zdaj presneto malo briga. Glavno je to, da teknejo meni. Vsako jutro ob enajstih zajtrkujem pri Slavoviču. Običajno pojem dve jajci.« Pomolčala je, kakor da bi hotela povečati njegovo zanimanje. »Pomislite, samo pomislite, kaj bi bilo, če bi nekdo kupil vsa jajca.«

Čakala je Dimačeve besede, on pa jo je le opazoval z občudujočim očesom in v srcu blagroval Wild Waterja, da je tako dobro izbiral.

»Menda me še ne poslušate ne,« je rekla.

»Nadaljujte,« ji je odvrnil. »Kaj bom ugibal, ko pa ne zadenem. Kar Vi odgovorite.«

»Bedak! Wild Waterja poznate. Ko bo videl, da medlim od neutešnega hrepenenja po jajcih — in jaz čitam v njegovem srcu kakor v knjigi ter vem, kako je treba medleti, — kaj mislite, kaj bo storil?«

»Kar sami odgovorite!«

»No, zdirjal bo naravnost k človeku z jajci. Kupil bo celo zalogo, pa naj stane, kolikor hoče. Prvi prizor: Pridem ob enajstih v Slavovičevo gostilno. Pri sosednji mizi bo sedel Wild Water, to je jasno kakor beli dan. 'Dve stepeni jajci, prosim,' bom

ukazala natakarku. 'Obžalujem, miss Arral,' bo ta odvrnil, 'nimamo jih več'. Tedaj se bo pa oglasil Wild Water s tistim svojim medvedjim glasom: 'Natakark, šest jajc, mehko kuhanih.' In natakark poreče: 'Tako, gospod,' in mu prinese naročeno. Drugi prizor: Wild Water se po strani ozira name, jaz pa mrzlo kot lednik in neskončno užaljeno gledam predse ter pokličem natakarku. 'Obžalujem, miss Arral, ampak ona jajca so last gospoda Wild Waterja. Ima jih pri nas shranjena.' Tretji prizor. Wild Water, poln zmagoslavja, se sili, da bi se vedel povsem naravno in brezbrizno, in mirno použiva svojega pol ducata jajec. — Zdaj pa drugačen prizor. Slavovič sam prinese k moji mizi dve stepeni jajci in poreče: 'Poklon od gospoda Wild Waterja, gospica.' Kaj naj storim? Hočeš nočeš se bom morala ozreti proti Wild Waterju in se mu nasmehiniti. S tem pa bo kajpada sprava podpisana. Njemu se bo zdelo, da jo je dosegel poceni, čeprav bo plačal po deset dolarjev za vsako jajce v zalogi.«

»Nadaljujte!« je silil Dimač. »Na kateri postaji bom pa jaz zlezal na Vašo 'lukamatijo' in pri katerem napajališču bom zletel ven?«

»Bedak! Nikjer ne boste zleteli ven. Peljali se boste z jajčnim vlakom naravnost do glavne postaje. Pokupili boste vsa jajca v Dawsonu. Začnite takoj, še danes. Plačujte jih po tri dolarje, potem pa oderite Wild Waterja, kar se da. Ko pa bo vsa stvar končana, bova razglasila njeno skrito zgodovino. Vse se bo krohotalo na rovaš Wild Waterja. Tista njegova razgrajava žilica mu bo začela malo bolj počasi utripati. Slavo si bova delila po bratovski. Pri tem boste pridelali čeden kupček denarja. In Dawson se bo prebudil iz svojega sna in se bo kar za trebuh držal od hohota. Seveda, če... če mislite, da bi pri tej igri svoj denar tvegali, Vam bom jaz dala zlatega prahu, da boste lahko kupili jajca.«

Te poslednje besede so bile Dimaču odveč, kajti bil je le navaden smrtnik z zapada, ki je imel čudne in trdovratne pojme o ženskah in denarju. Zato je s prezirom zavrnil njeno ponudbo.

»Hej, Čok!« je zaklical Dimač čez glavno ulico svojemu tovarišu, ki je hitro nekam koracal na svojih vegastih nogah, držeč pod pazduho steklenico z zmazlo vsebino. Dimač je stopil čez cesto k njemu.

»Kje si pa bil vse jutro? Povsod sem te že iskal.«

»Pri doktorju,« je odvrnil Čok in pokazal steklenico. »Ubogi Sally nekaj ni prav. Sinoči sem opazil pri krmljenju. Rep in boki se ji golijo. Doktor pravi...«

»Naj pravi, kar hoče,« mu je nepotrpežljivo segel Dimač v besedo. »Veš, kaj bi, rad...?«

»Kaj te pa spet grize?« je vprašal Čok osupel in užaljen. »Psica se goli, mraz pa tak, da gre kar za nohte. Rečem ti, da je bolna. Doktor pravi...«

»Sally naj počaka. Poslušaj!«

* V izvirniku: »Slavovitch restaurant«. Op. prevajavčeva.



Elizabeta L. Vigée-Lebrun.

Slikarica s hčerjo.

(Paris, Louvre.)

»Pa če ti pravim, da ne more čakati. To bi bilo okrutno. Saj bo še zmrznila. Kaj te je pa vrglo v tako vročino? Mar je kdo dobil sled Monte Kristovega zaklada?«

»Ne vem, Čok. Ali bi mi storil uslugo?«

»Seveda,« je vljudno rekel Čok, dobrovoljen in pomirjen. »Za kaj pa gre? Kar povej. Saj veš, da sva prijatelja.«

»Prosim te, da mi nakupiš jajec —«

»Seveda. Pa še kolonjske vode pa riževega praška. Samo besedico reci. Uboga Sally se pa goli, da jo je kar zlo pogledati. Čuj, Dimač, če nameravaš začeti milijonarsko življenje, si le sam kupuj jajca! Jaz sem zadovoljen s fižolom in slanino.«

»Saj jih bom kupil samo zase, prosim te le, da mi pomagaš. Zdaj pa, Čok, zatisni za nekaj hipov svoje gobezdalo! Stori, kar ti pravim. Naravnost k Slavoviču pojdi! Kupi vsa jajca, kar jih ima v zalogi, in plačaj mu jih, če treba, tudi po tri dolarje. Ampak! Pokupi vsa do zadnjega.«

»Po tri dolarje!« je zaječal Čok. »In baš včeraj sem slišal, da jih ima v zalogi nad sedemsto. Enindvajsetsto dolarjev za kurje sadje! Pravim, Dimač, nekaj ti bom svetoval. Hitro teci k zdravniku! Prijazni mož je in se bo zavzel zate. Za prvi recept bo vzel samo eno unčo zlata. Pozdravljen! Mudi se mi.«

Obrnil se je, da bi šel. Dimač pa ga je zgrabil za ramo, ga zaustavil in zasukal k sebi.

»Dimač, saj veš, da rad storim zate, kar hočeš,« se je Čok iskreno branil. »Če se boš kdaj prehladil v glavo in če boš imel obe roki zlomljeni, bom noč in dan sedel pri tvoji postelji in te usekaval. Toda če zapravim enindvajsetsto dobrih železnih dolarjev za kurje sadje, pa naj bo zate ali za kateregasilodi drugega dvonožnega človeka, bom vreden večnega ognja.«

»Saj ne boš zapravil svojih dolarjev, ampak moje, Čok. To je čisto kupčijska zadeva. Rad bi kupil vsa jajca, kar jih je v Dawsonu, v Klondiku in na Yukonu. Ti mi boš pomagal. Ne utegnem ti razlagati vseh podrobnosti te kupčije. Ti bom že kesneje pojasnil, in če boš hotel, boš lahko pristopil s polovico glavnice. V tem hipu gre za to, da dobiva v pest vsa jajca. Zdaj pa skoči k Slavoviču in kupi vsa, kar jih ima.«

»Kaj naj mu pa rečem? Saj bo vendar vedel, da si jih ne bova ocvrla.«

»Ničesar mu ne govori. Denar ima tudi svoj jezik. On prodaja kuhana po dva dolarja. Ponudi mu tri za sirova. Če mu pa radovednost ne bo dala miru, mu reci, da nameravaš začeti kokošjerejo. Samo da nama proda jajca. Potem pa nadaljuj. Kjerkoli izvohaš kako jajce, kupi ga. Razumeš? Kupi ga! V tisti mali gostilnici, ki je nasproti Slavovičeve, jih bo tudi nekaj. Kupi jih! Jaz bom šel pa v klondajško mesto. Vem za hromege starca, ki je 'suh' in ima šest du-

catov jajec. Vso zimo jih je hranil in upal, da bodo toliko poskočila, da si bo zanje lahko kupil vozovnico do Seattla. Ukrenil bom, da se starec spomladi odpelje, pa bodo jajca moja. Zdaj se pa požuri!! Pa še nekaj! Pravijo, da jih ima nekaj ducatov tudi tista mala ženska na drugi strani žage, ki šiva mokasine.«

»Bo že prav, če ti tako praviš, Dimač. Ampak Slavovič se jih bo držal kakor klop. Najprej jih bom pobral drugod.«

»Dobro. Pa le hitro! Zvečer ti bom razložil vso zgodbo.«

Toda Čok je zopet zavihtel svojo steklenico. »Najprej grem lečit ubogo Sally. Jajca bodo že toliko počakala. Če jih niso pojedli do zdaj, jih tudi ne bodo medtem, ko bom negoval ubogo žival, ki je že tolikokrat meni in tebi rešila življenje.«

Jajca so bila tako hitro pokupljena, da nikoli tega. V treh dneh je bilo malone sleherni jajce, za katero so v Dawsonu vedeli, v rokah Dimača in Čoka, le par ducatov jima jih je ušlo. Dimač je bil bolj razsipe pri kupovanju. Brez sramu je povedal, da je hromcu v klondajškem mestu plačal po pet dolarjev za vsako izmed njegovih dvainsedemdesetih jajec. Čok pa, ki jih je pokupil več nego Dimač, se je krepko pogajal za ceno. Ženi, ki je šivala mokasine, je plačal le po dva dolarja za jajce. Bil je silno ponosen, ker je prignal Slavoviča tako daleč, da mu je prodal vseh sedemstopetnajst jajec po dva in pol dolarja. Godrnjal pa je nad malo gostilnico nasproti Slavoviča, kjer je moral plačati po dva dolarja petinsedemdeset za vsako od tistih bornih stoštrintridesetih jajec.

Tistih par ducatov, ki jih še nista imela, je bilo v rokah dveh oseb. Ena, s katero se je Čok že pogajal, je bila Indijanka, in je živela na griču za bolnišnico.

»Danes jo bom premotil,« je Čok naznanil naslednje jutro. »Ti pomij posodo, Dimač. Bom takoj nazaj, če se ne razpočim, ko ji bom kazal zlato. Z moškim bi človek že še trgoval. Z ženskami je pa križ. Kar srce me boli, ko vidim, kako ti znajo kupca zavračati. Človek bi mislil, da so tista njena jajca iz suhega zlata.«

Ko se je Dimač popoldne vrnil v koč, se je Čok bavil z bolno Sally. Vtiral ji je mazilo v ogoljeni rep in zrl predse s tako pustim in praznim obrazom, da so Dimača prešinile čudne slutnje.

»Vse po sreči?« ga je Čok brezbrizno vprašal, ko sta nekoliko minut molčala.

»Kaj še!« je Dimač dejal zlovoljno. »Pa ti, kaj si opravil pri Indijanki?«

Čok je zmagonosno mignil z glavo proti vedru jajec, ki je stalo na mizi. »Po sedem dolarjev sem jih plačal,« je priznal, ko je nekaj časa molče psico drgnil.

»Jaz sem mu pa končno ponujal po deset dolarjev za jajce,« je pripovedoval Dimač, »pa mi je na-

zadnje izjavil, da jih je že prodal. Slaba se nama obeta, Čok. Nekdo se nama je vteknil v kupčijo. Teh osemindvajset jajec nama lahko napravi velike preglavice. Vidiš, podjetje nama bo le tedaj uspelo, ako dobiva v najino pest vse do zadnjega...»

Umolknil je in uprl pogled v tovariša. V hipu se je Čok čisto spremenil. Obšlo ga je razburjenje, ki ga je komaj brzdal trezen premislek. Zaprl je škatlo z mazilom, počasi in temeljito si je otrl roke ob kosmatih kožuh psice, vstal, stopil v kot, pogledal tam na toplomer in se počasi vrnil. Z nenavadno nizkim, tihim in pretirano vljudnim glasom je dejal:

»Bodi tako prijazen, povej mi še enkrat, koliko jajec ti ni prodal tisti možakar?«

»Osemindvajset.«

»Hm,« je sam pri sebi zamrmral Čok in pokimal z glavo, kakor da mu je zdaj vsa zadeva postala jasna ko beli dan. Potem se je s pritajeno jezo ozrl na peč. »Veš, kaj, Dimač? Poiskati si bova morala novo peč. Kurišče je pregorelo do pečice, tako da mi dim ves prepečenec okadi.«

»Pojdita se solit, ti in tvoja peč!« se je raztogotil Dimač, »in mi rajši povej tisto glede jajec.«

»Jajec? Tisto glede jajec bi rad vedel? Dobro! Bodi torej tako prijazen in okreni svoje ljubeznive in prekrasne oči proti tistemle vedru na mizi. Ali ga vidiš?«

Dimač je prikimal.

»Dobro. Zdaj ti bom pa eno povedal, samo eno in nič več. V tistemle vedru je natančno, točno, ne eno manj ne eno več, baš osemindvajset jajec in za vsakega teh salamenskih klopotcev sem plačal vprav sedem velikih, okroglih, železnih dolarjev. Če misliš, da nujno potrebuješ nadaljnjih podrobnosti in pojasnil, sem pri volji odgovarjati.«

»Nadaljuj,« je zahteval Dimač.

»Tisti postopač, ki si z njim trgoval, je velik, širokopleč Indijanec, kajne?«

Dimač je prikimal in ponavljal to kretnjo pri vsakem nadaljnjem vprašanju.

»Na eni strani mu manjka pol lica, ker ga je nekoč pobožala nežna taca golobradega grizlija. Ni res? Kupčuje s psi. Ni res? Pravijo mu Jim (t. j. Jakec) Brazgotina. Sem pogodil? Ali veš, kam cikam?«

»Hočeš reči, da sva gonila ceno —«

»Drug proti drugemu. Kakopak. Tista indijanska babnica je njegova žena in njuna hiša stoji na griču za bolnišnico. Da se nisi ti vmes vteknil, bi mi bila prodala tista jajca po dva dolarja.«

»Saj bi jih bil tudi jaz dobil po taki ceni, da nisi ti, človeče, tako zagrizeno kvaril kupčije,« se je smejal Dimač. »Sicer pa prava reč! Z mirno vestjo lahko rečeva, da so vsa jajca, kar jih Dawson premore, najina. To se pravi, da sva na konju.«

Prihodnjo uro je Čok porabil za to, da je na robu tri leta starih novin nekaj čečkal s končkom svinč-

nika. Čim bolj zavite in nečitljive so postajale njegove čirčare, tem bolj se mu je svetil obraz.

»Na, pa sem ga le dokončal!« je končno dejal. »Lepo, kajneda? Zdaj ti bom pa povedal, koliko je našega računa. V tem hipu imava natanko devetstotriinšedemdeset jajec. Stanejo naju dvatisočsedemstosestdeset dolarjev, če računam zlati prah po šestnajst dolarjev unčo in črtam zapravljeni čas. Zdaj me pa lepo poslušaj. Če se nama posreči, da naprtiva Wild Waterju jajce po deset dolarjev, bo znašal čisti dobiček natančno šesttisočdevetstosedemdeset dolarjev. To je čedno knjigovodstvo, vidiš. Da boš vedel, če bi te slučajno kdo vprašal, kako in kaj. Pristopam k podjetju s polovico glavnice. Kar udari, Dimač! Tako sem zadovoljen, da se kar topim od hvaležnosti.«

Tisto noč ob enajstih je nekdo nenadoma prebudil Dimača iz najslajšega sna. Bil je Čok. Njegov kožuh je dihal oster mraz, in roka, ki se je doteknila Dimačevega lica, je bila ledenohladna.

»Kaj pa je že spet?« je zagodrnjal Dimač. »Ali je Sally izgubila še tistih par kocin?«

»Ne. Ampak imam dobre novice in ti jih moram povedati. Govoril sem s Slavovičem, oziroma Slavovič je govoril z mano, kajti on je začel pregovarjati. Rekel mi je: 'Čok, rad bi se pogovoril s teboj glede tistih jajec. Do zdaj sem molčal. Nihče ne ve, da sem ti jih prodal. Če pa iščeš dobička, ti samo mene poslušaj, pa bo dobro.' In mi je povedal, kako in kaj. No, kaj misliš, kaj mi je namignil?«

»Kar naprej! Ven z besedo!«

»Morda se bo glasilo neverjetno, ampak njegov migljaj je meril baš na Charleya Wild Waterja. Jajec se mu je zahotelo. K Slavoviču ti je prišel in mu ponujal pet dolarjev za komad; preden je odšel, mu je pa ponujal že osem. Slavovič pa nima niti enega več. Ko je Wild Water odhajal, mu je zapretil, da mu (Slavoviču) odbije glavo, če izve, da jih ima kje skrita. Slavovič mu je sicer povedal, da je jajca prodal, pa mu je tudi rekel, da je kupec tajna oseba. Slavovič pravi, da bi bilo dobro, če bi mu midva dovolila, Wild Waterju šepniti, kdo je dawsonski jajčni kralj. 'Čok,' je rekel Slavovič, 'če mu povem, bo pridiral k vama v bajto in drugo k drugemu plačal po osem dolarjev.' Figo, pa ne osem dolarjev, sem mu rekel. Še preden bova udarila v roke, mi bo dajal deset. Sicer sem pa Slavoviču dejal, da si bom stvar zrelo premislil in mu jutri zjutraj sporočil, kaj naj stori. Da pa Wild Waterju lahko namigne, kje so jajca, to mu bova že dovolila, kajneda?«

»Kakopak. Zjutraj zarano poišči Slavoviča, pa mu povej, kako stvar stoji. Naj Hudi uri* tudi pove, da sva midva oba udeležena pri tej jajčni kupčiji.«

Dimač je zadremal, pa ga je Čok čez pet minut zopet prebudil.

* Wild Water se slovenski lahko reče: Huda ura.

»Slišiš? Dimač, hoj, Dimač!«

»A?«

»Deset dolarjev za jajce. Niti centa mu ne odnehava. Razumeš?«

»Seveda, niti centa,« je zaspano godrnjal Dimač.

Drugo jutro je Dimač zopet naletel na Lucilo Arral v prodajalni A. C. družbe.

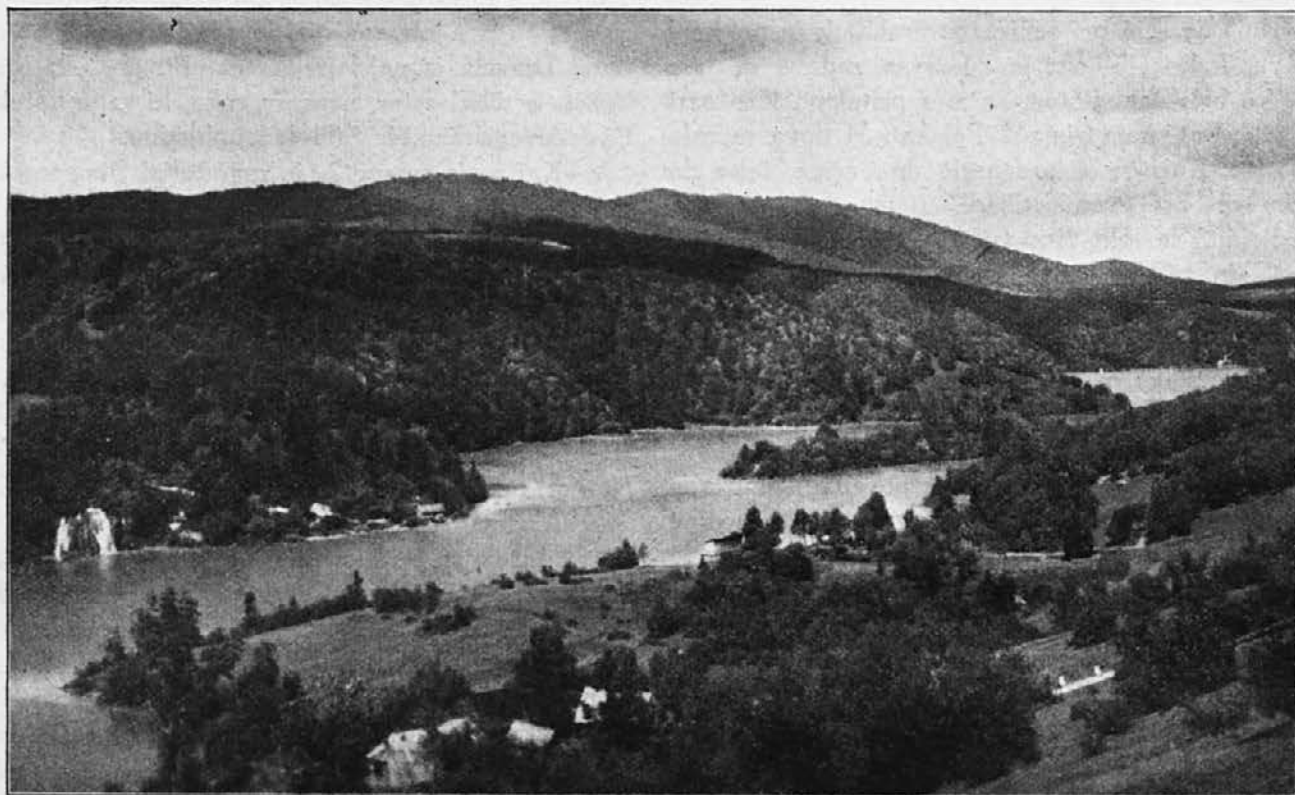
»Najina zarota se plete, da je kar veselje,« ji je veselo naznanil. »Huda ura je že bil pri Slavoviču in zlepa in zgrda poskušal dobiti jajca. Danes mu je pa Slavovič zaupal, kdo jih je vsa v Dawsonu pokupil.«

Luciline oči so se radostno zasvetile. »Baš grem zajtrkovat,« je vzkliknila. »Ukazala bom jajca in ko

Dimač je odložil vprego, ki jo je popravljaj, odprl vrata in zagledal Zalko in Svetlina, ki sta baš srdito podila od hiše tolpo sosedovih psov. Zagledal pa je še nekaj drugega, kajti zahlopnil je duri in šinil k peči. Naglo je postavil nanjo ponev, ki je bila še vroča od losje pečenke. V ponev je vrgel izdatno kepo masla in ko se je razlezla, je vzel jajce, ga ubil in kanil na cvrčečo maščobo. Ko je segel po drugo jajce, je skočil Čok k njemu in ga pograbil za roko.

»Ti!« je zaklical. »Kaj pa počenjaš?«

»Jajca cvrem,« mu je Dimač pojasnil, ko se otresele Čokove roke in ubil drugo jajce. »Kaj pa je



Plitvička jezera: Kozjak, največje jezero.

mi bo natakár povedal, da jih nimajo, bom tako obupno zrla predse, da bi se kamnu omečilo srce, ako bi ga imel. Veste, Wild Water je bil pri Slavoviču in je po vsej sili hotel kupiti jajec. Kaj bi ne dal zanje! Cel rudnik, če bi bilo treba. Saj ga dobro poznam. In držite se visoke številke! Bog obvaruj manj kakor deset dolarjev. Če mu jih boste prodali ceneje, Dimač, Vam nikoli ne odpustim.«

Opoldne je v koči Čok napravljaj na mizo. Postavil je nanjo lonec fižola, vrč kave, skledo mlinec, sirovega masla, škatlo zgoščenega mleka, krožnik kadečega se losjega mesa, naperjenega s slanino, skledo breskvove čežane in zaklical: »Zdaj pa le kositi! Samo prej bi pogledal, kako je z Zalko.«*

s tvojimi očmi, da ne vidiš več? Menda vendar nisi mislil, da se češem?«

»Mar ti ni dobro?« je vprašal Čok skrbne, ko je Dimač ubil tretje jajce in odrinil Čoka v stran. »Morebiti se ti je pa zmešalo? V ponvi je že za trideset dolarjev jajec.«

»Pa še za trideset jih bom potolkel,« je odvrnil Dimač in mirno ubil četrto. »Beži no s pota, Čok. Hudournik jo maha sem gori. Čez pet minut bo tukaj.«

Čok se je globoko oddehnal. Spoznal je, kam Dimač meri, in sedel je za mizo. Kmalu sta začula trkanje. Tedaj sta že sedela za mizo in pred vsakim je stal krožnik s tremi vročimi, ocvrtimi jajci.

»Noter!« je zaklical Dimač.

Vstopil je Wild Water, krepak in visok fant, kolikor ga je bilo. Imel je šest čevljev mere in tehtal

* Pasje ime Sally bi se po naše morda lahko reklo: Zalka.

čiste teže stodevetdeset funtov. Prijateljsko je stisnil roko Dimaču in Čoku.

»Sedi, Wild Water,« mu je rekel Čok, »boš malo prigriznil. Dimač, ocvri še njemu par jajec! Stavim, da jih že dolgo ni pokusil.«

Dimač je vstal, ubil v vročo ponev tri jajca in jih čez par minut stresel na krožnik, ki je stal pred gostom.

Wild Water je tako čudno in pozorno vanje strmel, kakor bi jih hotel stresti v žep in odkuriti z njimi bogvekam.

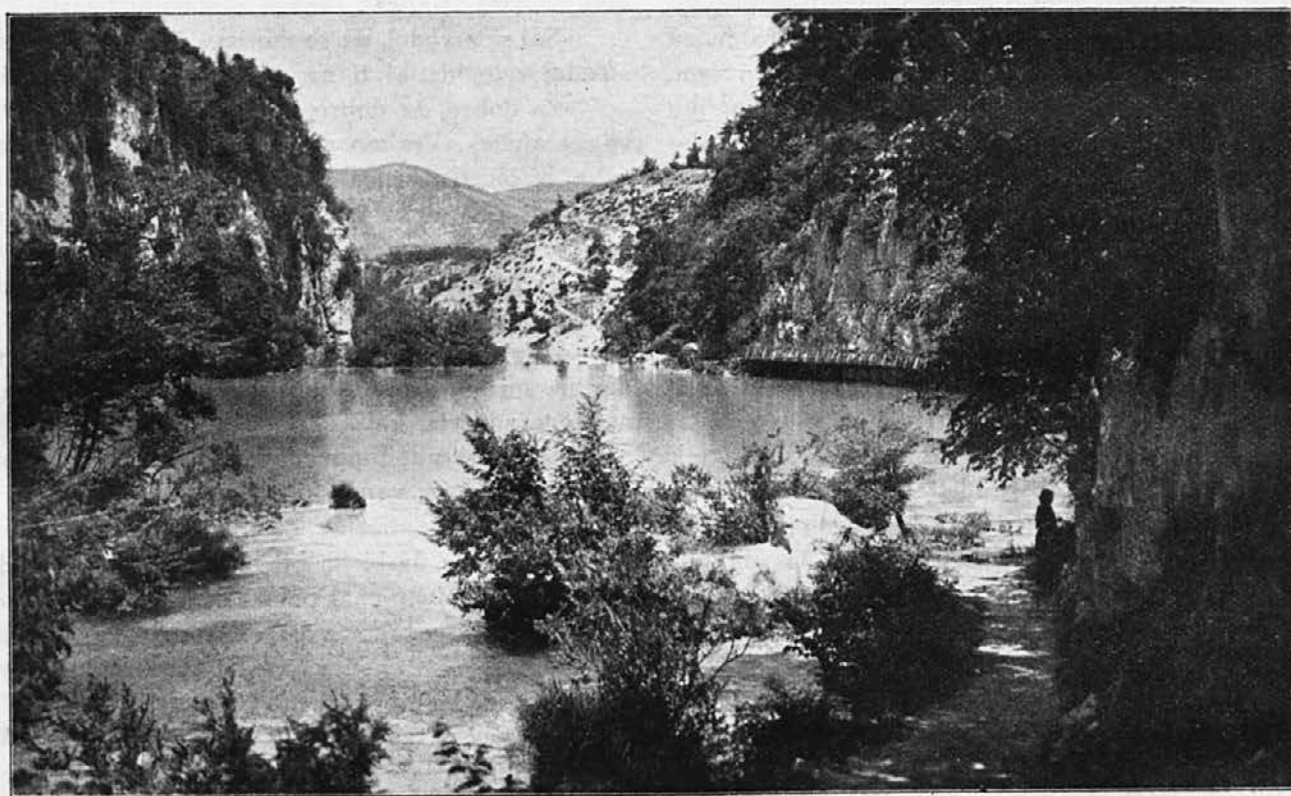
»Veš, tisti bogatini v Državah nas kar nič ne posekajo, kar se tiče hrane,« se je bahal Čok. »Trije

»Kar tako bi jih pa že ne smela jesti,« je ugovarjal Wild Water. »To — to ni prav.«

»Veš, vsa mrtva sva na jajca, midva z Dimačem,« se je opravičeval Čok.

Wild Water je počistil svoj krožnik, pa ni kazal pri tem posebnega navdušenja. Svoja gostitelja je ogledoval izpod čela. »Čujta, prijatelja,« je rekel obotavljajoč se. »Lahko bi mi izkazala veliko uslugo. Prodajta, posodita ali darujta mi dvanajst jajec.«

»Pa še kako rada,« je odgovoril Dimač. »Sama po sebi veva, kaj se pravi hrepeneti po jajcih. Tako uboga, seveda nisva, da bi gostoljubnost prodajala. Dobil jih boš zastonj.« Krepka brca pod mizo ga je



Plitvička jezera: Jezerce Gavanovac in začetek Koranine soteske.

smo in se mastimo z devetdesetdolarskim cvrtjem, pa še z očesom ne trenemo.«

Wild Water je kakor okamenel zrl na hitro izginjajoča jajca.

»Domač bodi in jej,« ga je Dimač silil.

»Ampak po deset dolarjev pa že niso vredna,« je počasi dejal Wild Water.

»Ali ni vsaka stvar toliko vredna, kolikor moreš zanjo dobiti?« ga je vprašal Čok.

»Je res to, ampak —«

»Nič, ampak'. Povem ti le, po čem jih lahko prodam. Natanko po deset dolarjev. Midva z Dimačem sva jajčna kralja, nikar tega ne pozabil. Če rečeva po deset, bodo šla po deset.« Otrl je krožnik s kosom prepečenca in nadaljeval: »Še par bi jih lahko pojedel.« Vzdihnil je in si naložil fižola.

opomnila, da se Čok začenja razburjati. »Dvanajst bi jih rad, si rekel?«

Wild Water je prikimal.

»Daj, Čok,« je ukazal Dimač, »ocvri mu jih dvanajst. Saj vem, kaj je to. Kolikokrat sem bil tako ješč, da bi jih bil pospravil dvajset kakor bi mignil.«

Toda Wild Water je zgrabil postrežljivega Čoka za rokav in mu začel razlagati: »Ne mislim ocvrtih, ampak tako z lupinami.«

»A, ti jih hočeš s seboj?«

»Seveda.«

»Toda to ni več gostoljubje,« se je upiral Čok. »To je že kupčija.«

Dimač je prikimal. »Veš, Wild Water, to je pa druga stvar. Mislil sem, da bi jih ti rad jedel. Vidiš, midva pa imava z jajci posebne račune.«

Nevarna modrina v očeh gosta je začela postajati nevarnejša. »Saj vama jih plačam,« je rekel ostro. »Koliko stanejo?«

»Ampak samo dvanajst?« je odvrnil Dimač. »Po dvanajstoricah jih ne moreva prodajati. Midva sva trgovca z jajci na debelo, ne pa štacunarja. Ne marava se baviti s prodajanjem na drobno, ker bi s tem najino veletrgovino uničila. Najina zaloga jajec je obilna in če jo prodava, jo prodava vso ali pa nič.«

»Koliko jih pa imata in koliko hočeta zanje?«

»Koliko jih imava, Čok?« je vprašal Dimač.

Čok se je odkašljaj in začel glasno računati na pamet. »Čakaj, da vidim. Devetstotriinšestdeset manj devet jih ostane devetstodvainšestdeset. Po deset dolarjev bi vse skupaj zneslo nekako devettisočšeststodvajset dolarjev. Seveda sva poštena trgovca in za vsako pokvarjeno jajce ti denar povrneva, dasi vem, da ga ni slabega med njimi. Sicer pa nisem v Klondiku še nikoli videl slabega jajca. Kdo pa bi bil tako bedast, da bi v to deželo nosil pokvarjena jajca.«

»To je pravično,« je potrdil Dimač. »Za vsako pokvarjeno jajce ti denar povrneva. Torej ti predlagava tole: plačaj devettisočšeststodvajset dolarjev, pa bodo vsa klondajška jajca tvoja.«

»Saj jim potem lahko naviješ cene na dvajset dolarjev in si denar podvojiš,« mu je svetoval Čok.

Wild Water je žalostno zmajal z glavo in si naložil fižola. »To bi me preveč stalo,« je rekel. Potrebujem jih le nekaj. Prodajta mi jih dvajset ali trideset, pa vama jih plačam po deset dolarjev. Tudi po dvajset vama jih plačam. Ampak da bi vsa kupoval? Kam pa bom z njimi?«

»Vsa ali pa nič,« se je glasila Dimačeva odločna izjava.

»Poslušajta me,« je vzkliknil Wild Water v nenadnem izbruhu zaupnosti. »Vse vama bom odkril, samo prosim vaju, naj ostane med nami. Gotovo vesta, da sem bil zaročen z gospodično Arral. Ona je pa zaroko razdrila, kar tudi vesta. Saj vse mesto o tem govori. Zanj bi rad kupil ta jajca.«

»Aha!« je Čok prezirljivo vzkliknil. »Zdaj šele razumem, zakaj jih hočeš imeti v lupinah. No, kaj takega!«

»Kaj takega?«

»Tvoji naklepi so naravnost podli,« je nadaljeval Čok z glasom najkrepkejšega ogorčenja. »Prav nič bi se ne čudil, če bi ti kdo nasul za kožo svinca. Pa saj bi tudi zaslužil.«

Wild Water se je začel razvnmati in vsak hip je bilo pričakovati, da bukne na dan njegova znana berserkerska besnost. Jelo mu je viti roke, tako da so se mu vilice med prsti kar krivile, iz oči pa so mu sršeli preteči bliski. »Čok, prosim te, povej mi jasno, kaj pravzaprav misliš. Ako misliš kaj zahrbtnega?«

»Mislim, kar mislim,« je Čok srdito odvrnil. »In povem ti, da moje misli niso bile zahrbtni. Sicer pa

tudi tvoj namen ni zahrbtn, nego predhrbtn. Drugače jih sploh ne moreš metati.«

»Metati, kaj?«

»Jajca, češplje, limone, karkoli. Toda rečem ti, Wild Water, ti se motiš. Tisti, ki se zbirajo v gledališču, ne bodo trpeli kaj takega. To, da je ona gledališka igravka, še ni noben razlog, da bi jo smel javno obmetavati s kurjim sadjem.«

Trenutek je kazalo, da se bo Wild Water razpočil ali da ga bo zadela kap. Pogoltnil je požirek vroče kave in si polagoma opomogel.

»Motiš se, Čok,« je mirno rekel. »Ni moj namen, da bi metal jajca vanjo. Človeče,« je vzkliknil v rastoči razburjenosti, »rad bi ji dal tista jajca na krožniku, ocvrta, stepena, kakor ji najbolj ugajajo.«

»Saj sem vedel, da se motim,« je toplo rekel Čok. »Vedel sem, da bi ti ne storil tako podlega čina.«

»Že dobro, že dobro, Čok,« je dejal Wild Water odpuščajoče. »Vrnimo se k naši kupčiji. Zdaj vesta, zakaj bi rad tista jajca in zakaj se mi tako mudi.«

»Ali daš devettisočšeststodvajset dolarjev?« je vprašal Čok.

»To je tolovajstvo in nič drugega,« je srdito izjavil Wild Water.

»Kupčija je,« ga je zavrnil Dimač. »Menda vendar ne misliš, da sva začela trgovati z jajci zaradi najinega zdravja, kaj?«

»Dajta si no dopovedati. Rabim jih le dvajset, trideset. Plačam vama jih po dvajset dolarjev. Kaj pod solncem bi počel z ostalimi? Preživel sem že leta in leta, ne da bi jih bil pokusil, in mislim, da si bom tudi v bodoče znal pomagati brez njih.«

»Pa kaj se tako srdiš?« ga je Čok nejevoljno vprašal. »Saj ti jih nočeva vsiliti. Če jih ne maraš, jih ne maraš, pa mir besedi.«

»Saj nisem rekel, da jih ne maram,« se je Wild Water pritožil.

»Potem si pa zapomni, da te bodo stala devettisočšeststodvajset dolarjev, in če sem slabo preračunal, začnimo znova.«

»Kaj pa, če se mi moja nakana izjalovi?« je ugovarjal Wild Water. »Kdo ve, če ni gospodični Arral med tem časom že minil tek do jajec.«

»Rekel bi,« se je mirno oglasil Dimač, »da je gospodična Arral vredna denarja, ki ga stanejo jajca.«

»Vredna!« je zaklical Wild Water in vstal poln ognjevite zgovornosti. »Vredna je milijon dolarjev. Vredna je vsega, kar imam. Vredna je vsega zlata v Klondiku.« Sedel je zopet in mirneje nadaljeval. »Pa vendar me nič ne mika, da bi na vsem lepem tvegala kar desetisoč dolarjev za njen zajtrk. Ampak tole vama pa predlagam. Posodita mi, recimo, trideset jajec. Izročil jih bom Slavoviču. On jih bo ocvrl in postavil pred njo z mojimi pokloni. Že sto let nisem bil deležen njenega smehljaja. Ako se bo takrat ozrla in se mi nasmehnila, bom kupil vso zalogo.«

»Bomo pa kar pogodbo podpisali, kajne?« ga je hitro vprašal Dimač, ker je vedel, da se bo Lucila Arral nasmehnila.

Wild Water je zazijal. »Ste pa šmentano hitri trgovci na tem griču,« je zarenčal.

»Saj je bil predlog tvoj in midva ga samo sprejemava,« ga je odvrnil Dimač.

»Dobro, dobro. Kar prinesita papir in napravita tisto pogodbo!« se je Wild Water podal.

Dimač je takoj napisal dokument, ki se je glasil, da bo Wild Water kupil od njiju vsa jajca, ki jih imata, drugo k drugemu, po deset dolarjev, če bo tistih trideset jajec, ki jih dobi od njiju vnaprej, dovedlo do sprave med njim in gospodično Arral.

Wild Water je že prijel za pero, da podpiše pogodbo, pa se je na nekaj spomnil.

»Čakajta,« je rekel. »Kupim samo dobra in nepokvarjena jajca.«

»Pokvarjenih jajec ni v Klondiku,« mu je zagotovil Čok.

»To je lahko res, ampak morata mi dati pisano, da dobim za vsako pokvarjeno jajce svojih deset dolarjev nazaj.«

»To je pravilno in pravično,« je rekel Dimač. »Soglašava.«

»Jaz bom pa vsako pokvarjeno jajce, ki ga boste prinesli, pojedel,« je izjavil Čok.

Dimač je, kjer je bilo treba, vrnil besedo »dobra« in Wild Water je s čemernim obrazom pogodbo podpisal. Dobil je trideset jajec, si nateknil rokavice ter odprl vrata.

»Zbogom, roparja,« je zagodrnjal in zaloputnil vrata za sabo.

Naslednje dejanje burke se je odigravalo v Slavovičevi restavraciji. Navzoč je bil tudi Dimač. Bil je Wild Waterjev gost; sedela sta za mizo, ki je stala poleg tiste, za katero je sedela miss Arral. Prizor se je izvršil skoro do pičice tako, kakor je prerokovala.

»Še nobenih jajec?« je polglasno vprašala natakarja in ga neizrečeno milo pogledala.

»Nobenih, gospica! Pravijo, da je nekdo pokupil vsa jajca v Dawsonu. Gospod Slavovič se trudi, da bi jih nekaj kupil Vam na ljubo, toda možakar, ki jih ima, je navzlic vsem prošnjam nem in gluha.«

Wild Water je pokimal gostilničarju in ga nemo pozval k sebi. Prijel ga je za ramo in pritegnil k sebi. »Slavovič, sinoči sem ti dal trideset jajec,« je hripavo zašepetal. »Kje so?«

»Zaklenil sem jih v blagajno. Šest je pa že otaljenih in ti jih lahko pripravim, kadarkoli želiš.«

»Saj ni zame,« je Wild Water še tiše šepetal. »Stepi jih, ocvri in jih postavi na mizo gospice Arral.«

»Le zanesi se name,« mu je Slavovič zagotovil.

»Pa nikar ne pozabi poklonov, razumeš?« je Wild Water zaključil svoje naročilo in izpustil Slavovičevo ramo.

Zala Lucila Arral je obupno zrla na opečeni odrezek slanine in kupček zmečkanega krompirja pred seboj, ko je Slavovič položil prednjo krožnik, kjer sta cvrčali dve stepeni jajci.

»S pokloni od gospoda Wild Waterja,« je rekel.

Dimač, ki je z zanimanjem opazoval prizor, je sam pri sebi priznal, da zna deklica izbornu igrati. Njen krasni obraz je hipoma zablestel od neprikritega veselja, glavica se ji je okrenila in na ustnicah se je že pojavil začetek smehljaja, ki ga je pa z najvišjim samozatajevanjem zatrla in odločno zasukala glavo v nasprotno stran, kakor bi hotela gostilničarju nekaj povedati.

Dimač je začutil pod mizo sunek Wild Waterjeve v mokasin obute nože.

»Jedla, jedla, če jih bo, to je tisto,« je Dimač šepetal ves v strahu.

Opazovala sta jo izpod čela in videla, kako se je Lucila Arral obotavljala, kako je krožnik skoroda odrinila od sebe, pa je nazadnje vendarle zapadla skušnjavi.

»Tista jajca kupim,« je Wild Water rekel Dimaču. »Pogodba velja. Si videl? Si jo li videl? Malo je manjkalo, pa bi se bila nasmehnila. Dobro jo poznam. Zdaj je že vse poravnano. Še jutri dve jajci in odpustila mi bo. Če bi je ne bilo tukaj, bi ti stisnil roko, Dimač, tako sem ti hvaležen. Saj nisi ropar, ampak človekoljub.«

Dimač se je veselo vračal proti koči na griču. Čok je ves obupan sedel za mizo in igral karte sam s seboj. Kadar je Čok kaj takega počenjal, je Dimač vedel, da se je svetu dno utrlo.

»Zgubi se stran in ne govori z menoj,« so bile prve besede, ki jih je Dimač dobil pod nos.

Toda Čoku se je led kmalu raztalil v potoček govorice.

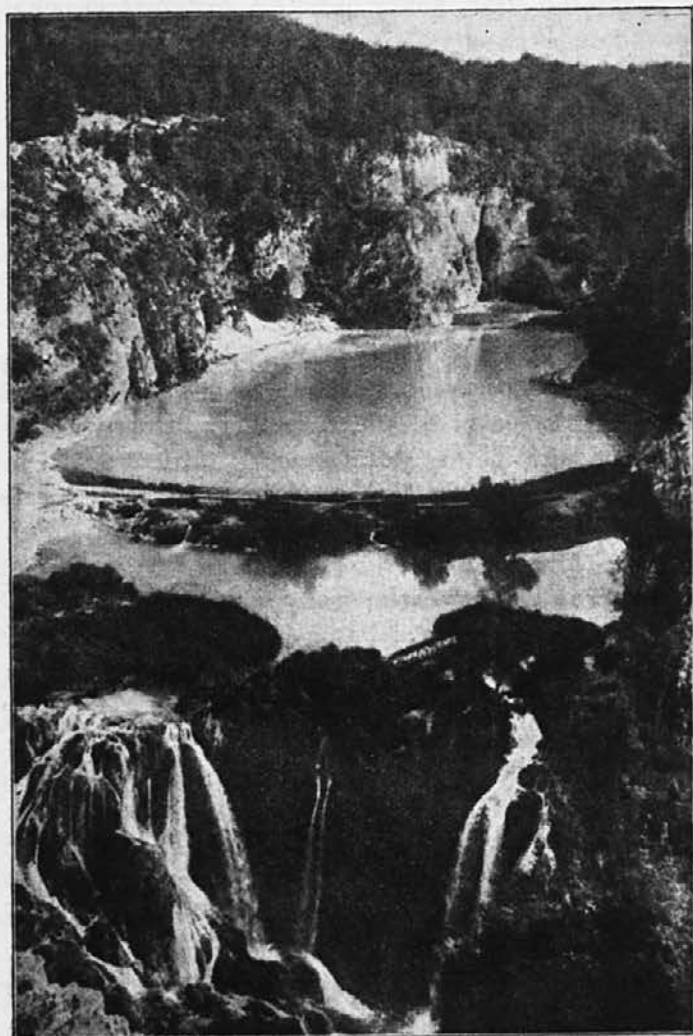
»Prišel je vrag in odnesel vse,« je razjarjeno pripovedoval. »Najina trgovina z jajci je bankrot. Za en dolar boš jutri v vsaki beznici lahko pil šeri* z jajcem. Ni je izstradane sirote v Dawsonu, ki bi si ne mogla jutri nabasati želodca z jajci. Kaj misliš, na koga sem naletel? Na nekega capina, ki ima tritisoč jajec, me razumeš? Tritisoč, ki jih je pravkar dobil iz Forty Mila.«

»Prazne marnje!« je odvrnil Dimač.

»Hudič, pa ne prazne marnje! Saj sem jih videl. Gautereaux se imenuje tisti postopač. Visok, modrokok kanadski Francoz je. Najprej je vprašal po tebi, potem me je odpeljal na samo in me zabodel naravnost v srce. Vedel je za tisto zalogo jajec v Forty Milu, pa je šel in jo pripeljal sem. Pokaži mi jih, sem mu rekel in mi jih je pokazal. Doli na rečnem bregu je imel par indijanskih gonjačev, pasjih vpreg in sani. Na saneh so stali leseni zabojski od mila.

* Močno južno vino, ki ga pridelujejo v okolici mesta Xeres na Južnem Španskem.

Kar tam smo vzeli en zabojček raz sani in ga odprli. Jajca! Do vrha jih je bilo in vsa lepo v žaganju zložena. Dimač, zaigrala sva. Veš, kaj mi je rekel ta nesramnež? Po deset dolarjev, je rekel ta razbojnik, da jih nama proda. In veš, kaj je počel, ko sem zapuščal njegovo hišo? Kupno pogodbo je pisal. Midva imava prednost, je rekel. Do dveh popoldne naju bo čakal in če ne prideva, bo kratkomalo strl najino kraljestvo. Rekel je, da ni trgovec, ampak da na prvi pogled spozna dobro stvar. S tem je mislil naju, kakor se mi je zdelo.



Plitvička jezera:
Jezerce Kaludjerac in slapovi Novakovičevega broda.

»Le potolaži se,« je dejal dobrovoljno Dimač. »Dovoli mi, da malo premislim stvar. Hitrost in vprega, pa bo vse dobro. Wild Waterju bom naročil, naj pride jutri ob dveh prevzemati jajca. Ti boš kupil zalogo od Gautereauxa. Poskušaj jih dobiti ceneje. Sicer pa, če jih tudi plačaš po deset dolarjev, jih bo Wild Water odvezel po isti ceni. Ako jih dobiš ceneje, bova pa spet na dobičku. Zdaj pa na delo! Vzemi najino vprego in vzemi na posodo pse polkovnika Bowie. Jajca morajo biti tukaj točno ob dveh.«

»Dimač,« je Čok klical za tovarišem, ki je koračil navzdol po strmini. »Vzemi dežnik s seboj!

Bog ve, če ne bo začel padati jajčni dež, preden prideš nazaj.«

Dimač je našel Wild Waterja v gostilnici M. & M. in se z njim zapletel v viharan pogovor, ki je trajal pol ure.

»Moram te obvestiti, da sva s tovarišem našla še nekaj jajec,« je rekel Dimač, ko mu je Wild Water obljubil, da bo prišel ob dveh v njuno koč, prinesel s seboj zlatega prahu ter prevzel in plačal jajca.

»Če je treba iztekniti jajca, si srečnejši nego jaz. Koliko jih pa imaš in koliko zlata ti moram privleči tja gori?«

Dimač je potegnil beležnico iz žepa in začel računati. »V tem trenutku imam po Čokovem računu tritisočdevetstodvainšestdeset jajec. Pomnoženo z desetimi, dá...«

»Štiridesettisoč dolarjev,« je zatulil Wild Water. »Prej si mi pa rekel, da jih imata okoli devetsto. Potegnili sta me! To pa ne velja!«

Dimač je potegnil iz žepa pogodbo in pokazal na stavek, kjer je bilo rečeno, da se Wild Water obvezuje kupiti vsa jajca, kar jih imata Dimač in Čok v zalogi, in jih plačati ob prejemu.

»Kje pa je pisano, koliko jajec boš kupil. Obvezal si se, da boš dal po deset dolarjev za vsako jajce, ki ga bova imela. Blago te čaka in podpisana pogodba je podpisana pogodba. Na moje poštenje, Wild Water, pred dobro uro ne jaz ne tovariš nisva vedela, da nama bodo naprtili še ta jajca. Kupiti sva jih morala po sili, ker drugače bi šla najina trgovina rakom žvižgat.«

Dolgih pet minut se je Wild Water boril sam s seboj, končno se je pa le podal.

»Zapletel sem se v mrežo,« je rekel žalostno. Dozdeva se mi, da so začela po vsej pokrajini jajca siliti iz zemlje kot gobe po dežju. Čim prej končam, tem bolje bo. Kdo ve, če ne bo iznenada prigrmel v Dawson jajčni plaz. Ob dveh popoldne bom pri tebi. Ampak štirideset tisoč dolarjev, štirideset!«

»Samo devetintridesettisočšeststodvajset« je popravil Dimač.

»Treba bo dvesto funtov zlatega prahu,« je ječal Wild Water. »Kar pse bom moral napreči.«

»Posodila ti bova najine vprega, da boš jajca lahko odpeljal,« mu je obljubil Dimač.

»Kam naj jih pa denem? Ah, kaj! Jih bom že kam stlačil. Ob dveh bom tam. Dokler bom živ, si ne bom več privoščil jajec. Glava me po njih boli.«

Ob polu dveh je došel Čok z Gautereauxovimi jajci. Ko je vozil po griču navkreber, je moral radi strmega klanca pripremati.

»Zdaj bova skoro dvakrat toliko vteknila v žep,« je pripovedoval Dimaču, ko sta znašala zabojce v koč in jih skladala na kup. »Po osem dolarjev sem mu ponujal in nič več. Capin je klel po francosko, pa se je končno podal. Pri vsakem jajcu bova za dva

dolarja na dobrem, vseh je pa tritisoč. Plačal sem mu jih že. Tukaj je potrdilo.»

Medtem ko je Dimač pripravljala tehtnico, se je Čok poglobil v računanje.

»Le poslušaj, kaj pravijo številke,« je zmagonosno izjavil. »Čistega dobička bova imela dvanajst-tisočdevetstosedemdeset dolarjev. In pri vsem tem Wild Waterju niti lasu nisva skrivila. Saj dobi gospodično Arral in še ta jajca povrhu. Volk je sit in koza cela, nihče ni na izgubi.«

»Posebno Gautereaux se lahko v pest smeje, ki si bo v dobro zapisal štiriindvajsettisoč dolarjev,« se je smejal Dimač, »manj tisto seveda, kar je plačal za jajca, in prevoznino. Še Wild Water bo lahko zaslužil, če se mu ne bo za malo zdelo navijati cene.«

Točno ob dveh je Čok pokukal skozi duri in zagledal Wild Waterja, ki je prihajal po klancu navzgor. V koči je bil kratkih besedi in je govoril le o poslu. Vedel se je kot pravi trgovec. Sleknil je svojo veliko suknjo iz medvedje kože, jo obesil na zid in sedel za mizo.

»Prinesita jajca, tolovaja! Če imata sama sebe rada, od danes naprej nikar ne omenjajta jajec v moji prisotnosti.«

Nemudoma so začeli razvrščati prvo zalogo. Šteli so vsi trije. Ko so našteli do dvesto, je Wild Water nenadoma udaril z jajcem po robu mize in ga večje odprl s palci.

»Hej!« je zaklical Čok. »Kaj pa delaš?«

»Mar ni jajce moje?« se je zadržal Wild Water. »Mar jih ne plačujem po deset dolarjev? Jaz nikdar ne kupujem kar na slepo. Kadar plačam za stvar deset cepakov, hočem tudi vedeti, kaj sem dobil.«

»Če ga nočeš, ga bom pa jaz pojedel,« se je ponudil zlobno Čok.

Wild Water je jajce pogledal, poduhal in odmajal z glavo.

»Ne, ne boš ga, Čok. To jajce je dobro. Dajta mi kako posodo. Pojedel ga bom sam za večerjo.«

Še trikrat je Wild Water ubil dobro jajce in ga izlil v posodo poleg sebe.

»Dvoje več kot si rekel, Čok,« je dejal, ko so nehali šteti. »Devetstoštiriinšestdeset jih je, ne pa dvainšestdeset.«

»Sem se zmotil,« je priznal Čok. »Tisti dve ti navrževa za dobro mero.«

»Saj to si pa tudi lahko privoščita,« je rekel osorno Wild Water. Tehtnico sem! Devettisočstodvajset dolarjev. Plačam takoj. Napiši mi pobotnico, Dimač!«

»Seštejmo prej še ostala jajca,« je svetoval Dimač, »in boš potem plačal vse skupaj.«

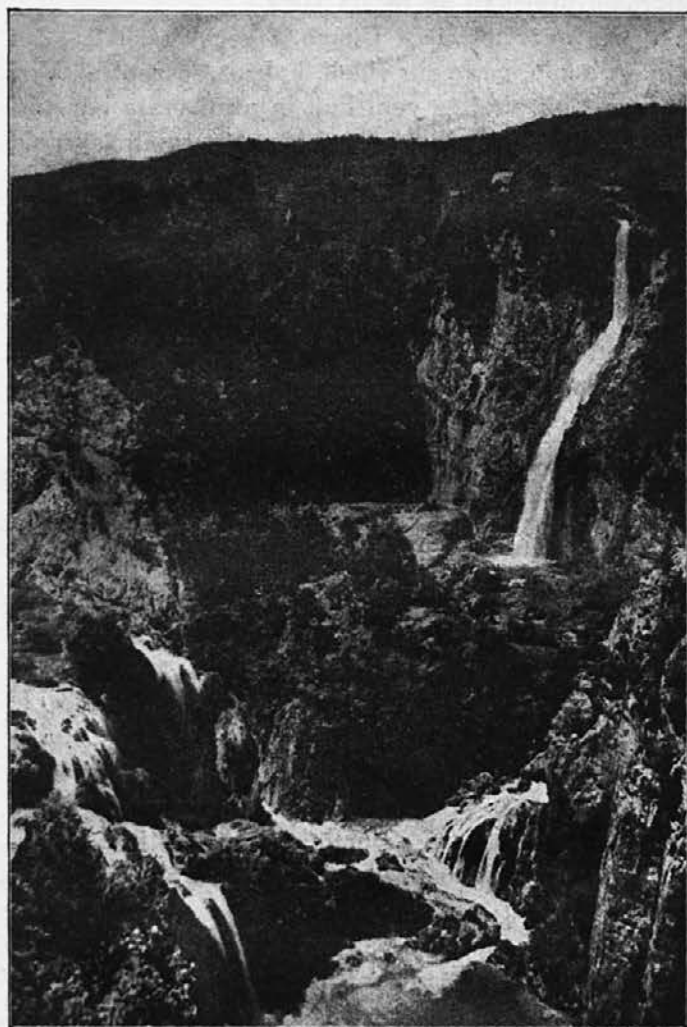
Wild Water je odkimal. »Sem preslab v računanju. Tako imam rajši. Ne maram, da bi se motili.«

Stopil je k suknji in potegnil iz žepov dve vrečici zlatega prahu, lepo okrogli in podolgovati kakor

dve debeli jetrni klobasi. Ko je plačal za prešteta jajca, mu ni ostalo več kot za nekaj sto dolarjev zlata.

Nato so položili na mizo zabojčke za milo in začeli preštovati drugo zalogo, ki naj bi štela tritisoč jajec. Ko so našteli do sto, je Wild Water zopet vzel jajce, z njim krepko udaril ob mizni rob. Jajce se ni razbilo. Slišati je bilo, kakor da bi s kamenito kroglo trknil ob mizo, ne pa z jajcem.

»Zmrzlo je,« je dejal in udaril še enkrat. Dvignil je jajce, in vsi so lahko videli, da je bila lupina, tam kjer je bila udarjena, zdrobljena na drobne kosce.



Plitvička jezera:
Slapovi »Sastavci« in slap Plitvice.

»Hm!« je rekel Čok. »Ni čuda, če je zmrzlo. Saj je pravkar dokončalo pot od Forty Mila do Dawsona. Daj ga sem, ga bom razklal s sekiro.«

»Rajši daj sekiro meni,« je dejal Wild Water.

Dimač je prinesel sekiro in Wild Water je s spretno roko in ostrim očesom drvarja razcepil jajce na dvoje. Znotraj je bilo jajce presneto malo vabljivo.

Dimač je začutil, da ga je nekaj zazeblo. Čok se pa ni dal takoj oplašiti. Vzel je polovico in jo dvignil k nosu.

»Saj čisto lepo diši,« je rekel.

»Podobe je pa grde,« je odvrnil Wild Water. »Sicer pa, kako ga boš neki kuhal, ko je vendar njegov duh zmrzel? Potrpita trenutek!«

Položil je obe polovici v ponev in jo postavil na peč. Vsi trije so čakali in vlekli sapo v nos. Počasi se je začel širiti po koči dobro znan smrad. Wild Water je molčal, Čok pa je navzlic svojemu prepričanju ostal nem.

»Vrzi ga no ven,« je zaklical Dimač in si zatisnil nos.

»Po čemu neki?« je vprašal Wild Water. »Saj moramo preiskati še ostala jajca.«

»Pa ne v tej hiši.« Dimač je začel kašljati. »Cepili jih bomo, pa bomo videli, kakšna so znotraj. Vrzi ga ven, Čok, vrzi ga ven! Fuj! In pusti vrata odprta.«

Odpirali so zaboj za zabojem in cepili jajca, ki so jih jemali zdaj na vrhu zdaj v sredi zdaj na dnu. Pa sleherni je razodevalo ista znamenja brezupnega, neozdravljivega razpadanja.

»Niti ne zahtevam, da jih poješ, Čok,« se je norčeval Wild Water. »Najrajši bi jo že pobral. Pogodba se tiče samo dobrih, nepokvarjenih jajec. Bodita tako dobra, posodita mi sani in vprego. Bom odpeljal dobra jajca domov, da se ne nalezejo tohline.«

Dimač mu je pomagal nakladati. Čok se je usedel za mizo, razložil kvarte in začel igrati sam s seboj.

»Koliko časa pa že trgujeta z jajci?« je porogljivo vprašal Wild Water, ko je odhajal.

Dimač mu ni odgovoril, pogledal je le v kvarte zatopljenega tovariša in začel zaboj za zabojem znašati iz kože na prosto, kjer jih je metal v sneg.

»Čuj, Čok, po čem si jih plačal Francozu?« je sladko vprašal Dimač.

»Po osem dolarjev. Zdaj pa izgini in jezik za zobe. Saj znam računati. Če bi te kdo vprašal, mu lahko poveš, da sva izgubila sedemnajsttisoč dolarjev. To sem izračunal tedaj, ko smo čakali smradu od prvega jajca.«

Dimač je nekaj časa premišljeval, potem je pa zopet prekinil molčanje.

»Čuj, Čok! Štiridesettisoč dolarjev zlata potegne dvesto funtov. Wild Water si je izposodil najine sani in pse, da je odpeljal jajca. K nama je torej prišel brez sani. Tisti dve vrečici zlata, ki ju je imel s seboj, sta tehtali okoli dvajset funtov vsaka. Pogodba je določala, da plača takoj, ko prejme blago. Prinesel pa je samo toliko zlata, da je plačal dobra jajca. Ostalih tritisoč jajec sploh ni kanil kupiti. Torej je vedel, da so pokvarjena. Zdaj mi pa povej, kako je vedel, da so pokvarjena? Kaj se ti zdi?«

Čok je zložil kvarte v kupček in jih začel mešati. »Hm! To ni nič. Na tole vprašanje ti lahko odgovori vsako dete. Izgubila sva sedemnajsttisoč dolarjev. Wild Water jih je pa dobil. Jajca, ki jih je pripeljal Gautereaux, so bila že kdaj Wild Waterjeva. Ali te mika izvedeti še kaj drugega?«

»Še nekaj. Čemu se ti, modra glava, nisi prepričal, ali so jajca dobra ali slaba, preden si jih kupil?«

»Odgovor je prav tako lahek kot prej. Wild Water je izpeljal svojo igro do sekunde natančno. Ali sem utegnil jajca preiskati? Na vse kriplje sem moral hiteti, da sem jih še začasa spravil semkaj. In zdaj, Dimač, dovoli mi, da te prav vljudno nekaj vprašam. Kdo, si rekel, je bila tista oseba, ki ti je to jajčno idejo vbila v glavo?«

Dimač ni odgovoril.

Čok je pa igral sam s seboj in izgubil šestnajstkrat zaporedoma. Dimač se je baš lotil kuhati večerjo, ko je potrkal na vrata polkovnik Bowie, izročil Dimaču pismo in odšel proti svoji koči.

»Ali si videl, kakšen obraz je imel?« je divjal Čok. »Tako ga lomi smeh, da bi se kmalu razpočil. Dimač, ves svet se nama krohota. Še pokazati se ne bova smela več.«

Pismo je pošiljal Wild Water. Dimač ga je prečital na glas:

Draga mi Dimač in Čok! Pošiljam vama pozdrave, kakor se spodobijo v tem letnem času, in vaju vabim, da se udeležita nocoj večerje v Slavovičevi restavraciji. Navzoča bo gospodična Arral in tudi Gautereaux. Z njima sva bila pred petimi leti doli na Okroglem dobra tovariša. Izvrsten človek je in mi bo za druga pri poroki. Zdaj pa kar se tiče jajec. V deželo so dospela pred štirimi leti. Slaba so bila že tedaj. Slaba so bila, ko so zapustila Kalifornijo. Vedno so bila slaba. Eno zimo so počivala v Carluku, naslednjo zimo so jih hranili v Nutliku. Lani so prezimila v Forty Milu. Kakor kaže, bodo to zimo prebila v Dawsonu. Ne hranita jih v topli sobi. Lucila mi naroča, naj vama povem, da smo mi štirje, to je vidva, ona in jaz, brezdvomno napravili v Dawsonu nekaj šuma. Jaz pravim, da gre hvala zato najprej vama.

Z velikim spoštovanjem vaju prijatelj W. W.

»No? Kaj praviš na to?« je vprašal Dimač. »Povabilo bova sprejela, kajpada?«

»Samo eno ti povem,« je Čok odvrnil. »In to je, da ne bo Wild Water nikoli v zadregi, če kdaj postane 'suh'. Dober igravec je, salamensko dober igravec. Pa še nekaj. Moji računi so povsem napačni. Wild Water je res dobil sedemnajst tisoč dolarjev. Pa ne samo to. Midva sva mu poklonila vsa dobra jajca, kar jih je bilo v Klondiku. Devetstoštiriinšestdeset jih je. Pa še za nameček sva mu dala dve. In tako prekleto umazan je, da je odnesel s seboj še tista štiri, ki jih je ob pregledu ubil. Pa še nekaj. Midva sva pristna zlatoiskavca in spretna rudarja. Kadar pa gre za denarne posle, sva največja neotesanca, kar jih svet pozna. Sedaj vidiš, da sva edino za gozdove in pečine. Če me pa še kdaj spomniš na jajca, bo na mestu konec najinemu prijateljstvu. Jasno?«

(Dalje prihodnjič.)

Iz življenja rastlin.

Doktorica Angela Piskernik.

5. Zgradba rastlin glede trdnosti.

Francosko glavno mesto Pariz se ponaša s tristo metrov visokim stolpom, ki ga je zgradil v letih 1887—89 inženir Eiffel. Eiffelov stolp je iz železnih šin sestavljen razglednik, ki nadkriljuje po visokosti in smelosti skladnje vse zgradbe sveta.

In vendar ta stolp ni največji stavbni čudež na zemlji in inženir Eiffel nikakor najdrznejši stavbnik. Kajti popolnejša od tega mojstrskega dela je sleherna trava in neprekosljiva umetna stavbarica je narava.

Rastline so zgradbe, ki so razmeroma dosti višje od pariškega stolpa.

Razen tega so 500 krat in še več višje nego debele. Če bi bil znal graditi Eiffel kakor zna rastlina, bi se vzpenjal njegov stolp pri isti razsežnosti podstava, ki ga ima sedaj, 2000—3000 m visoko. Če bi imel stolp tako majhen temelj kakor rosulja, bi bila — kakor kaže slika — že ta navadna trava 7 do 10 krat višja od njega. Toda ne dovolj; na špici te vitke stavbe si je zgradila rosulja v primeri z lastno težo pač zelo težko zgradbo — bujni klas, ki ga ziblje in giblje v vetru in ga sklone do tal, nakar se zopet vzravna in ga dvigne kakor igračko. Trava je vsa trdna in vendar zopet prožna. Kje je človek, ki bi znal ustvariti kaj podobnega?

Ta edini primer nam kaže brezprimerne gradbene zmožnosti rastlin. Toda one ne grade tako smotreno le v zabavo, temveč ker morajo; kajti včasih zelo dolga in težka doba življenja zahteva, da so zgrajene v veliki popolnosti trdno in odporno.

a) Rastlina v boju z naravo.

Vnanje sile, kakor teža vejevja, burja, nalivi in plazovi, katerim je rastlina izpostavljena, skušajo posamezne njene dele zlomiti, raztrgati in razčehati. Ves razvoj rastline se vrši pod tem neprestanim ogražanjem, zato ni čudno, da je zgradila rastlina sama sebe neizmerno natančno in dobro.

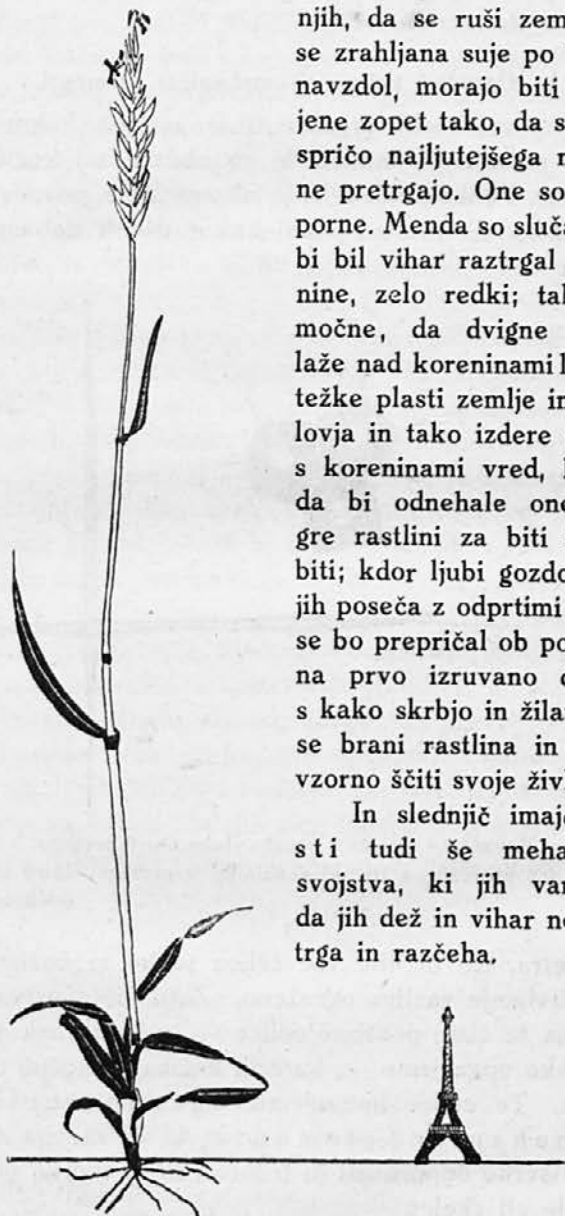
Ker je krošnja na eni strani skoraj vedno vsaj za spoznanje bolj razkošno razvita kakor na drugi, obstoji nevarnost, da se deblo ne bi upognilo in zlomilo. Opasnost postane še večja, ko divja vihar in buta v listje in vejevje in bobni in piska v silnih valovih preko stisnjenih vrhov. Tu se pokaže, da mora z listi in vejami vred biti lomoporno predvsem še deblo. Čim manjša je njegova teža, tem večji je upogib, zato pa je v slabotnih deblih tem silnejša odnosna lomopornost. Dobro sliko nam nudi v tem pogledu žito na polju in trave in bičevje in vse mlado rastlinstvo, ki se besnečemu viharju ne more zoperstavljati z maso in težo svojega telesa, temveč mu je

izpostavljena na milost in nemilost in bi bilo polomljeno ob prvem navalu, da se ne bi odlikovalo z naravnost čudovito lomopornostjo.

Korenine, ki zasidrajo drevo v tleh kakor z najmočnejšimi vrvmi, in ki jih od viharja razbičano ali od plazov in drugih nezgod upognjeno drevo nate-

guje, da poka skalovje ob njih, da se ruši zemlja in se zrahljana suje po bregu navzdol, morajo biti zgrajene zopet tako, da se tudi spričo najljutejšega natega ne pretrgajo. One so trgovorne. Menda so slučaj, da bi bil vihar raztrgal korenine, zelo redki; tako so močne, da dvigne burja laže nad koreninami ležeče težke plasti zemlje in skalovja in tako izdere drevo s koreninami vred, kakor da bi odnehale one. Tu gre rastlini za biti in ne biti; kdor ljubi gozdove in jih poseča z odprtimi očmi, se bo prepričal ob pogledu na prvo izruvano drevo, s kako skrbjo in žilavostjo se brani rastlina in kako vzorno ščiti svoje življenje.

In slednjič imajo listi tudi še mehanična svojstva, ki jih varujejo, da jih dež in vihar ne raztrga in razčeha.



Eiffelov stolp bi bil pri isti velikosti temelja z navadno travo rosuljo sedem in večkrat manjši od nje.

Zahteve, ki jih vse te okolnosti stavijo na rastlino, so velike, a ona jim zadosti vsem s telesno zgradbo tako čudovite popolnosti, da strmi človek, ko jo proučava, ker najde v njej rešena vprašanja, za katerih rešitev je moral sam s svojim iznajdljivim duhom tako dolgo stikati in povpraševati. V rastlini, ki ustvarja vzročno, a vendar kar mimogrede in

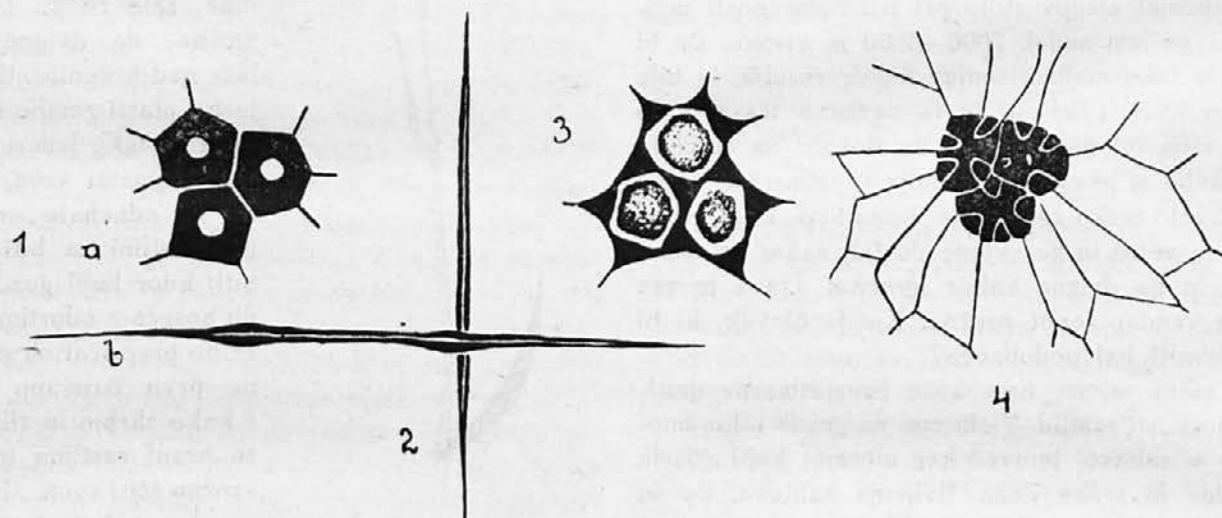
z najskromnejšimi pripomočki, je vse skladno z zahtevami gradbene umetnosti. Ko stavbnik gradi poslopje, potrebuje najrazličnejši material: les, jeklo, železo, opeko in malto in še razna druga sredstva, ki dajejo stavbi trdnost in trajnost. Rastlina vsega tega nima in tudi ne potrebuje. Ona ima samo eno stavbno snov, celulozo, ki jo od pamtiveka uporablja in ki jo, če treba, v nekaterih slučajih malo zgnete in preustvari. Celuloza je ona snov, ki jo v tovarnah za celulozo pridobivajo iz drv in iz katere delajo potem papir in druge (celuloidne) predmete (glavnike, ovratnike, škatlice itd.).

b) Ogrodne celice ali mehanični elementi.

Ves rastlinski organizem je zgrajen kakor že znano z majhnih kamric, ki so obdane od kožic iz celuloze. Velikost teh celic je jako različna, povprečno pa znaša njih premer manj kakor deseti del enega

spadajo vse one celice, iz katerih izdeluje človek že od nekdanj platno, vrvi in sukanec. Zaradi teh ličnatih vlaken sejemo lan in konopljo. Med vojsko, ko je manjkalo vsega, in še predvsem platna, je več tovarn izdelovalo platnu podobno tkanino iz ličnatih vlaken kopriv.

Ličnata vlakna niso tako dolga kakor lepa ovčja volna. Ličnata vlakna konoplje merijo do 10 mm, t. j. 1 cm, lanena 2—4 cm in vlakna kopriv, ki so najdaljša, samo 7 cm. Zato je izdelovanje tkanin iz ličnatih vlaken mnogo težje nego iz volne, bombaža ali svile. Težavnejše je delo še tudi radi tega, ker je vlakno treba iz rastline šele izločiti. V to svrhu rastlino (lan, koprivo, konopljo) posušimo in v terilnici staremo. Ko smo to storili, smo strli v rastlini vse, kar ni vlakno; samo to je ostalo nepoškodovano, ker je zelo prožno. Vlakna se potem zlikajo v predivo, ki ga sprede predica v tenko nit.



Mehanične celice: 1 ličnato vlakno; a v prerezu, b laneno vlakno. 2 lesno vlakno ali libriform. 3 tri kolenhimke v prerezu. 4 tri sklerenhimke v prerezu; okoli sklerenhimk več navadnih celic. Mehanične celice imajo močno odebelele mrenice (črno).

milimetra. Ko bi bile vse celice tenke in nežne, bi bilo življenje rastlin ogroženo. Zato si je ustvarila rastlina še čisto posebne celice — pod mikroskopom jih lahko opazujemo —, katerih kožica je močno odebelela. Te celice imenujemo **ogrodne celice** ali **mehanične elemente**, ki jih razvija rastlina v svrhu odpornosti in trdnosti in ki tvorijo njeno ogrodje ali skelet.

Ličnata vlakna.

Najvažnejše ogrodne celice so takozvana ličnata vlakna, ozke in dolge celice z jako debelimi mrenicami (sl. 1). Ko so dorastla, ugasne življenje v njih in prostor prejšnje žive plazme zavzame zrak; trde stene pa, radi katerih so bile celice ustvarjene, ostanejo. Dolžina teh vlaken znaša 1—2 mm, kar je za naše pojme sicer malo, a je v primeri z navadnimi rastlinskimi celicami zelo veliko. Med ličnata vlakna

Ličnata vlakna, ki so spojena v povezke, ležijo vedno v skorji. Mrenice nekaterih ličnatih vlaken so več ali manj olesenele (juta, konoplja) in so zato tkanine raskave in manj vredne. Vlakna kopriv in lanu pa so zgrajena iz čiste celuloze in dajo najfinejše tkanine.

Lesna vlakna ali libriform.

Ličnatim vlaknom jako podobna so lesna vlakna ali libriform, ki pa so vedno olesenela in se od prvih razlikujejo tudi po legi: lesna vlakna leže v lesnem delu debla, torej na notranji strani kambijevega obroča, ličnata pa na zunanji (sl. 2).

Obe dve vrsti celic povzročata trdnost dorastlih rastlinskih delov. V mladih, rastočih organih bi ne koristile, ker ne rastejo več, in bi se kmalu pretrgale, ker rasti celotnega organizma ne bi mogle slediti.

Kolenhimke.

Nadaljnja vrsta ogrodnih celic je kolenhim: to so prav tako zdolžene, ozke celice s celulozno mre-nico, ki pa se od prejšnjih razločujejo v tem, da mre-nica ni povsod odebelela, temveč samo na nekaterih krajih, medtem ko so druge njene stene nežne in tenke. Že iz te raznolikosti mrenice se da sklepati na več načinov delovanja kolenhimk in dognano je, da ne služijo samo trdnosti, temveč tudi prevažanju snovi in prehranjevanju, katero delo opravlja njihova živa plazma tudi še po končanem razvoju celic. Kolenhimke se nahajajo v mladostnih organih, s katerimi rastejo in jih ščitijo, toda tudi v dorastlih rastlinah jih je najti, kjer so strnjene v podten-čična rebrca in imajo v plazmi še dostikrat celo klorofilova zrnca. Kdor kolenhimskih celic ne pozna, naj nalomi stebelce lisaste mrtve koprive ali katere-koli izmed ustnatic (žajbeljna, majarona, rožmarina) ali kobulnic (korenja, kumene, janeža) in pokazale se bodo na prelomu takoj svetle niti izpod vrhnje ten-čice. Zgoščene tvorijo pri teh rastlinah robove stebela, ki se vlečejo od vrha do korenin in jih je od zunaj lahko zapaziti (sl. 3).

Kamnice (kamnate celice) ali sklerenhimke.

Slednjič nam je omeniti še močno odebelele kam-naste celice, majhne, okrogle, oglate ali razrastle vedno olesenele tvorbe. Včasih leže kakor kamenčki v drugem, mehkejšem staniču. Treba nam je vgrizniti samo v hruško in naleteli bomo tu in tam na nekaj trdega, neprebavljivega. To so gnezda kamnic; čim več je teh gnezd, tem bolj »lesena« in neužitna je hruška. Navadno pa so strnjene skleren-himke v tlakoporne močne, trde, zaokrožene plasti, ki obdajajo in ščitijo semena in jih imenujemo se-menske lupine in sadne koščice. Iz kam-

nastih celic so zgrajene lupine boba, ptičjega semena, fižola, graha, konoplje itd., orehove in lešnikove lupine ter koščice češpelj, breskev, marelic, češenj, trnoljic, mandeljev, dateljev, kokosov in drugih. Tudi jabolčno in hruškovo peščišče sestoji iz kam-nastih celic (sl. 4).

c) Lastnosti ogrodnih celic.

Ličnata in lesna vlakna, kolenhimke in kamnice so one celice, ki dajejo rastlini trdnost in odpornost. Te dve lastnosti rastlinskih delov nam nista tuji, saj vemo n. pr., koliko napora je treba, da stremo oreh ali da zlomimo vejo ali presekamo in prežagamo de-belejši hlod. Da odgovarjajo ogrodne celice zahtevam življenja, se morajo odlikovati po dveh lastnostih: po prožnosti in nosilnosti.

Leska, skrivljena v obroč, se bliskovito vzravna, ko jo na enem koncu izpustimo. Ona je skrajno prožna, in to njeno svojstvo povzročijo ogrodni ele-menti.

Toda odkod vemo, da je tudi nosilnost ogrodnih celic tako velika in da so vprav one, ki ščitijo rast-lino? Po poizkusih je izpričano, da znaša nosilnost ogrodnih celic okoli 15—25 kg (nosilnost navadnih celic znaša komaj 1 kg!), to se pravi, da smemo v tej meri obtežiti šop ali povezek teh celic, ki ima v prerezu 1 mm², ne da bi se raztrgal. Za ogrodne ce-lice, ki so iz rastlinskega telesa že izločene, na-vedene številke ne veljajo, kajti nosilnost se v tem slučaju poveča, medtem ko postane prožnost mnogo manjša in neznatna (predivo je močnejše od svežih lanenih vlaken, a je manj prožno). Glede na nosilnost tekmujejo torej ogrodni elementi rastlin z najboljšim jeklom, medtem ko žice iz navadnega železa ali bakra zdaleka niso tako močne kakor rast-linske trdnostne celice.

(Dalje prihodnjič.)



Cigan.

Iz vasi v vas isto pesem pevam.

Iz vasi v vas v isti pesmi izgorevam.

Ne vidim gričev: vse mi je sama step.

Ne vidim ljudi: za vse obraze sem slep.

Gosli javorove stiskam na srce

in s tresočimi prsti pojem na nje.

Zatisnem oči, pesem v stepe zablodí:

deklica žalostna med travami hodi,

rože trga in dolgo sanja,

s koraldami težkimi nemo pozvanja —

Koga iščejo njene oči? —

Srce se mi trga, zjokal bi se v dlani.

Tako pa v svoje gosli izgorevam,

iz vasi v vas isto pesem pevam.

Debeljak Tine.



Med odmorom.

Matija Malešič.

Troje jih ob opoldanskem odmoru spi v senci brinovega grma. Pekoče solnce premakne senco in jim nasuje toliko ognjene vročine v obraze, da jih vznemiri. Obrne se Jure na drugo stran — solncu ne ubeži; preko čela si potegne Janko z roko — potokov potu ne zabriše; zahlasta Tone z usti — pot mu steče z lic na ustnice, z ustnic na jezik in mu napolni usta z grenkobo.

Čokati Jure zakrili z rokami, nabere ustnice v jezne gube, trene s trepalnicami in spregleda. Spregleda, pa naglo zopet zameži. Ko za hip znova spregleda, ga spreleti silna jeza. Široko izpljune pot, ki se mu je nabral v ustih. Zagrga v solnčni svet robato kletvico, se prevale v odbeglo senco in si začne otirati pot s čela in zmršene, posivele brade.

Dolgi Tone hoče skriti pred solncem svoj suhi, gubasti obraz in se prevale proti Juretu. Jure dvigne nogo in sune z okovanim čevljem z vso silo in jezo v Tonetov bok.

Tone plane na noge, si pomenca oči, pogleda ves zmeden okoli sebe, pogleda Jureta in rikne:

»Til!« In že ima pesti stisnjene in jih moli Juretu pod nos.

»Le počasi, suho strašilo! Rešil sem te ognjene peči, pa mi groziš!«

»Boš ti mene suval! In v spanju!«

»Smilil si se mi. Ko trlica si suh, solnčni ogenj bi te spekel v prah in pepel. Zato sem te zbudil.«

»Kaj se tako budijo pošteni ljudje?«

»Saj sem te lepo!«

»Sunil si me!«

»Sunil? O tem si sanjal! Ne stoj na solncu! Sedi k meni v senco!«

»Sunil si me!«

»Sanjal si!«

»Čutil sem!« Tone je ves jeznikav in čemeran. Sede k Juretu. »Da bi sanjal?! O, sanjal sem vse kaj drugega! Zato pa — čemu si me prebudil? Kaj sem te prosil? Pustil bi vsaj, da bi človek dosanjal do konca, če se mu sanja kaj lepega.«

»Kaj si pa sanjal tako lepega?«

»O!« Tone zacmaka z jezikom, si obriše pot s čela in se zazre proti opekarni. »Sediš tu doli v gostilni. Polna je pivcev. Vsi ste zbrani. Vsi ste mi prijazni in dobri. Kako to? Sam Bog večni vedi, kako se je zgodilo — jaz sam ne morem premisliti v svoji sreči, kako se je zgodilo — ali resnica je: gostilna je moja, gospodar sem jaz, vsi ste moji gostje. Natakara v rdeči bluzi se mi spoštljivo približuje in prosi, naj prinesem vina iz kleti — to, da veš, je edino moje delo ves božji dan; v kuhinji se suče okrogla ženica z belim predpasnikom — niti ne pomisliš v sreči, ali

je žena ali samo kuharica. Iz kuhinje ti sili v nos vonj, da začutiš silen tek. Vstaneš, stopiš k temu gostu, potreplješ po rami drugega; spregovoriš prijazno besedo s tem, podaš roko onemu; srce te pa vleče h kuhinji. Naročiš skozi linico najlepši in najzlahtnejši kos pečenke. In že ga imaš. Natakara ti ga prinese na mizico v kotu, ki je tvoja, krčmarjeva; podviza se natakara, da postavi predte kozarec cekinaste kapljice, ki je iz soda v kotu, iz katerega pije samo krčmar; beli kruh se že smeji na mizi. Posežeš, neseš k ustom — na, pa me suneš in prebudiš! Niti grizljaja mi ne privoščiš!« Tone pljune in nejevoljno pogleda Jureta.

»Oprostite, gospod gostilničar!« Jure se porogljivo priklanja. »Ko zveš, da nisem sanjal nič manj lepših sanj ko ti, se boš potolažil. Poslušaj: Naš akordant nas je hotel zopet goljufati. Za to boro jed nam je v soboto zopet naračunal toliko, da bi se nobeden ne mogel za ves teden trdega dela niti enkrat pošteno napiti. Vsi ste stiskali pesti in škrtali z zobmi, izpregovoriti si pa ni upal nihče, ker ste se bali, da vas odpusti. Jaz — ne bodi len — rečem: 'Gospod akordant, to je premalo!' Pisano me pogleda in noče odgovoriti. 'Gospod akordant, več sem zaslužil! Izplačajte mi, kolikor sem zaslužil!' Zmigne z ramama in pravi: 'Prihodnji teden lahko več zaslužiš — drugod!' Rečem: 'Ta teden hočem imeti svoje delo pošteno plačano!' in mu molim tiste denarje pod nos. 'Proč!' zakriči. 'Tako?' vprašam mirno, mu vržem denar v nos, zgrabim poleno, ga udarim po glavi, da telebi po tleh, ko da ga je sveti Peter treščil z neba, in obleži. Tedaj planete po meni vi vsi, ki ste stiskali pesti in škrtali z zobmi. Vi, da, vi! Namesto da bi mi bili hvaležni, da sem vas rešil more! In me nabijete do nezvesti, zvežete me, zaprete v temno klet in odidete po orožnike. Pobit sem, vidim že svetle bajonete, na rokah že čutim vezi; vidim že sodnika, poslušam sodbo in mislim na ječo. Najbolj pa me boli vaše izdajstvo. Niste bili vredni, da sem se žrtvoval za vas. In v obupu sklenem pobegniti, preden pridejo orožniki. Napnem vezi — vezi počijo. Tipljem po temni kleti, tipljem, tipljem in — o, pomisli! — zatipljem ti ogromen sod. Tipljem, zatipljem pipo. Zavriskal bi od veselja! V grlu me suši in žge ko z žerjavico. Pozabim na orožnike, na sodnika in ječo! Ležem pod sod, nastavim pipo na usta, jo odprem, zamežim in začnem piti, piti, piti. Fej! Solnce me prebudi. In vidim: pijem pot, ki mi curlja z lic in nosu v usta.«

»Jaz, jaz sem pa sanjal vse lepše.« Janko, fant zagorelih lic, nežnih brčic pod nosom, sinjih, v daljavo sanjajočih oči, ne pogleda Jureta in Toneta, oči zro

preko opekarne na širo polje, govori, ko da sam sebi ponavlja svoje sanje. »Prostrana njiva, polna zlate pšenice. Dvajset ženjc in več žanje zlato pšenico in jo zлага v snope. Hodim od snopa do snopa in jih vežem. Vse snope, kar jih našanje dvajset in več ženjc, povežem sproti sam in igraje. In še morem kedaj postati ob njej, ki je najbrhkejša in žanje najhitreje. Težke kite pšeničnih las ji silijo izpod rute; vroče solnce prizanaša njenemu belemu obrazu; in kadar me pogledajo sinje oči, mi je mehko pri srcu. Vesel sem, vriskal bi, pel bi, rajal bi. V hipu povežem vso vrsto snopov in sem zopet pri njej. In me pogleda, da mi milina njenega pogleda seže v dno duše ter me napolni z nepopisljivim veseljem nad svetom, nad življenjem, nad delom na pšeničnem polju. Ah, ti moj Bog, le kako je prišlo to v sanje? Pšenično polje je last mojega očeta in bo enkrat moje. Najlepša hiša v vasi je last mojega očeta in bo enkrat moja. Konja, ki sta pripeljala na njivo voz za pšenico, sta naša, hlapec služi pri nas. In ona, ona je sosedova. Pomaga žeti radi mene, ker ve, da vežem jaz, ki...«

»...ki imaš bogatega očeta!« Jure ga strupeno prekine. »Tone, ali poznaš Jankovega očeta?«

»Saj ga sam ne pozna, pa bi ga jaz!«

»Bogataš je! Le čemu se mučiš v opekarni, če pričakuješ toliko dediščino?«

»Sanjal sem...« se brani Janko in gleda nepremično na polje.

»Pšenične lase ima sosedova in sinje oči in najbrhkejša je med ženjicami?«

Janko molči.

»V nedeljo nama jo pokažeš! Morava jo spoznati.« Tone sune Jureta in mu pomežikne.

»Saj sem le sanjal o njej! Kot vidva sem sanjal.«

»Lažeš! Opazoval sem te! Sploh nisi spal! Z odprtimi očmi si strmел nekam na polje, kakor strmiš sedaj! Opehariti naju hočeš in nalagati s sanjami!«

»Kaj ni mogoče tudi z odprtimi očmi sanjati?« Jankove sinje oči pogledajo vprašaje Jureta.

»Ali čuješ, Tone?«

Tone plane na noge, si zasenči oči in gleda napeto po polju. »Pšenično njivo bi rad videl. Tisto sosedovo bi rad poznal.«

»Saj res!« Tudi Jure začne gledati po polju.

»Kaj ne smem sanjati kakor vidva?« Zagoreli Jankov obraz je v zadregi rdeč ko mak.

»Bo tako mlekozobo fante naju nalagalo, da je nekaj sanjalo, kar ni sanjalo, kar sploh nima ne repa ne glave!«

»In gledalo v sosedine sinje oči!«

Jure in Tone sta huda.

V opekarni piska piščalka.

Izza grmičevja ob robu prostrane izkopine lezejo postave v capastih oblekah, ki se jih drži rdečkasta zemlja; zazehajo, se pretegnejo, lezejo v izkopino, grabijo za lopate.

Jure sune z nogo v poveznjen lonec, da se strklja v izkopino. »Ujemi ga,« vpije Janku, »sicer ti v soboto odtrgajo zanj.«

Janko steče za loncem, pa ga ne more dohiteti. Lonec štrbunkne v mlakužo.

»Zdaj imaš! Moj delež kisle repe, ki sem ga mislil pojesti za malo južino, je šel z loncem.«

»Tudi jaz nisem opoldne vsega pojedel!« trdi ogorčeno Tone.

Janko poseže z obema rokama v mlakužo; izvleče lonec in ga hoče oprati.

»V taki vodi perete lonce pri bogatih kmetih?«

»Pa ga vidva operita v drugi vodi.«

»Čuješ, Tone! Zdaj nama bo to otroče zapovedovalo! Jutri bo kar zapovedal, naj prinesem jaz ali ti kosilo!«

Janko zopet zgrabi lonec, ga poplakne v mlakuži in nasadi na štor.

»Dobro!« Jure naklada zemljo v samokolnico.

»Ali boš jutri jedel iz tega lonca, Tone?«

»Samo naj poskusi nama prinesiti v tem loncu!« Tudi Tone naklada zemljo v samokolnico.

Janko molči. Jure in Tone sta razdražena in jima ni dobro ugovarjati. Zgrabitni hoče samokolnico in jo odpeljati, ko sta nametala vanjo zemlje kakor vedno, pa mu prepovesta. Zvrhata samokolnico. Janku nabreknejo žile na rokah, ko prime za ročaja in naravna kolo na sredino zibajoče se deske.

Sklonjene glave vozi Janko pretežko samokolnico v opekarno. Premišluje in premišluje, pa ne more razumeti, zakaj so njegove sanje tako razdražile Jureta in Toneta.



Ob jezeru.

Pod lahno meglo ribnik spava,
trst v pišu jutranjem trepeče,
v rosi biserno blesti planjava,
ovca v staji splašeno mekeče.

Bela breza zre sanjava,
ko se jezeru nebo odziva,
lahen val, šepet, vonjava —
na bregovih mir počiva.

Joža Likovič.



Učiteljica.

Komedija v treh dejanjih.

Spisal Darjo Nicodemi. — Po italijanskem izvirniku poslovenil Iv. Gruden.

Drugo dejanje.

Županstvo. Županova pisarna. Ne prevelika soba, lepo opravljena, a zelo »po župansko«. Na desni zelo obložena miza: kupi vlog, pisem in telegramov. Blizu pisalne mize peč, tupačam stoli in naslanjači. Ob stenah stojalo in omare za knjige. Vrata v ozadju držijo na prostoren in svetel hodnik. Vrata so tudi na levi in na desni. V kotu na skrajni levi v ozadju nekaj šolskih klopi, ki so postavljene druga vrh druge. Na steni nad klopmi slike rastlin, živali in iz prirodoslovja.

Prvi prizor.

Filip (sedi pri pisalni mizi, pregleduje v naglici uradne papirje in jih podpisuje. Ko podpisuje, govori s slugom, ki stoji poleg njega, mu jemlje podpisane liste, jih suši in urejuje): Ali se policijski svetnik Vohán še ni pokazal danes?

Sluga: Ne, gospod župan.

Filip: Kako so počasni ti policijski špiceljni! A kaj špiceljni, to so polži... Ura je vendar že...

Sluga: Devetinštirideset...

Filip: Kaj se ti meša?

Sluga: Podpisov, gospod župan, podpisov je devetinštirideset... Sem jih štel. Vedno štejem, pa se nikoli ne zmotim, niti tedaj, če me Vi, gospod župan, zabavate... kajti Vi, gospod župan, pripovedujete v resnici zanimive stvari. Vaše besede me »odtegnejo« od vsakdanjosti, zmotim se pa nikdar.

Filip: Kaj pa, če bi te za en mesec »odtegnil« od tvoje službe, kaj bi rekel?

Sluga: Da bi bil to zelo grd »odtegljaj«, če bi mi gospod župan »odtegnili« tudi plačo...

Filip: Tako, dobro... (Pavza.) Ali kdo čaka?

Sluga: Kapelnik Kos.

Filip: Pa kaj hoče?

Sluga: Že tri dni je pripravljen, da odide na pokrajinsko tekmovanje kapelnikov.

Filip: In zakaj ne odpotuje? Kaj čaka?

Sluga: Čaka na neki telegram, ki...

Filip: Poglej! Tu je telegramov na ducate. Daj mu enega, pa naj gre; nikar naj me več ne nadleguje.

Sluga: Gospod župan, Vi ste res šaljivi. Bog Vam ohrani dobro voljo. Kratkočasen župan je prava izjema... Potem čaka zunaj neki Pavel Poltkovič.

Filip: Kdo pa je ta Pavel Poltkovič?

Sluga: Pavel Poltkovič je tak in tak človek, ki bi rad ustanovil nov list, tednik. Pravi, da bi bil to najlepši list in bi bil najboljši izmed vseh. In baš pri nas ga še ni...

Filip: Saj sem mu vendar že rekel, da si tu pri nas lahko ustno povemo čenče in ni čisto nič treba, da jih tiskamo.

Sluga: Pa vendar, gospod župan, Pavel Poltkovič pravi, da je trg brez časopisa — trg gluhtonemih. Časopis bi pa pomenil napredek... studenec in vir...

Filip: Praznega čenčanja in žlobudranja... Za studenec in vir zadostuje naša kavarna. O lokalnih listih ne maram ničesar slišati. Povej gospodu Poltkoviču, da me ni doma.

Sluga: Pa sem mu že povedal, da ste.

Filip: Povej mu, da si se zmotil..., da sem šel na morje!...

Sluga: Toda kako naj rečem, gospod župan, na katero morje?

Filip: Kakršno hočeta... Kar sama si ga izberita!

Sluga: Pa vendar!

Filip: Dosti. Koliko jih še čaka?

Sluga: Triinšestdeset... Ne... oprostite, podpisov je triinšestdeset... Nikogar ni več...

Filip (je nehal podpisovati in vstane): Torej reši me kapelnika in časnikarja in nauči se nekoliko bolje svojega posla, ki je ta, da me varuješ ljudi, ki me nadlegujejo. Si razumel? Župan, ki ga ljudje spoštujejo, mora biti kakor arabski ptič Feniks. Nekateri pravijo, da živi...

Sluga: Čemu živi, pa nihče ne ve...

Filip (ga popravi, strogo): Kje živi, pa nihče ne ve.

Sluga: Gospod župan, Vi ste najduhovitejši človek v tem trgu, kjer imamo same tepce.

Filip: Hvala... Sedaj pa pojdi in reci tajniku, naj mi napravi nekoliko prostora v svoji pisarni, ker tu sem pridejo otroci...

Sluga (osupel): Tu noter?... V pisarno gospoda župana?

Filip: Tu noter, prav tu..., da ne bodo zmrzovali, zakaj letošnja pomlad je prava Sibirija. Tu, da! Misliš, da je to kaj posebnega?

Sluga: Ne zamerite, kakor ples v zakristiji, prav tako se mi zdi! — Toda, če gospod župan..., tako želijo...

Filip: Oh, je že prav in dobro! Pojdi k tajniku pa opozori me, čim zapaziš policijskega svetnika Vohana. (Sluga odide na levo, Klopčič vstopi iz ozadja.)

Drugi prizor.

Filip: Upam, da bo punčkam tukaj prav lepo.

Klopčič: Pa še kako, gospod župan! Tu je naravnost nebeška toplota.

Filip: In onih klopi je dovolj?

Klopčič (jih šteje): Ne, gospod župan.

Filip: Dajte torej, da prinesejo še druge in vse, kar potrebuje gospodična Marija..., razen naslanjača... Tega pripravim jaz.

Klopčič (se ogleduje, skrivnostno): Gospod župan...

Filip: Kaj pa je?

Klopčič: Ravnateljica je kar zelena od jeze.

Filip: To mora biti srčkana... Zakaj pa?

Klopčič: Ker boste dali gospodični Mariji najlepšo sobo v občinski hiši... Ravnateljica Vas išče, gospod župan.

Filip: Prisegam, da me ne najde... In če bi Vas še vprašala po meni, recite ji, da sem odpoval, da ne ve nihče, kje sem, da sem mogoče že umrl...

Klopčič: Da, gospod župan, grem... (Hoče oditi.)

Filip: Klopčič?!

Klopčič: Prosim.

Filip: Kje imate pipo?

Klopčič (zelo boječe): Doma... samuje... ker... ker... no...

Filip: Ven s pipo!

Klopčič (ostrašen): Lahko bi prisegel... prisezam... ne bi si mogel dovoliti kaj takega...

Filip: Mi je zelo žal, ker sem Vam jo hotel napolniti s tobakom... ampak, veste, s takimle tobakom!...

Klopčič: Lejto jo! (Privleče iz gub velikansko leseno pipo.)

Filip (mu ponudi tobak): Eha, to pa ni pipa, to je pa sod! Nič ne de... Kar napolnite si jo... še... le dobro natlačite!...

Klopčič: Ne gre nič več noter... Škoda! Pipa bi morala imeti kotel kakor Vaš avtomobil... Hvala, gospod župan.

Filip: Sedaj pa prižgite!

Klopčič: Ne, ne — za božjo voljo, če me vidi ravnateljica.

Filip: Pa ji porečete, da sem Vam jaz dovolil, saj je taka velika pipa kakor peč in pomaga, da se sobe razgrejejo. No, no! Pogum! Nate ogenj...

(Medtem, ko pomaga Filip slugu prižgati pipo, se prikaže ravnateljica v vsej strogoosti in srditosti pri vratih v ozadju.)

Tretji prizor.

Ravnateljica (z grmečim glasom): Gospod župan!

Filip: Pomagajte!

(Klopčič skrije pipo in zbeži.)

Ravnateljica: Gospod župan, prosim Vas...

Filip: Tudi jaz Vas prosim, da me nikar tako ne strašite...

Ravnateljica: Čast mi je prositi Vas za deset minut pogovora.

Filip: I kajpak!... Kako rad! Komaj čakam! Ko se namreč vrnem — ker zdaj odpotujem —, Vam bom dovolil ne samo deset minut, ampak deset dni pogovora, cel mesec, če hočete.

Klopčič (vstopi in se približa Filipu): Policija, gospod župan...

Filip (glasno): Ah!... Da!... Recite, da naj policija kar vstopi! Takoj! Zelo resne stvari so, gospa ravnateljica, zelo resne...!

Ravnateljica: Počakam... gospod župan...

Filip: Izborna, gospa ravnateljica, kar počakajte! (Ravnateljica dostojanstveno odhaja.)

Sedite in počakajte!...

Klopčič (kakor bi govoril sam s seboj): Policija!

Filip: Človek bi mislil, da nimate čiste vesti.

Klopčič: Vest imam čisto... a če se gledam iz obličja v obličje s policijo... ne vem... se mi zdi, da sem kriv, sam ne vem, česa. Imam pač ta čuden občutek.

Filip: Recite svétniku Vohanu, naj vstopi!

Klopčič: Da, gospod župan! (Odide.)

Čerti prizor.

Filip: Dober dan, gospod svétnik! Kako je stvar? Ne... prosim za trenutek... (Zapre vrata.) Zdi se, da ravnateljica prisluškuje pri vratih.

Vohán: To je res nekaj strašnega, ta ravnateljica.

Filip: To je ena izmed največjih nesreč, kar jih je Bog poslal našemu trgu... To je nasilje... bobnenje in razburjenje, ki pretresa vse in se tresemo vsi pred njim.

Vohán: Ta ženska je kakor potres.

Filip: Še hujša je! Potres odneha... Ona pa ne! Ona prihaja vsak dan, ne izostane nikoli, večna je. In da sem jo moral prav jaz dobiti! Pa kaj hočem? Zdaj pa dalje. Pogovoriva se o naši stvari. Ali ste kaj izvedeli?

Vohán: Zvedel sem, kdo je ta možakar.

Filip: Bravo! Čestitam! In kdo je?

Vohán: Neki Jakob Grdin.

Filip: Ne poznam ga.

Vohán: Tu so natančni podatki. (Čita v svojem zapisniku.) Jakob Grdin, sin Jerneja Grdina, 37 let star, poročen pet let z Rozo Korenovo, brez otrok. Kazenska razvidnica ni napačna, ima pač na vesti nekaj lovskih prestopkov, ker je pobijal zajce pred lovno dobo... A zelo neugodne vesti imam o njegovem drugem življenju... čeprav je najbolj premožen posestnik v Višnem...

Filip: To se pravi?

Vohán: To se pravi: njegove žrtve niso bili samo zajci... ampak tudi ženske... precej... mnogo žensk... in... kako bi rekel?

Filip: In tudi te pred dobo, zoper zakone...

Vohán: Prej da kot ne. Imam jih celo vrsto, ki pa še ni popolna. (Čita.) Marija Svetina iz Višnega, ki je imela komaj šestnajst let, ko jo je zadela nesreča. Poslal jo je v Ameriko. Osem mesecev pozneje Nežika Gorjàn, šestnajstletna, ki jo je tudi poslal v Ameriko.

Filip: Ta človek mora biti pa aboniran na paroplovne družbe.

Vohán: Potem se je oženil.

Filip: In še to poslal v Ameriko?

Vohàn: Ne!

Filip: Dobro torej! Dalje!

Vohàn: Stiskač je tak, da skopari celo s hrano, ki bi jo moral dajati svojim ljudem in svoji živini. Nima prijateljev, da štedi s časom; govori malo, da štedi z glasom; igra obupno v loteriji in pretepa svojo ženo, kadar ne zadene.

Filip: To se pravi: vsako nedeljo...

Vohàn: Seveda... Vidite, tak je ta človek!

Filip: Res fleten je... Ste ga videli?

Vohàn: Ne, ker je šel na neko svoje posestvo, ki je precej daleč, in nisem mogel zvedeti, kdaj se vrne. Zdaj pa grem k neki tkalki, Luciji Tonejc po imenu, ki je več let služila pri Jakobu Grdinu in ki ga ima, kakor pravijo, precej v želodcu.

Filip: Treba bi bilo, da jo koj zaslišite. Pa ne glejte na denar... Ni treba varčevati; kar dajte, samo da zveste...

(Vstopi Klopčič, ki komaj nese krasen, star naslanjač.)

Za trenutek, Klopčič! (Vohanu.) Da stvar izvršite čimprej, vzemite moj avtomobil. (Klopčiču.) No, odložite naslanjač... (Vohanu.) Veste, kaj naredite? Idite domov, recite šoferju, naj se pripravi, jaz pa pridem takoj za Vami.

Vohàn: Grém.

Filip: Ne tratimo časa. (Spremi Vohana na hodnik in se vrne.)

Peti prizor.

Klopčič: Ta naslanjač so prinesli iz Vaše palače.

Filip: Upam, da bo gospodični Mariji dobro v njem, kaj?

Klopčič: Uh, še preveč... Kar zaspala bo. O jej! Lejte jo no! Saj je tukaj gospodična Marija. (Klopčič odide in se nekoliko pretirano prikloni Mariji.)

Marija: Zares ne vem, kako bi se Vam zahvalila.

Filip: Kadar človek ne zna narediti kake stvari, je ne naredi. Torej me ni treba zahvaljevati.

Marija: Torej se Vam ne zahvalim.

Filip: Hvala... Mislil sem, da bi bilo najbolje, če spravimo tu sem Vaše punčke, ker jih gotovo zebe v oni veliki sobi.

Marija: Pa še kako! Včasih moram med poukom takorekoč drgniti njih posinele ročice, ki so otrple od ledene vlažnosti onega prostora.

Filip: Tukaj je pa dovolj drv. Sem že ukrenil vse potrebno.

Marija: Ali se Vam smem zahvaliti v imenu otročičev?

Filip: Da...

Marija: Hvala!

Filip: Prosim.

Marija: Vi, gospod župan, imate zelo dobro srce, ki ga niti sami ne poznate.

Filip: O da!... Pokazali ste mi ga Vi oni dan, ko sva govorila o hruškah. Vi ste pa zares dobri in sam

Bog, da sem Vas spoznal! A zdaj pogledajte ta naslanjač...

Marija: Kako je lep!

Filip: Čisto šestnajsto stoletje: les, blago, pozlata, vse je pristno... Je prava družinska svetinja. Na tem naslanjaču je sedel tudi neki škof, ki je bil iz našega rodu. Kar sedite!

Marija: Bog varuj! Za nobeno ceno! V škofov naslanjač!

Filip: Oh! Po štiristo letih vendar ni več škofovski! Boste videli, da ne! Sedite vendar! (Se smeje in jo potisne v naslanjač.)

Marija (sede prav udobno): Zdi se mi, kakor bi bila v postelji...

Filip: Ta naslanjač ponudim vladi za novi parlament. Poslanci, ki bi se poglabljali in sedali v take naslanjače, ne bi bili več nevarni.

Marija: Zakaj?

Filip: Ker bi zaspali!... A zdaj povejte... Česa želite? Česa potrebujete? Hočete cvetic? Želite rastlin? Da... Da... to je dobra misel... Namesto da bi poučevali rastlinstvo po onih strašnih prirodopisnih podobah, boste govorili o njem po živi naravi. Pošiljal Vam bom vsak dan svežih cvetic... vsak dan... Saj to ni nič hudega... za pouk bodo. Treba bi bilo, da bi vedno poučevali iz prirode in po prirodi sami.

Marija: Pa pri živalstvu? Kako nadomestimo tiste naslikane zverine?

Filip: Z ravnateljico... Damo narediti lepo kletko na kolescih. In pri prirodopisnih urah bodo punčke gledale tega risa! Zdaj grem naročit kletko. A prej mi še povejte, če potrebujete še česa.

Marija: Gospod župan, ali smem v resnici govoriti, ali se smem zares okoristiti z Vašo dobroto?

Filip: Okoristite se, kakor bi bila ta dobrota Vaša.

Marija: Prosila bi Vas...

Filip: No, povejte!

Marija: Prosila bi Vas rada, da se ne bi več... bavili z menoj...

Filip: O...

Marija: Ne zamerite...

Filip: To se ne pravi okoriščati se z mojo dobroto; to se pravi izkoriščati jo! Vi zahtevate preveč!

Marija: Verjemite, da je tako bolje.

Filip: Zakaj pa?

Marija: Ker čutim od dne do dne, kako narašča sovražstvo krog mene... In pregloboki prikloni ubogega Klopčiča so mi bolj mučni kot zlobnosti vseh drugih. Tresem se vpričo vsake stvarce. Ravnateljica že tri dni ni izpregovorila besede z menoj...

Filip: Ali ji ni kaj prav?

Marija: In je še toliko malenkosti, ki me mučijo. Čutim, da me vsi zavidajo. Posmehujejo se mi. Tako ne morem živeti... Potrebujem prijaznosti in preprostosti krog sebe. In ta kraj mi je potreben. Če bi me poslali kam drugam, če ne bi imela vsak dan onih

glavic, da jih božam, onih odkritih oči, ki me imajo rade... če bi jih izgubila... ne vem... bilo bi mi, kakor da je moj otrok umrl že drugič... Verujte mi, če boste le količkaj še bolj dobri z menoj, bi mi zelo škodovali... A Vi še ne veste, da sem prejela dvojne anonimnih pisem.

Filip: Ni mogoče! Kaj pišejo?

Marija: Pišejo, da zdaj že vedo za moja tajna pota in jim je že znano, s kom sem v zvezi. Pišejo, da bom radi Vaše naklonjenosti kmalu ravnateljica!

Filip: Ti tepci!

Marija: In še nekaj za smeh: Pravijo, da ste Vi na smrt zaljubljeni vame... No, zakaj se ne smejete?

Filip: Ne bom se.

Marija: Jaz sem se pa tako smejala!

Filip: Po krivici.

Marija: Zakaj? Kaj Vam je?

Filip: Nič... Mislim, če oni zlobneži poleg toliko laži le niso povedali nekaj resnice.

Marija: Za božjo voljo... ne govorite... ne recite...

Filip: Jaz nič ne rečem — saj so govorili drugi... Hudo pa je, če drugi povedo, kar hoče človek skriti.

Marija: Obljubili ste mi, da boste moj prijatelj...

Filip: Kaj mogoče nisem?

Marija (kakor v grozi): Ostanite mi prijatelj... prijatelj in nič drugega... Prosim Vas, rotim Vas...

Filip: Pomirite se, Marija!

Marija: In ne dostavite niti besede več, ničesar več, ne zdaj ne nikoli!... Obljubite mi!... Vsa sem iz sebel!... Ne recite mi ničesar več in ne bavite se več z menoj, za božjo voljo! Pustite me v moji ponižnosti in v moji samoti... Jaz nisem več ženska. Jaz sem mati majčkenega in slabotnega spomina, ki je tako daleč za menoj. A če bi mi kdo vzel ta spomin, bi se mi zdelo, da nimam nikakega smotra več na zemlji. Zdelo bi se mi, da sem prelomila obljubo, ki sem jo naredila: da ne bom več mislila nase, dokler ne najdem one pedi zemlje in dokler ne postavim nanjo križa. Mogoče ne razumete. So pač žrtve, ki jih ljudje ne znajo in nočejo razumeti... A ne govorite mi nikoli o ljubezni... Te se bolj bojim kot smrti. Uničila mi je življenje za vedno. Ne govorite mi več o tem! Bodite dobri z menoj, ne da bi kdo zapazil, skrivaj... kakor bi delali kaj slabega. Ne maram niti, da me kdo zavida, niti, da me zaničuje... ker tega ne zaslužim. Čutite do mene isto, kar čutim jaz za svojega otroka... To je čustvo, ki ne mine, a je čisto, dobro in nežno kakor usmiljenje! Hočete? Recite, da hočete... recite in nasmehljajte se!...

Filip: Da... Ne dvomite o tem!

Marija (ga prime za roke): Tedaj... prijatelja, kajne?...

Filip: Da... prijatelja... (Ji poljubi roko.)

(Ravnateljica se prikaže na vratih v ozadju in ju zasači, ko Filip poljublja Marijo roko.)

Šesti prizor.

Ravnateljica: Gospod župan!

(Marija plaho odide.)

Filip: Vi hočete pa na vsak način, da bi me prizadelo...

Ravnateljica: Čast mi je bila, da sem Vas prosila.

Filip: In mene je doletela čast, da Vam odgovarjam.

Ravnateljica: Govoriti hočem z Vami...

Filip: A to je naravnost blaznost...

Ravnateljica: To je dolžnost, gospod župan.

(Vstopi Klopčič in prinese dve klopi, ju postavi poleg drugih in odide.)

Gospod župan, tri je ura in rada bi...

Filip: Kaj še? Tri... to je nemogoče.

Ravnateljica: In mislim, da bi bilo čas...

Filip: Res, čas je, da grem za svetnikom Vohanom. Me čaka že več ko pol ure.

Ravnateljica (oblastno, zapovedujoče): Gospod župan, Vi morate...

Filip: Pobegniti...

Ravnateljica: Vi, gospod župan...

Filip: Izginem takoj... (Naglo zbeži.)

Ravnateljica (vsa iz sebe): Gospod... Ah... tako je... tako...

(Vstopi Klopčič z drugo klopjo.)

Sedmi prizor.

Ravnateljica (srečna, da se lahko znese): Kaj pa Vi tukaj?

Klopčič: Postrežčka se grem, gospa ravnateljica.

Ravnateljica: Odnosite tisto klop... in vse druge... Prepovedujem enkrat za vselej, da bi storili moji podložniki le en korak brez mojega povelja.

Klopčič: Da, gospa...

(Skozi vrata v ozadju je slišati hrušč in vpitje, kakršno je v šolskih odmorih.)

Ravnateljica: Zakaj pa danes tako vpijejo? Mogoče nalašč?

Klopčič: Odmor je.

Ravnateljica: To ni odmor, to je ropot in zmešnjava. Zvonite takoj...

Klopčič: Ampak...

Ravnateljica: Kako?... Tudi Vi se upirate? Tudi Vi me ne priznavate?

Klopčič: Jaz se ne upiram...

Ravnateljica: Nikar ne odgovarjajte! Zvonite in čez pol ure zopet... Naj gredo! Ne maram poslušati tega vpitja... To ni šola, to je semenj.

(Klopčič je šel med poslednjimi besedami k vratom v ozadju in maha z roko proti desni. Slišati je zvonjenje šolskega zvonca. Klopčič zapre vrata. Hrušča ni več.)

Klopčič: Storil sem, kot ste rekli.

Ravnateljica (je vedno bolj razvnet): A! Tako torej?... Mene, ravnateljico, so pregnali v umazano luknjo, ki nima ne zraka ne svetlobe. Učiteljico prvega razreda, njo, ki je najzadnja, najnižja..., pa so dali

v najlepši salon občinske hiše! In sam gospod župan hoče tako! Upor prihaja od zgoraj... Kaj pa Vi mrmrate? ... Kaj prežvekujete?

Klopčič: Ne prežvekujem.

Ravnateljica: Pa odgovarjajte!

Klopčič: Bom, gospa!

Ravnateljica: Vi se morate pritožiti radi tega.

Klopčič: Se bom, gospa.

Ravnateljica: Pismo, veste... Vi morate, razumete?... napisati sami od sebe slovesen ugovor, kakor če bi se Vam grdo zdelo. In naravnost Vaša dolžnost je, da se Vam zdi grdo, ker so napadli moje dostojanstvo in ki vem, da vse to izvira le iz...

Klopčič: Mraza.

Ravnateljica: Kaj pravite? Iz mraza? Kdo je tako predrzen, da bi ga zeblo?

Klopčič: Soba, ki so vanjo poslali gospodično Marijo, ni zakurjena, nima peči.

Ravnateljica: Al! Potem je gospodična Marija tista, ki jo zebe?

Klopčič: Tudi otroke zebe.

Ravnateljica: No, potem je gospod župan napravil čisto prav, da jo je dal v svojo pisarno... Upani, da ne bo skoparil z drvmi in da bo dal posekati vse svoje gozdove, da si dobro ogreje svojo gospodično Marijo. Gorje, če bi se prehladila! To bi bila obča nesreča in narodna nezgoda. In jaz da bi soglašala s tem pohujšanjem? Idite, pokličite gospodično Svetino! Začnimo pri njej... Hajdi, pokličite gospodično Svetino!...

Klopčič: Da! Že grem... že grem... (Odide.)

Ravnateljica (lista po papirjih na mizi na levi): Bomo videli, kdo je močnejši... Bomo že videli, ali...

Osmi prizor.

Marija: Ali ste me klicali, gospa ravnateljica?

Ravnateljica: Da, gospodična.

Marija: Želite?...

Ravnateljica: Gospodična, iz vzrokov, ki so Vam že znani, Vam moram, žal, povedati, da ste odstavljeni.

Marija: Ne... ne... ni mogoče!

Ravnateljica: S prvim prihodnjega meseca.

Marija (preplašena): Oh ne... gospa ravnateljica, Ne... ni mogoče... nisem storila ničesar... Saj sami veste... Ne podite me odtod!... Otročički so moja družina, so vse, kar imam na svetu...; če mi jih odvzamete, nimam ničesar in nikogar več.

Ravnateljica: Imate še gospoda župana...

Marija: To je nesramnost, gospa ravnateljica; sramotno obrekovanje je to! Gospod župan je pač dober z menoj...

Ravnateljica: Preveč dober...

Marija: A tega nisem jaz zakrivila... Jaz nisem odgovorna za dobroto in zlobnost drugih ljudi... Gospa ravnateljica... Vi ne smete... Če bi Vi vedeli,

zakaj sem tako do obupanosti navezana na te otroke, pa bi bili drugačni... pa bi sočustvovali z mojim revnim življenjem... Če hočete, Vam povem takoj... če hočete, poklekнем pred Vas... Samo ne odslovite me... le ne podite me... tako hudo bi mi bilo...

(Filip je medtem vstopil, pa ostane zadaj. Je resen in bled, vidno ganjen.)

To bi bil zame smrtni udarec, Vi bi se pa potem kesali, ker ste bili v hipni jezi taki z menoj.

Ravnateljica: Ne v hipni jezi, ampak po vsej pravici. Dovolj, gospodična! Vedite, kadar ima človek strogo moralno nalogo, kakršno imamo učiteljice, tedaj je treba v nas samih zatreti to, kar pomeni beseda »ženska«. Biti moramo zgledi, simboli, programi, ne pa ženske... Poglejte mene! Sem li jaz ženska?

Filip: Bog ne daj, še v sanjah ne.

Ravnateljica (se obrne razkačena): Gospod župan, Vi me žalite...

Filip: Če sami pravite, da niste ženska? Hvalili ste se s tem. Jaz sem samo potrdil Vaše prepravično, neizpodbitno mnenje. Vi niste ženska...

Ravnateljica: Gospod župan!

Filip: Vi niste niti po telesu niti po duši ženska.

Ravnateljica: Gospod župan... vedite, da... Pa kaj! Nimam navade prerekati se v navzočnosti svojih podložnikov. Poslednjikrat Vas prosim: pojdite z menoj v tisto umazano luknjo, kamor ste me poslali, da se pogovoriva...

Filip: Saj sem Vas dal vendar v shrambo za starino!

Ravnateljica: Gospod župan!

Filip: Dal sem Vas v muzej... med stare papirje, bukve, pergamente in vse mogoče slavne starine naše občine.

Ravnateljica: Vi, gospod župan... Vi... (Ne ve, kaj bi rekla, in se obrne k Mariji.) Na vsak način, gospodična, Vas opozarjam, da sem sklenila, kar sem sklenila... A zdaj odhajam iz teh razkošnih prostorov, ki so za Vaše ljubljenske, gospod župan, in se vrnem v svojo luknjo v zadnjem nadstropju, kamor pridite, da mi pojasnite...

Filip: Ne pridem.

Ravnateljica: Razumem. Nočete se razgovarjati. Bojite se.

Filip: Da. Bojim se, da bi Vas vrgel skozi okno.

Ravnateljica (na višku togote): To mi boste še poplačali! (Odide.)

Deveti prizor.

Marija: Odslovila me bo.

Filip: Čenčel!

Marija: Boste videli, boste že videli... Posreči se ji, da me spravi stran... Ukrenite kaj, da se ne zgodi ta krivica... Vaša dobrota me je spravila tako daleč — bilo je neizogibno... Pa nisem jaz kriva...

Filip: Ali Vam zadostuje moja častna beseda? Dam jo Vam in še prisegam Vam! Ta strupenska sitnica ne bo nikogar spodila! To stvar prevzamem jaz. Pojdite sem in bodite mirni. Biti morate mirni in močni, da ... Vam lahko povem ...

Marija (ga gleda): Kaj pa spet? ... Vidim ... ne vem ... izpremenili ste se — Vaš glas je mogočen — Vaše oči ... Kaj je?

Filip: Koj Vam povem. Bodite mirni ... sedite. (Marija sede.) No, vidite, tako. A zdaj se ne genite ... nič ne mislite, zakaj, ničesar ni, kar bi bilo bolj važno za Vas kakor je to, kar Vam bom povedal ... Torej ... pogledajte ... vidite? Ker ste tako iz sebe, ste me vsega zmešali ... Pripravil sem bil lep govor, resen in duhovit govor, zdaj — vrača — ne vem ... ne vem, kako bi začel.

Marija (sledi njegovi misli): Če bi povedali ravnateljici ...

Filip: Ne govorite vendar o tem! Poslušajte mene! Že večkrat sem moral iskati zemljišča, da jih posejem s travo, da vanje nasadim krompirja in zelja ... a nikoli se mi še ni pripetilo, da bi iskal košček zemlje in bi vanj zasadil križ.

Marija (tesnobno): Gospod Filip ...

Filip: Prosim Vas ... bodite tiho, drugače se spet zmedem. Začel sem torej iskati ono ped zemlje ...

Marija: Vi? ... Vi? ... Pa zakaj?

Filip: Ne vem ... tako ... iz radovednosti.

Marija (nema mu hoče v svoji ginjenosti poljubiti roko, ki jo pa odtegne): Dajte mi roko!

Filip: Ne morem ... jo potrebujem ... da maham ž njo. In ko sem tako iskal, sem našel precej stvari ... Izvedel sem celo za hudobo iz Vaše povesti.

Marija: Oh! ... Pa zakaj? Zakaj? Niste storili prav. Ta žalost in ta duševna razvalina je le moja zadeva. Čemu brskate tako po moji sramoti? Iskati bi bili morali med mrtvimi, ne med živimi.

Filip: Kar sem storil, sem moral storiti. In preden me sodite, morate izvedeti vse ... Vašo hčerko so izročili neki kmetici ...

Marija: V Pusti vasi, vem.

Filip: Ki je ravnala z njo precej lepo in ljubeznivo.

Marija: Le nekaj dni.

Filip: Tri leta.

Marija (naglo vstane): To ni res! ... To ni res! ... Moj otrok je umrl za krčem pet dni po rojstvu.

Filip: Bodite mirni ... Pustite, da govorim!

Marija: Varali so Vas ... otrok je koj umrl! Vkrcala sem se le zato, ker je bilo dete umrlo.

Filip: Ali ste videli mrlička?

Marija: Da bi ga videla? Ne, ne, nisem ga videla! Nikar tako, da mi bo še vest kaj očitala! Ah, Vam so lagali.

Filip: In ko je bila punčka tri leta v Pusti vasi, so jo oddali — ne vem, zakaj — še bolj daleč ...

Marija: Od Vaših besed še znorim ... Vi ... Ni res ... ni res ... ne more biti res!

Filip: Potem so jo privedli spet v ta kraj, to se pravi, v okolico ... kjer ...

Marija: Kjer? ... Govorite!

Filip: Kjer še živi.

Marija (zakriči): Kaj? ... Kaj pravite? ... Vi ... ste rekli, da ... da ... Pa tudi veste, kaj ste rekli? Ali veste? (Ne more dalje.)

Filip: Ne tako ... ne vzbujajte se tako, Marija!

Marija: Moja ... moja ... Ne, ne, ne! Ne, pa ne!

Filip: Gospodična Marija ... ni Vam dobro ... Ali bi koga poklical?

Marija: Ne, za božjo voljo ... nikogar! ... nikogar ... Je že bolje! ... Mi je že dobro ... Duši me, tu notri. Pa bi se tako rada jokala, tako rada bi vpila!

Filip: Poizkusite jokati, dobro Vam bo delo.

Marija: Ne morem ... Oznanili ste mi življenje ... mojega mrtvega otroka ... pa me je zadelo, kakor bi mi bili prinesli vest o smrti mojega živega otroka ... Mogoče je bolj strašno in bolj genljivo. Toda pogledajte ... pomirim se ... pomirim se popolnoma ... Hočem, da je moje srce ... hočem, da je moje srce močno in tiho, ker Vas moram poslušati ... Govorite še ... povejte vse ... Moja ... moja ... Pa da se ne zmotite: to bi me uničilo ... Govorite ... Prisegam pri življenju svojega otroka, da Vas ne prekinem. Da! ... Pri življenju ... Vse povejte! ... Tudi, če mi rečete, da je ne bi nikdar videla, se je nikdar doteknila, je nikdar poljubila ... Nič ne de! Nič ne de! ... le da je živa ... Le da je postala lepa božja stvarca ... vse drugo nič ne de, je brez pomena, je nič.

Filip: Ne govorite več, Marija ... Nikar se ne preHITEVAJTE ... Jokajte se rajši ... jokajte! ...

Marija: Da, potem se bom jokala ... Sedaj se ne morem ... Je nemogoče ... Povejte mi, povejte, kam so jo poslali? Kako živi? S kom živi? Kakšna je? Kako se imenuje? Kako jo kličejo? Vedeti hočem vse ... Bodite tako dobri ... Povejte vse ... Ali je daleč odtod?

Filip: Ni daleč ...

Marija: Bolje ... bolje je tako ... Povejte mi, kje! Ne bojte se, ne naredim ničesar, ne bom je iskala ... Če ima oče vzroke, da je ne poznam, je pač ne bom poznala. Šla bom enkrat, da jo vidim od daleč. Povejte ... povejte ... kje je? Tu v okolici?

Filip: Ne prav ... a vem, da pride večkrat sem.

Marija: S kom?

Filip: Še ne vem ... zvedel bom kesneje, upam, da v kratkem. Prihitel sem namreč sem, čim sem zvedel, da je Vaša hči živa in zdrava.

Marija: Prav ste naredili ... Hvala! A čakajte! ... Če tedaj prihaja večkrat sem, bi jo bila tudi jaz že lahko videla ...

Filip: Zelo mogoče — je skoraj gotovo ... ker prihaja ... vsak dan ...

Marija: Vsak dan...

Filip: Vsako jutro!

Marija: Kam?

Filip (jo prime za roke): Gospodična Marija!

Marija: Kam? Kam?... Zakaj se bojite?

Filip: V šolo hodi...

Marija: A... tukaj... Pa... pa... tedaj bi... moja hčerka imela... tedaj ima skoraj osem let... In vse... vse deklice te starosti... vse... so...

Filip: V Vašem razredu...

(Marija obrača oči kot ljudje, ki so omamljeni. Ne govori več. Se prime z obema rokama za glavo; ne gane se, kakor da je otrpla.)

Marija! Ne strašite me! Morali bi se smejati in jokati od veselja, da se zahvalite Bogu! Marija, pogum vendar, pogum!

Marija: Da... res je... zahvaliti... zahvaliti Boga... Drugega ne bi smela narediti... A bilo mi je, kakor da umiram, prav kakor da umiram. Ni bilo več tal pod menoj, ni bilo svetlobe, ne zraka... In potem... moja glava... če bi vedeli, kaj je v moji glavi! Kakor če bi kdo kričal in se grohotal v njej... Bojim se, da se mi razpoči v rokah. Pa nočem... držite mi jo... Tak šum je v njej... In težka... O Bog!... Da... da... Moj otrok, moja hči, moje dete! (Se končno razjoče in se nasloni na Filipove rame.)

Filip: Tako!... Tako!... Uboga mamica, ki je preveč srečna!... Tako!... Da!... Tako!...

Marija: Da!... Tako!... Saj bo koj prešlo... Boste videli, da koj preide... potem mi boste lahko povedali...

Filip: Več Vam ne morem povedati.

Marija: Toda Vi veste... Vi veste vse...

Filip: Nič več ne vem... sicer pa, čemu bi Vas trpinčil s to nenatančnostjo? Izvedel pa bom v kratkem. K meni pride neka oseba, ki ve... ki bo povedala... ki mora povedati...

Marija: Kako bi počakala?... Kako bi to storila?

Filip: Povabil bi Vas s seboj... Bi preiskovala skupno... Pa je bolje, da se izogneva blebetanju...

Ljudje že itak preveč klepetajo. Dovolite, da jaz sam ukrenem vse potrebno... Zaupajte mi... (Slišati je šolski zvon, ki oznanja konec pouka.)

Marija: Ste slišali? Zdaj gredo... Zvonilo je. Konec je šole... Gredo... Vzamejo mi jo s seboj... Nočem... tega nočem...

(Kakor nora plane k vratom v ozadju in jih odpre. Videti je skupino deklic od šest do deset let, ki gredo proti levi. Marija jih gleda nekaj časa, a ko se ne more več premagovati, pokliče prvo.)

Deseti prizor.

Marija: Betka!... Betka!

(Prva deklica se približa boječe radi Filipove navzočnosti. Druge, ki so postale radovedne radi nenavadnega dogodka, ker tako trepeče glas učiteljice, se približujejo počasi.)

Betka!... moja... slišiš... Ne... ti ne!... poznam dobro tvojo mamo... (K drugi.) In ti... srček... ne... ti si prevelika... (K drugi.) Karlina... Karlina... ne poznam tvoje matere, pa vem, kaj in kdo je. (K drugi.) Marija... Minka... Ime ti je kakor meni... a to ne pomeni ničesar... in vem... vem, da imaš tudi ti svojo mamo... jo vidim večkrat... tako ti je podobna... Francka... ti si pre... imaš komaj šest let... Lepa si... Srček mali! Najmanjša si med vsemi! Anica! Tvoje jasne oči so mi tako všeč... Vse je v tvojih očeh... Ti stanuješ daleč... ne vem skoraj ničesar o tebi. Povej mi... reci mi... Ne, ne jokati... Tako te imam rada... Da tudi ti... vse, vse! Koliko mater vas čaka zunaj, da vas vzamejo s seboj! Koliko mater! Jaz pa ne vidim... Moj Bog! Moj Bog! Zakaj mi ne poveš ti, potihem, v srcu!... Ne morem več! Ne znam iskati... Ne znam najti! Vse te oči so enake. Vsi ti pogledi enaki... Ne vidim... ne vidim... (Onemogla pade na kolena, objame skupno več deklic, jih pritiska k sebi in poljublja.) Ne vem... ne uganem... Nič za to... Tudi moja je vmes... Tudi moja je med njimi...

(Filip ob strani joče — Marija še poljublja otroke. Zastor pade.) (Konec prihodnjč.)



Alenka.

Kite cvetja, rože rdeče...
Skozi okenca večer trepeče
in ves je zlat.

Mlad in bel in mehkolasi
za brajdo poje vitkostas
deseti brat. —

Bledijo zvezde, še zarje ni,
kaj da ne spiš, Alenka ti?

V jasnem dnevu pšenica diši,
kam v dalj strmiš, Alenka ti?

Se v noči kolo srebrno vrti,
kam v mrak se bojiš, Alenka ti? —

Pa sijejo, sijejo tanke sveče
na hladne roké, na mokre lasé
in rožmarin in rože rdeče
pod okni mlinskimi diše.

Anton Zužek.

Pregled slovenske umetnosti.

(Umetnost koncem osemnajstega stoletja.)

Viktor Steska.

Drugi slikarji v tej dobi.

Razen omenjenih slikarjev je bilo v tej dobi še več drugih, vendar manj pomembnih umetnikov, ki so bili večinoma tujci, ki so ali mimogrede semkaj prišli ali pa so odločilni krogi pri njih slike naročali, ker v teh nemirnih, vojnih časih doma ni bilo dovolj slikarjev. Pa tudi o teh kulturnih delavcih so viri silno nedostatni.

Arhar Anton je slikal 1802 v župni cerkvi v Novi vasi v Zagrebu.¹⁷

Beyer Janez, rojen 6. febr. 1801 v pruski Šleziji, je bil slikar v Gradcu, kjer je umrl 14. febr. 1876. Slikal je tudi za cerkve na Slovenskem.¹⁸

Bergmann, slikar v Hermansstadtu na Erdeljskem, je slikal po ustnem izročilu portrete Turjačanov za Turjak.

Breckerfeld pl. Janez Žiga, rojen 1689, je umrl 1760. Bil je prijatelj lepih umetnosti. Slikal je najrajši živali, zlasti ptice. Pisal je tudi članke gošpodarske in upravne stroke.¹⁹

Dolinar Štefan, rojen v Škofji Loki 1784, se je učil na Dunaju. V Belvederu je bila njegova slika Egiptovski Jožef iz l. 1738; sedaj je baje v dvornem muzeju. V Pešti je l. 1841 razstavil pet slik. Umrl je na Dunaju 1845.²⁰

Dorfmeister Vincenc, rojen na Dunaju 19. novembra 1774,²¹ je prišel l. 1804 za Herrleinom za risarskega učitelja na ljubljansko normalno. V začetku je imel 400 gld. plače, pozneje pa 500 gld. in 200 gld. nagrade za posebni pouk. L. 1808 je naslikal človeško ribico, ki so jo baje tedaj prvič učenjaki zasledili. Za Sv. Peter v Ljubljani je naslikal križev pot, ki je stal z okvirji vred 800 gld. Ker pa ni bil pravi, ampak takozvani janzenistovski, je posnel Miškovič l. 1855 Layerjev križev pot na Homcu (sedaj v Šmarci) za 180 gld.²² Poučeval je risanje pozneje tudi na gimnaziji in na liceju ter vodil tečaj za risanje za umetnike in rokodelce.²³ Stanoval je na Poljanah št. 59, kjer je tudi 7. aprila 1839 v 64. letu umrl.²⁴ Njegova v maju l. 1894 v Ljubljani umrla hči (r. 1813) je volila muzeju tri oljnate slike svojega očeta, in sicer: njegov lastni portret, njegove soproge Rozalijske in njegovega sina Vincenca ml. Dorfmeister je bil prijatelj Vodnikov. V pesmi Bohinjska Bistrica ga nagovarja Vodnik: »Pojd' in obrazi / s črtami, / živo mi piši /

z barvami.« V rokopisu je prvotno stalo: »Vincence, pisec / z' barvami, / Savice mi pisal / s' črtami.«²⁵

Gfall Janez, rojen v Kannsu na Tirolskem 7. oktobra 1725, član akademije likovnih umetnosti na Dunaju, kjer je prejel l. 1750 častno darilo, je bil učenec slikarja Bibiena. Leta 1765 je slikal v ljubljanskem gledališču zavese, okvire in veliki strop.²⁶

Goës baron Josip Franc, rojen 1754, umrl 1815, je bil diletant, ki pa se je v slikarstvu precej visoko dvignil.²⁷



Vincenc Dorfmeister: Portret njegove soproge Rozalijske.

Flachnfeld pl. Marija Terezija, roj. baronica Wintershofen, je bila miniaturna slikarica.²⁸

Lanzedelly je risal portret Žige barona Zoisa za bakrorezno podobo l. 1819.²⁹

Laubmann Filip Karel, rojen na Avstrijskem, slikar v Gradcu, je slikal 1733 oltarno podobo za kapelo sv. Frančiška v Ptuj in dve veliki podobi za Idrijo. Slikal je na mokri omet in oljne slike.³⁰

¹⁷ J. Barle, Župa sv. Ivana Krst. v Novoj vasi, str. 18.

¹⁸ Wastler, Steir. Künstlerlexicon, 5, 6.

¹⁹ Hoff, Gemälde Krains, II, 48.

²⁰ Kukuljevič, Slovník, Lj. Zvon, 1895, 141.

²¹ Arhiv škof. ordinariata v Ljubljani: Šola, f. 2/1.

²² Kronika šentpeterske župnije.

²³ Dimitz, Geschichte Krains, IV., 324. — Radics, I. c. 51.

²⁴ Mrliška knjiga šentpeterske župnije.

²⁵ Levstik, Zbrani spisi, V., 262/3.

²⁶ Radics, Die Entwicklung des deutschen Bühnenwesens in Laibach, 1912; 44.

²⁷ Radics, I. c. 45. — Nagler, Künstlerlexicon, V., 262.

²⁸ Erberg, Entwurf etc. — Radics, 45.

²⁹ Prof. Richter, Sigm. Zois Freih. v. Edelstein, Laibach, 1820.

³⁰ Wastler, Künstlerlexicon, 84.

Lederwaschpl. Janez je bil rojen v Oberwölzu na Gor. Štajerskem l. 1756. Za Sv. Barbaro v Halozah je naslikal Zadnjo večerjo.³¹

Maina Hiacint, profesor risanja in arhitekture na centralni šoli v Ljubljani l. 1811. Narisal je ob rojstvu Napoleonovega sina alegorijo z Vergiljevimi besedami: Jam nova progenies. To risbo je tudi v baker vrezal.³²

Meidinger Franc je bil slikar v Celju, ki je prepleskal oba stranska oltarja na Dobrni.³³

Puchmayer Franc, slikar v Ptuj, je prepleskal novi veliki oltar na Dobrni l. 1723 ali 1773.³⁴

Pichler pl. Josip, rojen v Kočah v Ziljski dolini 9. marca 1730, je bil v mladosti pastir, a je imel veliko veselje do risanja. Neki tujec mu je pripomogel, da se je šel že po 20. letu učiti v Linz k slikarju Faltingerju, potem v Solnograd, Monakovo in na Dunaj. Tu se je učil zlasti arhitekturnega slikarstva pri Fischerju in Lotarinu. Slikal je za cerkve in gradove. Ko je slikal v Laksenburg, si je pridobil plemstvo. V Celovcu je slikal dvorano škofijskega dvorca in kapelo knezoškofa Salma 1798. Pod starost je slikal tudi cvetje. Umrli je oktobra 1808 na Dunaju v lastni hiši poleg Sv. Mihaela v Starem Lerchenfeldu.³⁵

Posod Josip, rojen v Grebinju na Koroškem, je kazal veselje do risanja. Zato ga je poslal tovarnar Moro na Dunaj. Tu se je izobrazil zlasti za portretista. Slikal je portrete članov Morotove in Herbartove rodbine. Umrli je za kolero 1839 v Ljubljani, kamor ga je pozvala odlična rodbina slikat portrete.³⁶

Schaffnerat Janez, rojen v Ljubljani dne 16. aprila 1793, je bil pomožni risarski učitelj na ljubljanski normalki. Leta 1818 je imel 250 gld. plače.³⁷

Schaffnerath Alojzij, inženir, je napravil 21 izvirnih risb posameznih delov postojnske jame, ki so izšle v bakrorezih l. 1831 v knjigi grofa Hohenwarta: Vodnik potnikom skozi postojnsko jamo itd. (Wegweiser etc).³⁸

Scherrer Janez. Gojenci ljubljanske centralne šole so dovršili l. 1811 načrt ljubljanskega mesta. Podpis: Dessiné par Jean Scherrer. Naslov načrta: Plan de ville de Laybach pris par les élèves de la classe de mathématique et de dessin aux écoles centrales de Laybach.³⁹

Schiffer Matija, rojen v Puchu pri Weizu na Štajerskem 1744, je umrl v Gradcu 1827. V mladosti je slikal na Bavarskem in v Palaciji cerkve in kapele;

v Regensburgu veliko plesno dvorano, sobano v hiši grofa Bombellesa itd. Na Koroškem je slikal svetišče v Pliburgu, na Štajerskem križev pot v Mariboru, svetišče v Ptuj in Brežicah, strop v Dizmovi kapeli na Kalvariji v Gradcu, v Celju Marijino vnebovzetje na steni nad glavnim oltarjem nemške cerkve l. 1813 za 600 gld. Naslikal je tudi mnogo oljnih slik, n. pr. za veliki oltar podružnice sv. Roka pri Brežicah, več slik za cerkev sv. Petra v Radgoni, za Pliburg na Koroškem itd.⁴⁰

Wachtl Janez, slikar v Gradcu, je naslikal več slik za Spodnje Štajersko, n. pr. oltarni sliki sv. Maksimilijana in Valentina za cerkev sv. Maksimilijana v Celju 1835 in sliko umirajočega Zveličarja za cerkev sv. Križa za Slatino pri Rogatcu.⁴¹

Wurzer Janez, slikar v Solnogradu, je slikal križev pot za Šmihel pri Novem mestu l. 1827.

Ziegler Karel, frančiškanski brat, rojen na Tirolskem okoli l. 1713, je umrl 13. jan. 1767 v Samoboru v 56. letu in 30. letu samostanskega življenja. Bil je slikar.⁴²

Risarske šole.

V tej dobi so se pojavile tudi risarske šole. Že Academia Operosorum je hotela okoli leta 1700 osnovati v Ljubljani novo društvo, ki naj bi pospeševalo likovne umetnosti. Dr. Gregor Thalnitscher pripoveduje, da je tako društvo zasebno že osnovano in da se v kratkem prikaže na beli dan. Tudi pravila so bila že pripravljena, bržkone po italijanskih vzorcih. Društvo bi se imenovalo Akademija treh umetnosti (Ac. trium artium), t. j. slikarske, kiparske in stavbarske umetnosti. Poleg tega društva so snovali še posebno društvo za risarsko umetnost. Po členu 5. bi se društveniki shajali v treh zimskih mesecih, t. j. v decembru, januarju in februarju po štirikrat na teden zvečer v društvenih prostorih ter se (člen 6.) urili v risanju. Konec februarja bi moral vsak društvenik izdelati risbo, ki bi se razstavila na občnem zboru. Najboljše risbe bi dobile darilo. Bržkone se nobeno teh dveh nameravanih društev ni obistinilo; vsaj poročil nimamo nikakih.⁴³

V Ljubljani se je potem dejanski prva risarska šola ustanovila l. 1778, in sicer na ljubljanski normalki. Na tej normalki se prva leta 1775—1778 ni gojilo risanje. Grof Edling je deloval na to, da bi se namestil na tej šoli risarski učitelj. Dunajska dvorna kancelija je 7. maja 1778 dovolila risarskega učitelja, da bi pouk koristil posebno učencem, ki bi se posvetili rokodelstvu ali umetnosti. Prvi risarski učitelj je bil nam že znani Andrej Herrlein. Tudi c. kr. kmetijska družba je s pomočjo deželnega inženirja Josipa Sche-

³¹ Ljubitelj krščanske umetnosti, 208.

³² Dimitz, Geschichte Krains, IV., 324.

³³ Ig. Orožen, D. Bistum Lavant, VIII., 301.

³⁴ Ig. Orožen, ibidem.

³⁵ Kukuljevič, Slovník u. j., 345.

³⁶ Lj. Zvon, 1895, 23.

³⁷ Jahresbericht der k. k. Musterhauptschule und Lehrerbildungsanstalt in Laibach, 1869, 8. — Arhiv škof. ord.: Šola, fasc. 2/1 št. 1373/344 ex 1818.

³⁸ Landesmuseum im Herzogthum Krain, 1836—1837, 21.

³⁹ Radics, Letopis M. Sl., 1880, 51.

⁴⁰ Wastler, Steir. Künstlerlexicon, 145. — Dom in Svet, 1895, 723. — Ljubitelj krščanske umetnosti, 208.

⁴¹ Wastler, l. c. 177.

⁴² Nekrolog franč. samostana v Novem mestu.

⁴³ Izvestja Muz. društva, 1900, 82—84.

merla otvorila risarsko šolo za umetnike in rokodelce l. 1784, ki pa je po dveletnem poslovanju prenehala.⁴⁴

Leta 1778 so osnovali risarsko šolo tudi v Idriji. Učitelj je bržkone brezplačno poučeval. Imel je dobre uspehe. Grof Edling in vladni poročevavec na Dunaju Greiner sta se sicer pogajala za namestitev javnega

⁴⁴ Mittheilungen d. M. V. f. Kr., 1861, 69. — Radics, Letopis M. Sl. 1880, 49. — Dimitz, Geschichte Krains, IV., 223.

učitelja za risanje, a trud je uničil grof Kolovrat, predsednik rudarskega urada. To šolo so po 13 letnem poslovanju l. 1791 odpravili, čeprav se je celo akademija likovnih umetnosti na Dunaju izrazila l. 1790, da so po pripisanih ji narisanih uspehi šole primerni. Vzrok opustitve je bil, »da risarska šola ne sodi v ustroj glavne šole.«⁴⁵

(Dalje prihodnjic.)

⁴⁵ Apih, Letopis Sl. M., 1894, 312. — Il. Blatt, 1848, št. 9.



Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

Anton Martin Slomšek.

»Hočemo, naj bi slovenska beseda slovela, imela čast vpričo narodov, naših sosedov.«
A. M. Slomšek.

Anton Martin Slomšek se je rodil 26. novembra 1800 na Slomu blizu železniške postaje Ponikve nad Celjem. Na Slomu so gospodarili že v starih časih Novakovi, ki so šele pozneje sprejeli rodbinsko ime Slomšek. Že v rani mladosti je moral Anton pomagati pri kmetiji in oče mu je kot prvorojencu namenil nasledstvo. Enajstleten je prišel Anton v šolo v Ponikve, kjer ga je poučeval kaplan Jakob Prašnikar, ki je kmalu spoznal fantove zmožnosti — ob koncu drugega šolskega leta je dobil prvo nagrado —; njemu in materini prošnji se je končno vdal tudi oče in poslal sina v Celje, kjer je kljub pomanjkljivi predizobrazbi z vztrajno pridnostjo kmalu dosegel in prekosil svoje sošolce. Ves čas njegovih studij, zlasti pa po materini smrti, ga je Prašnikar očetovsko podpiral. Licej — današnje sedmo in osmo šolo — je dovršil v Ljubljani, v Senju na Hrvaškem in v Celovcu ter vstopil 1821 v celovško semenišče, kjer je zaslovel kot dober poznavatelj slovenščine, tako da mu je vodstvo poverilo poučevanje bogoslovcev v slovenskem jeziku. Slomšek je postal prvi učitelj slovenščine v celovškem semenišču (1822). Novo mašo je pel po končanem tretjem letniku septembra 1824 pri očetovskem prijatelju Prašnikarju, ki se je bil med tem časom preselil v Olimje, kjer ga je Slomšek ob počitnicah obiskaval in mu pomagal v nedeljski šoli in pri cerkvenih opravilih. Leta 1825 je zapustil Slomšek semenišče, kaplanoval na Bizeljskem do leta 1827, v Novi cerkvi nad Celjem do 1829 in zaslovel kmalu kot goreč duhovnik in učitelj ter znamenit pridigar. Oktobra 1829 je bil pozvan za spiritala v celovško semenišče in znova pričel s poukom slovenščine; vrsta pokrajinskih ljudskih pesnikov je izšla iz njegove šole. Na prošnjo sodišča je poučeval tudi uradnike v slovenščini. V semenišču se je pod njegovim vplivom ustanovilo bralno društvo, osnoval pa je tudi slovstveno društvo, čigar člani so se sha-

jali na stanovanju profesorja Ahaclja in prebirali ter popravljali lastne in tuje spise. Oktobra 1838 je postal Slomšek nadžupnik in dekan v Vuzenici ob Dravi, kjer je opravljal istočasno službo šolskega nadzornika in postal 1844 stalni višji šolski ogleda lavantinske škofije. Dve leti pozneje je šel kot opat v Celje, a še



Lesorez Miha Maleša.

Anton Martin Slomšek.

isto leto je bil imenovan za lavantinskega škofa s sedežem v Št. Andražu (1846). Slomškovi delavnosti se je odprlo široko polje. Njegovemu trudu se imamo zahvaliti, da se je premestil sedež lavantinske škofije iz Št. Andraža v Maribor (1857—1859) in so bili tako skoraj vsi štajerski Slovenci združeni pod eno škofijo

in neodvisni od sekovskih nemških škofov. Iz semenišča, ki ga je Slomšek istočasno ustanovil v Mariboru, so izšli duhovniki, ki so bili večji slovenščine in so lahko nadomeščali nemške duhovnike, ki so prihajali iz sekovske škofije. Leta 1862 se je napotil Slomšek v Rim, čeprav je bil že bolan; vrnivši se, je z vnemo opravljal škofovska opravila, posvetil še dvojce cerkva, se vrnil težko bolan v Maribor in izdihnil par dni pozneje, dne 24. septembra 1862.

Slomšek je bil pesnik in pisatelj ter odličen šolnik in vzgojitelj.

S pesnikovanjem se je bavil Slomšek že na gimnaziji, kjer je zložil za godovanje nekega profesorja slovensko pesem, in 1824. leta je poslal dve pesmi v Ljubljano za nameravani časopis »Slavinjo«. Novo izpodbudo pa je dobil med našim ljudstvom, zlasti na Bizeljskem, ko je poslušal njega petje pri delu, zabavi in vinu. Pričel je zlagati pesmi v ljudskem tonu, zdravice, popevke za veselo družbo in jim pogostoma tudi sam zložil napev. Pozneje so sledile cerkvene pesmi in pesmi za mladino, ki imajo predvsem vzgojen namen, kakršnega opazamo tudi pri njegovih basnih in prilikah. Slomškove pesmi in basni niso vselej samostojne pesnitve, pogostoma je povzel jedro po tuji pesnitvi ali tudi vso pesem poslovenil po tuji predlogi. Nekatere njegovih pesmi so se še danes ohranile med ljudstvom, kakor najdemo tudi to ali ono njegovo basen še danes v čitankah.

Začetki Slomškovega pisateljevanja so v tesni zvezi z njegovim delom v celovski bogoslovni, kjer je vadil svoje učence v prevajanju in v slovenskem govorništvu. Te prevode je Slomšek zbral, uredil in opilil ter izdal v tisku. Tako je nastala dolga vrsta pripovedk za otroke, poslovenjenih po nemškem izvirniku Krištofa Šmida, ki spadajo časovno med prve slovenske mladinske spise. Iz govorniških vaj pa je sestavil Slomšek nabožne knjige, ki so bile namenjene duhovnikom kot pomagalo pri dušnopastirskem delu in ljudstvu v poglobitev versko-nravstvene izobrazbe. Marsikatera njegovih knjig je doživela več izdaj. Močno pa se je priljubilo »Krščansko devišstvo«, potrebni nauki, zgledi in molitve za žensko mladino, ki so doživeli še ob Slomškovem življenju sedem natisov. Najbolj pa je zaslovelo Slomškovo ime med našim narodom z »Drobtinicami« in s knjigo »Blaže in Nežica«.

»Drobtinice«, ki jih je Slomšek ustanovil, a uredil le prvo in drugo leto (1846—1847) — izhajale so še dolgo po njegovi smrti —, so prinašale duhovnikom »nekoliko na novo osnovanih krščanskih besed za poskušnjo«, učiteljem »nekoliko nauka za šolo in nekaj resničnih prigodb«, starše pa poučujejo, »kako bi naj otroke v strahu božjem redili, kako pošteno za svojo družino skrbeli«, »pestrnam pri zibeli, tericam, predicam in perilam« prinašajo »čedne pesmice, ker lepa pesmica je božji dar«. Njihov namen je bil povzdiga umske in npravstveno-verske izobrazbe ljudstva,

vzgoja mladine, časovna in večna sreča ljudstva, ki ga hočejo vzgojiti za verne kristjane in dobre državljane; ohraniti pa hočejo tudi spomin na znamenite može. V »Drobtinicah« je objavil Slomšek veliko poučnih spisov, bavil se z zdravstvenimi, političnimi in narodno-gospodarskimi vprašanji ter opisal življenje in delovanje znamenitih slovenskih pisateljev.

Plod Slomškovega dela za šolstvo pa je njegova knjiga »Blaže in Nežica v nedeljski šoli« (1843, 3. natis 1857). Že rano se je bavil Slomšek s šolo in šolskimi vprašanji, že kot srednješolec je pomagal Prašnikarju ob počitnicah pri pouku, bil v Celovcu učitelj slovenščine, poučeval in nadzoroval kot kaplan, dekan in šolski nadzornik, dajal izpodbudo in se povsod živo trudil za povzdigo šolstva. Svoje pedagoške nazore je praktično razložil v knjigi Blaže in Nežica, ki je napisana za nedeljske šole in namenjena učiteljem kot pomožna knjiga. V okviru povesti o Blažetu in Nežici Mlinarič je razvrščena vsa učna snov, kakor si jo je zamislil Slomšek za nedeljske šole. Knjiga se ni priljubila samo učiteljem in učencem, temveč vsakomur, ki jo je bral; pouk o najrazličnejših stvareh, kako se je ravnati pri nezgodah in boleznih, ob nevihti, sestavki iz kmetijstva so živo zanimali ljudstvo. Deset let pozneje, ko je postala slovenščina učni jezik ljudskih šol, je dobil Slomšek od vlade nalog, da pripravi potrebne šolske knjige; v par letih (1852 do 1855) je izdal s pomočjo drugih pisateljev najpotrebnejše knjige, abecednik, malo in veliko berilo in drugo.

Slomškovo književno delovanje ima jasno začrtan cilj: hotel je dvigniti umsko, npravstveno in versko izobrazbo našega naroda in postaviti ves pouk na temelj materinščine, in to v času, ko je bila nemščina tudi v naših krajih učni jezik. Da doseže ta cilj, je bilo treba gojiti šolstvo, gojiti in izobraževati slovenščino, narodu pa dajati v roke dobre knjige. Za izdajo dobrih knjig se je trudil Slomšek vse svoje življenje. Da bi bili uspehi večji, je hotel ustanoviti tudi »Društvo za izdajanje dobrih slovenskih knjig«, a vlada je zavrnila njegovo prošnjo (1845). Vendar se je pozneje posrečilo uresničiti Slomškovo misel: 1851. leta je pridobil za svojo idejo Andreja Einspielerja, ki je z Antonom Janežičem ustanovil že naslednje leto »Društvo sv. Mohorja«; to se je 1860 preosnovalo v bratovščino »Družbe sv. Mohorja«, ki se je odslej naglo razvijala in dala Slovincem nebroj knjig.

Slomšek je globoko zaoral pri probuditvi našega naroda. Četudi je nasprotoval socialnim in gospodarskim zahtevam, ki jih je postavila revolucija 1848. leta, in se ni postavil ob stran najradikalnejšim narodnim buditeljem, je polagal on sam s svojim delom za povzdigo slovenščine temelje, na katerih so si Slovenci gradili svojo narodnost, kličeč jim z mladeniškim navdušenjem: »Ne bodi vas sram, da ste Slovenci; to je vaša čast!« in roteč jih: »Priatelji, ne pozabimo, da smo Slovenci!«

PISANO POLJE

Po okrogli zemlji.

Plitvička jezera.

Zadnja pot Krekova ga je vodila mimo Plitvičkih jezer v Dalmacijo, kot da je v slutnji hotel še enkrat pred smrtjo videti to prirodno lepoto, o kateri se je izrazil: »Dokler ne boš videl Plitvičkih jezer, ne boš vedel, kaj je paradiz na zemlji.«

Šele letos sem jih videl in priznam, da Krek ni pretiraval.

Plitvička jezera leže v srcu kršne Like. Na severu se dviga gorovje Male Kapele, na jugu pogorje Velebita: so v nekdanji vojaški Krajini (granici). Graničarske kočice po vsej okolici, dasi redko naseljene, so značilne, skoro edine stavbe v Krajini. To je bila pusta dežela, prerastla z neizmernimi pragozdi, kjer se je potikal medved in skrival hajduk pred Turki, ki so iz sosednje Bosne hodili preko Like na plen proti Karlovcu in dalje v Slovenijo. Skope kraške doline brez vode s plitvo, peščeno zemljo niso mogle prerediti ljudstva, gozdi pa so od starosti padali in trohneli, ko ni bilo nobene železnice skozi Liko, ki bi les odvažala. V to samoto in puščo je pribežalo mnogo Srbov-uskokov, ki so pred Turki iskali zavetja na severu. To zgodovino pričajo vasice, ki se vrste po veri: katoliške s pravoslavnimi vse križem. Ni čuda, da so bila tudi jezera, to čudo božje prirode, tako dolgo v svetu čisto nepoznana. Prvi je začrtal na zemljevidu Plitvička jezera Gerhard Mercator v XVI. stoletju. Prvi pa, ki jih je narisal, je bil jezuit Glavač iz Varaždina v XVII. stoletju; v slovu stvu jih je prvi opisal župnik Vukasović koncem XVIII. veka. Ko je stekla l. 1875 železnica iz Karlovca na Reko, se je dvignilo tudi zanimanje za jezera, zlasti so se množili obiski, ko je Avstrija zavzela Bosno l. 1878 in je bila ukinjena vojaška granica in popotnikom ni bilo več treba »nositi glave v torbi« kot pravijo Ličani. Danes pa že teče liška železnica, ki je letos dne 25. julija zvezala Karlovec s Splitom in je posledj dohod do jezer znatno olajšan. Od postaje Vrhovina je do prvega jezera kakih 17 km, do prvega in sta-

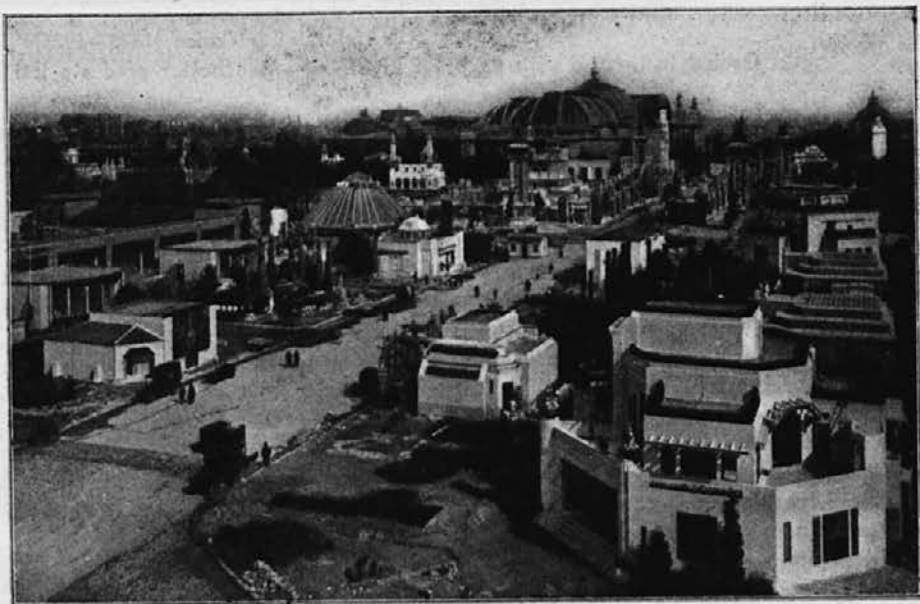
rejšega hotela Labudovca 20 km, do glavnega, novejšega hotela, sezidanega 1896 in po vojni povečanega, 24 km. Cesta spočetka ni posebno dobra, kotanjasta je, ob jezerih pa se vije krasna cesta, mojstrsko izpeljana še v letih 1886 in kesneje.

Plitvička jezera so zbirki vode, ki pronica od Kapele in z vseh sosednjih gora in dolin skozi sitasta kraška tla in kot Črna in Bela reka blizu Ljeskovca privre na dan ter tvori 16 jezer zapored. Pa nista samo ta dva potoka, ki polnita jezera. Vse polno drugih potočkov vre od vseh plati, skoro gotovo mnogo tudi nevidnih, ki tečejo naravnost v globine jezer. Zemljelovci trdijo, da je takih jezer pod kraškimi tlemi vse polno in da so bila v davnini tudi Plitvička jezera preobokana, dokler ni svoda od spodaj in zgoraj voda prejedla in so se oboki zrušili.

Vsa zanimivost jezer, ki ji baje res ni enake v Evropi, je v tem, da se stopnjema vrste, vsako je niže in vsako prednje polni naslednje z vodo po slapovih, ki so najrazličnejših oblik: majhni, curljajoči, močni in štopotajoči in bobneči, kakršnega si le izmisliti moreš. Okvir jezer pa tvori krogi in krogi bukov gozd, še ves nedotaknjen, ki se dviga ob bregovih

ponekodi do 1000 m visoko in še više. Ob tolikem številu (16 jih naštevajo) pa niso ta jezera kake mlake, puste, gnile luže. Dve, in sicer prvo, Proščansko, in zadnje izmed gornjih, Kozjak, sta zelo veliki. V treh urah bi težko prehodil vso pot od prvega do zadnjega. Voda v jezerih je čist biser, ki seva v sedmerih barvah: včasih sinje, včasih temno, čisto mračno, in zopet zeleno kot smaragd in še v premnogih inačicah. Ker ima voda vse polno apnenca v sebi, ni čuda, da okamenj vse, koder šume slapovi: bilke, mahovi, vejice, grive. Tako so v stoletjih zrastle »špilje«, votline, ki niso nič drugega kakor okameneli slapovi, ki tvorijo sedaj prečudovite zavese, zastirajoče razne dupline.

Katero jezero bi bilo najlepše, je težko soditi. Vsako ima zase kaj posebnega, vsak slap je čisto svojski. To pa lahko sodim: najveličastnejši prizor je ob zadnjem jezeru, Kaludjevcu, ki ni več obrobjeno od gozda, marveč je stisnjeno med skalnato sotesko, ki se odtod nadaljuje — nekaj širša kakor naš Vintgar — kot struga Korane, ograjena na levi in desni od velikanskih pečin, v katere so izdobljene na več mestih mogočne votline — cele dvorane. Tu vrši v sto slapovih voda čez zeleni mah, gloda po



Razstava dekorativnih umetnosti v Parizu.

skalnih in vrta v mačkovec. Zaeno pa približno s 70 m visoke skale reka Plitvica in se združi v šum in brizg in peno jezerskih voda, ki teko odtod kot reka Korana na sever.

Vsa ta pokrajina in jezera pa ležijo dokaj (600 m) visoko, dasi so samo 60 km od morja. Vse cvetje in rastlinje nas spominja naše visoke Gorenjske. Ob dnevi poletne vročine je tu hladno, zrak čist, prav planinski.

Danes še vlada tu molk, pesem poje le slapovi, vse je še pristno, prirodno. Človeka prevzame vsa ta bajna tišina, da niti ne pomisli ne na skrbi, ki si jih pustil v vrvežu sveta in dela. Prav je imel pesnik, čigar vrstice so vdolbene v skalo, ko je o lepoti Plitviških jezer zapisal: »Njim dorastla nema kista, nema pera.« F. S. F.

da so jih posneli po Egipčanih. Pozneje so take koloteče gradili zlasti pri rudnikih in po njih. Tir je bil lesen, tudi železen. Pritrjen je bil na lesene trame, večkrat tudi na kamnite kvadre. Vozove so vlekli konji ali pa ljudje, prav tako kot še danes ljudje mnogokje pri gradbah in rudnikih rinejo vozičke po tiru. Oblika današnjih tirnic pa je tudi v bistvu Stephensonova iznajdba, tudi šele 100 let stara.

Življenjepisi.

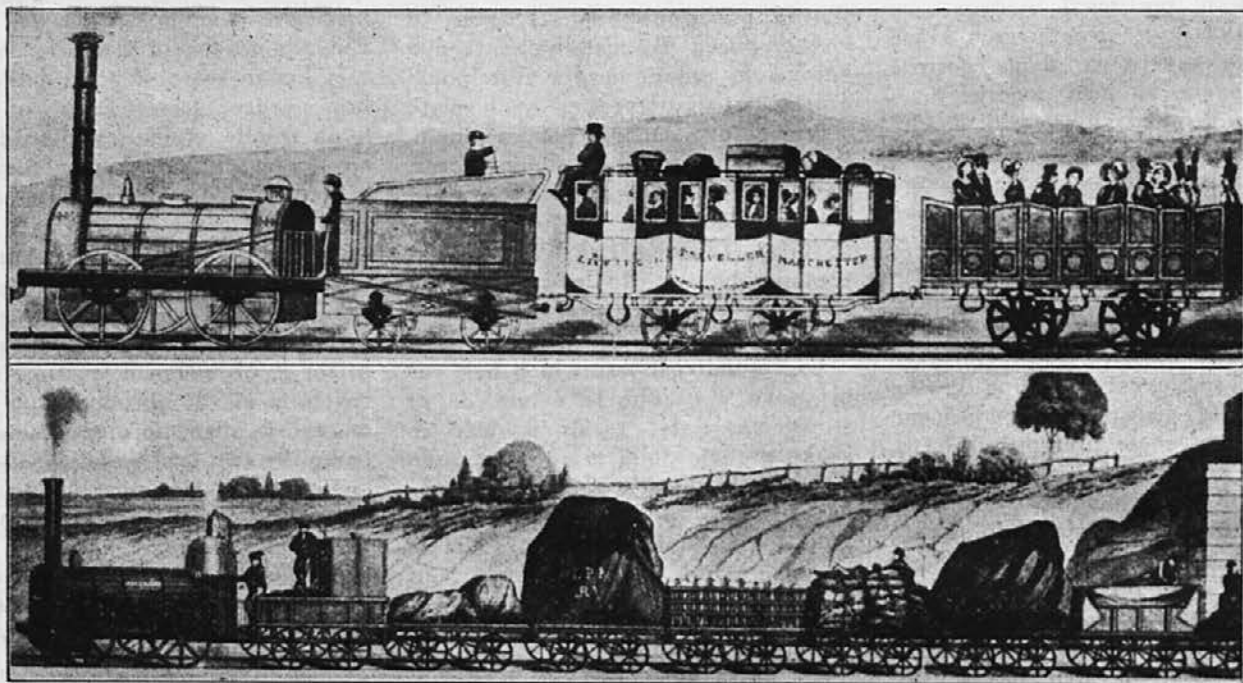
V spomin dr. Antonu Gregorčiču.*

Priobčil dr. Anton Breclj.

Mučeniško našo ljubo Goriško, ki ima na svojem drobnem telesu še sto in več globoko zevajočih in krvavečih

Hvaležna, dasi ne prav lahka naloga čaka dr. Gregorčičevega življenjepisca, ker z dr. Gregorčičevim imenom in delom je spojena najlepša doba, doba prosvetnega preporoda solnčne Goriške. — Dr. Gregorčič je stal nad četrto stoletja v ospredju politike in vsega javnega življenja. Njegovo skromno zasebno, a tem živahnejše javno življenje, njegove politične uspehe, njegove obilne zasluge za gospodarski razvoj goriške dežele in prav posebej za slovensko šolstvo v Gorici sami, ki je dobivala prav radi njegovega dela slovensko lice, naj popiše spretnejša roka. V tem spominskem listu omenjam samo par značilnih vtisov o tem izrednem možu.

Bralno in podporno društvo, prvo zatočišče slovenskega obrtništva in



Ob stoletnici železnice (1825—1925):

Osební in tovarni vlak na progi Liverpool—Manchester pred sto leti (četrto leto po iznajdbi, 1829).

Stoletnica železnice.

Ko vemo, da je danes vsa zemlja, kjer ni več gole divjine in puščave, že preprežena z železno cesto, se zaeno moramo začuditi, da je šele 100 let, odkar je stekla prva železnica. Zgradil je tir in stroj Anglež Jurij Stephenson med Stocktonom in Darlingtonom na Angleškem. Vozil je z brzino 16 kilometrov na uro. Angleži so imeli velike slovesnosti in so napregli za spominski dan to staro lokomotivo in vagončke te prve železnice. Iznajdba, da voz bolj lahko in varno teče, če mu gredo kolesa po gladkem tiru — kolesnicah, je pa silno stara. Že stari Grki so gradili iz kamena take koloteče; zgodovinarji trdijo,

ran izza svetovne vihere, je zadela nova bridkost, umrl ji je eden najznamenitejših njenih sinov in najzaslužnejši njen prosvetni delavec — dr. Anton Gregorčič. Dasi ga ni ugrabila smrt nepričakovano in zavratno kakor Janca Ev. Kreka sredi njegovega dela, marveč se mu je vidno bližala v onih letih, ki so nam takorekoč podarjena, vendar je ostala za njim vrzel, ki je ne bo zlepa izpolnilo več prosvetnih delavcev.

* Rojen 2. januarja 1852 na Vrsnem, obč. Libušnje pri Kobaridu, umrl v Gorici 7. marca 1925. — Objava tega spisa, napisanega brž po smrti, se je zanesla radi slike, ki jo je bilo težko dobiti.

delavstva v Gorici, Goriška posojilnica, prvi slovenski denarni zavod v Gorici, Centralna posojilnica in Goriška zveza, matica slovenskega združništva na Goriškem, Narodna tiskarna, predvsem pa društvo Šolski dom, ki je postavilo kar po vrsti štiri šolske zgradbe: Šolski dom, Mali dom, Novi dom in Simon Gregorčičev dom z nad poldrugim tisočem slovenskega naraščaja, vsem tem organizacijam je bil dr. Gregorčič ustanovitelj, predsednik, mnogokdaj tudi in hkrati tajnik in blagajnik, glava in srce, časih celo roke in noge. Genljiva je bila njegova nežna skrb za Šolski dom, ki mu je bil prizrčno dete. Vsaka njegova organizacija je uspevala, z mrav-

ljino pridnostjo in vztrajnostjo je premagoval vse ovire; kadar in kjer ni našel dovolj sodelovanja in podpore, pa je nadomestil sam s podvojenim delom in svojimi sredstvi. Koliko ogromnega truda je nakopičil tekom dolgih let v prid goriškemu slovenstvu, ne sluti sedanjí rod, ki živi od njegovega dela.

Kot deželni in državni poslanec je bil točen in vesten, vsako zadevo, ki jo je sprejel, je povoljno rešil, na vsako pismo je takoj odgovoril, obljubljal ni veliko, a veliko več je izvršil. Dr. Krek mi je večkrat zatrjeval, da je Gregorčič najmarljivejši poslanec na Dunaju in vedno zvest in zanesljiv član kluba. Kot govornik ni rad nastopal, zato pa je tem marljiveje deloval po raznih odsekih in odborih ter posredoval pri oblastvih. — Kako je mogel dr. Gregorčič zma-



† Dr. Anton Gregorčič.

govati toliko dela? Od narave zelo nadarjen in bistrega uma si je znal svoje delo čudovito urediti. Nekoč me je sprejel izjemoma v svoji delavnici. Občudoval sem poleg vzornega reda na pisalni mizi in v omarah za knjige in časopise velikanski predalnik, ki je zaslanjal veliko steno. Med pogovorom o neki nejasni zadevi je dr. Gregorčič segel v predalček tam nekje v sredi in potegnil iz njega kupček lepo zloženih časopisnih izrezkov in lističev. Pri tisti priči je bila zadeva jasna, zakaj na teh papirčkih je bilo zbrano vse, kar je bilo o zadevi sploh znana. Tako je imel zbrano gradivo o vseh političnih, gospodarskih, kulturnih dogodkih in v javnosti delujočih osebnostih, krajevnih razmerah itd. Zato je bil dr. Gregorčič tako točno poučen o vsaki stvari, zato je tako lahko pisal za svoje časopise in tako

izčrpno poročal na sejah. Poleg zanesljivega in obsežnega spomina mu je pomagala njegova tankovestna redoljubnost.

Navzlic dozdevni okornosti — bil je čokate postave in obilen — je bil zelo gibčen, duhovit in šegav. Pri vseh, tudi ostrih in burnih sejah je umel ohraniti neko prešerno mirnost ter nasprotnike obvladati tako nekako zviška, ne brez žgočega podsmeha, pač pa vedno brez osebnih žalivk. Ko smo ga nekoč pri »Slogini« seji spravili v kočljiv položaj, da bi kaj popustil od svoje samooblastnosti, se nas je otrese in izmotal iz začasne neprilike takole: »Lepe, krasne nove misli, ki se prilegajo mladim, vročkrvnim možem! Morda celo prave misli, kdo ve? Toda vi, mladi gospodje, imejte potrpljenje z nami starimi! Saj se poboljšamo, ko svoje stare glave navedimo na nove misli. A pri nas starih gre to bolj počasi, zato nam prizanašajte!«

Kot duhovnik je živel zgledno, njegovo javno delovanje je bilo zares požrtvovalno, na svetlem značaju dr. Gregorčiča niti sovražnik ni mogel stekniti sence madeža. —

So pa še druge strani dr. Gregorčičevega življenja, morda še bolj zanimive od označenih, ki pa še ne spadajo v družinski list, ker je razdalja med dogodki in sedanjostjo prekratka, da bi bilo nesporno ocenjevanje mogoče. »Mladiki« pa, ki je mogla nastati posredno po uspehih dr. Gregorčičevega dela, je dolžnost, da postavi vsaj skromen spomenik velikemu dobrotniku slovenskega naroda.

Dokler bo živel slovenski narod na Goriškem, in ta bo živel, ko je prestal še hujše čase, saj ima v obili meri dr. Gregorčičeva svojstva: jekleno vztrajnost, neomajno močatost ter iskreno ljubezen do domovja, bo živel tudi hvaležen in svetel spomin na dr. Antona Gregorčiča.

Drobtine.

Kinematografi v New Yorku

so prav tako priljubljeni kakor v Evropi, le da so navadno v starih hišah in ne v palačah kakor pri nas. Vse polno jih je in poleti so predstave tudi na strehah, ker je v hišah prevroče. Saj je znano, da je poleti v New Yorku prava peklenska vročina. Zvečer so zaradi reklame tako razsvetljeni vhodi kinematografov, da ti že oddaleč zamrgoliijo rdeče, modre, zelene, rumene, lilaste lučke in se ti zvrti v glavi od svetlobnih trakov, ki skačejo, se vrtijo, trepečejo in po-

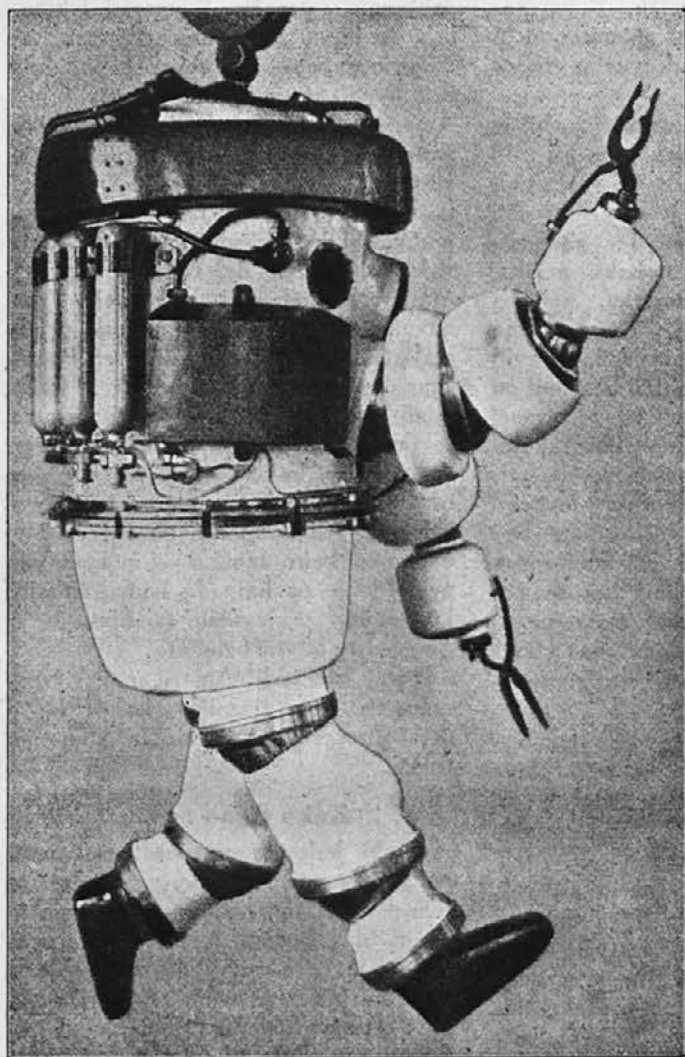
drhtavajo v ozračju. V ameriških kinematografih ni odmora in gre igra kar dalje in dalje — ves večer — tudi vso noč — pa je v kinu ves čas tema. Američani so zelo navdušeni obiskovalci kina in v nekem kraju imajo starčka, ki opravlja to službo, da pazi na majhne otroke in na vozičke z dojenčki, kadar so matere in pestunje v kinu. Nič ne de, če je to pozimi. Matere se zabavajo, a otroci — pa naj jih malo zebe! — Za nove predstave imajo posebne reklame: Pokažejo dvojce ali troje oddelkov iz kake nove igre kar s filmom in izberejo za to prav take prizore, ki zelo vlečejo. Tako n. pr. kako se kdo pelje, pa se nenadoma prevrne vlak — in potem je tema. Ali kako dvigne človek botalo nad kako žensko — in spet konec. Ljudje pa kajpada komaj čakajo, kdaj bodo proizvajali ta film, in si ga gredo gotovo ogledat.

Torej se tudi Američanom »vremena še niso zjasnila«, kakor je to dejal Prešeren o Kranjcih. To nas tolaži.

Kako dišijo mesta.

Če bi kak slepec obšel ves svet, pa bi utegnil marsikaj povedati o tem, kako dišijo različna mesta. Na ta način bi z nosom zaznal to, kar zaznamo mi z očmi; vedel bi, če je v Londonu ali v Parizu ali na Dunaju ali v Rimu. Seveda ne bi mogel natančno določiti, v čem se razlikuje kako mesto od drugega, in bi le dejal, da diši Pariz povsem drugače kot Rim in podobno.

Tako se je v zadnjem času nekdo, ki je prepotoval že ves svet, prav vneto bavil z duhovi raznih mest. In je določil, da diši Pariz po nekaki mešanici, ki prihaja od kave, svežega kruha in parfema. London pa diši po petroleju in premogu, vendar vpliva pariški duh osvežujoče, londonski pa ni prav nič prijeten. Berlin diši baje po petroleju, starem usnju in po konjih, Kairo v Egiptu pa diši po prepotenih oslih in kamelah. Sploh pravi ta popotnik, da so dišave mest tem bolj zmešane, čim bolj prihaja človek v južna mesta. Na Bosanskem Brodu n. pr. ti takoj zadisi po ovcah in po jagnjetini in ima ta duh vsa Bosna. Tudi Ljubljana diši po svoje, in sicer po megli. Če kje diši po denarju, nam ta popotnik ne pove. Bržkone ima Amerika tak duh, saj hodijo tudi naši ljudje tja denar iskati. Vendar se je že marsikdo močno opeknel, ker je smel ameriški denar le duhati, dobil ga pa ni in se je bridko spomnil, kako je res tisto, ko pravimo: »Ljubo doma, kdor ga ima.«



Potapljačeva oprema.

Iz morja.

Človeku ni dovolj, da hodi po zemlji, da občuduje lepote prirode, zanima ga tudi in radoveden je, kakšno je v ozračju — in izumil je letala in zrakoplove —, in vedeti hoče tudi, kakšno je v morju, in izumil je priprave, posebne vrste obleke za ljudi — potapljače, ki se potapljajo v morje. Ni ga do tega spravila toliko radovednost kakor potreba, da poišče to ali ono ladjo, ki se je bila potopila, da pa slednjič tudi raziskuje življenje, ki je v morju in je tako zanimivo, kakršno je na zemlji.

Še ni dolgo tega, ko so mogli potapljači priti do 60 m globoko v morje, podmorski čolni so dosegli globino 50 do 130 m pod vodo, v najnovejšem času pa pridejo potapljači tudi v večje globine. Znano je, da je v vodi vsaka stvar lažja kakor na suhem. Da pa človeka - potapljača vsa ta ogromna množina vode, ki je v morju, ne odnese, se mora obleči v obleko z velikansko težo, ki tehta do 475 kg s človekom vred. Narejena je iz gumija. Gornji del, kjer ima potapljač ves ži-

vot v njem, je kakor majhna hišica s streho in okenci. Spodnji del je obtežen z uteži in ima nekako sedlo, da potapljač tudi lahko sede, kadar je preveč utrujen. Rokavi so vsi v obročih, na koncu rok pa so klešče, da more potapljač prijemat stvari. Nože so v obročastih hlačnicah skovinastimi čevlji na koncu. Potapljač lahko vzame roke iz rokavov, da si more urediti priprave, ki so v gornjem delu, v »hišici«, in ki jih je veliko: ondi ima telefon, da sporoči ljudem, ki ga čakajo na ladji, s katero so ga spustili z žerjavom v vodo, kar opazi, ali če hoče, da ga dvignejo. V »hišici« ima dalje še pripravo za signale ter več steklenic s kisikom za dihanje, razen tega pa še posebno

pripravo za dihanje, ima krinko čez glavo s cevjo, ima kompas, zvonilo, luč, toplomer in barometer. »Oborožen« je torej z vsem, kar potrebuje, da utegne vsaj nekaj časa, do pol ure, hoditi pod vodo in opazovati ondote

zanimivosti ali iskati predmete, ki so se potopili.

Pričujoči sliki nam kažeta, kako spustijo potapljača v morje in kakšna je najnovejša oprema potapljačeva.

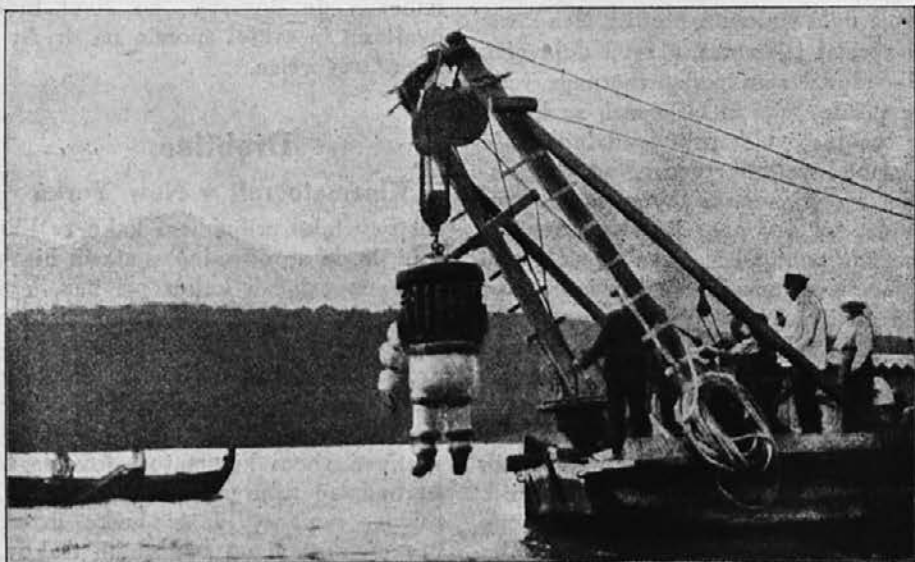
Nove knjige.

Dr. Janez Ev. Krek, Izbrani spisi III. zvezek: **Socializem**, iz leta 1901. Druga, neizpremenjena izdaja. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1925. Cena broš. Din 80.—.

V zadnjem času so dr. Krekov Socializem, ki je že davno pošel v knjigotržtvu, plačevali po 300 do 400 Din za izvod, pa ga še ni bilo nikjer dobiti. Iz tega dejstva izvira prvič, da so vsi tisti, ki so bili srečni posestniki te dragocene knjige, znali čuvati to redko in iskano knjigo kot dragocen zaklad, in drugič, da je bilo vedno dovolj ljudi, ki so hoteli dobiti ta biser v svojo knjižnico, čeprav za visoko ceno.

Zato je storilo založništvo veliko kulturno delo, ko se je odločilo, iznova izdati to dragoceno knjigo našega največjega politika in najbolj globokega socialnega delavca. Ustreglo je živi potrebi in zamašilo občutno vrzel v naši strokovni književnosti. Delo je danes staro komaj 25 let in je ob svojem srebrnem jubileju še prav tako važno kakor je bilo takrat, ko je izšlo. Saj je resnica neizpremenljiva in ne zastara nikdar. »Socializem« nosi v sebi izžgan pečat orjaške Krekove osebnosti. Krek ni nameraval napisati strogo znanstvene razprave o socializmu, on je zbral svoje tozadevne misli v enoto in je ustvaril svoj socialni program.

V knjigi najdeš vzorno obdelana poglavja o družbi, o pravičnosti in



Potapljača spuščajo v morje.

pravu, to je o lastninski pravici, o rodbini in narodu, o državi itd. Nato sledi zgodovina socializma pri Francozih od leta 1848, o Marxu, o komunistih, o katoliško socialnem programu, o anarizmu, o delavskem gibanju itd. Skratka, o vsem, kar želiš vedeti, izveš iz Krekovega Socializma. Rabil bo to knjigo filozof, dijak, učitelj, govornik, politik, inteligent in preprost človek. Vsakemu bo izvrstno služila, vsakemu bo koristila. Koliko snovi bo nudila izobraževalnim društvom, koliko pobude delavstvu, kaj pripomočkov pouka, informacije željnemu. Slog tega Krekovega dela je krepak, Krekov, in vendar lep, čista, preprosta slovenščina, kot jo beremo malokdaj in malokje!

Zakaj to knjigo še prav posebno priporočamo? Veliko se hvalimo, da, skoro bahamo se, kako smo Slovenci izobraženi. Kljub temu pa naletiš še vsepovsod na strašno nevednost, zlasti glede umevanja prevažnih vprašanj, ki gibljejo, pretresajo svet in človeško družbo. Da moreš umeti vsaj približno ves družabni in državni razvoj, moraš poznati zgodovino tega razvoja. Izluščiti moraš jedro, odstraniti pleve zmot, da spoznaš pravi napredek. Baš danes, ko cvete demagogstvo, ko se preleve stranke in njihova načela kar čez noč, je treba, da si poučen, jase, trden, da veš, kaj hočeš kot socialno bitje, in da te nekaj bobnečih besedi ne potegne za sabo. Za tako spoznanje in ustaljenost je pa treba dela — duševnega dela. In žalostna resnica je, da se ljudje ničesar bolj ne boje kot napeti svoje možgane in misliti — misliti! To nam najbolj dokazuje književni trg. Dobra, premišljena knjiga leži neprodana v prahu, prazne čenče in šund pa kupujejo. Če je knjiga pisana, naj je že umetna povest ali pa poljudno znanstveno delo, kot neka prežvečena jed, ki bravca čuvstveno ščegeta in ki jo bereš tja v en dan, kako stran brez škode tudi lahko izpustiš, taka knjiga je »užitek«. Čim pa je knjiga malce težja, globlja, če ni samo »požvečena kaša«, je pa velikemu delu bravev strašno odveč. Nerazumljiva, neumna, dolgočasna, zvita, premoderna se jim zdi in bolj duhovito in več vredno jim je večurno brbljanje v družbah, na vasovanju, v krčmi, koder iz vsega niti pet pametnih stavkov ne dobiš in drugi dan prav nihče ne ve, za kaj je šlo ob tako živahnih pomenkih. Stran z duševno lenivostjo! Resne knjige v roke. Dolga je pot do modroslovčevega spoznanja: »Sedaj vem, da nič ne vem.« Žal, da taki, ki pa res nič ne vedo, mislijo, da vse vedo.

Mladika 1925.

Zato naj tudi ta knjiga zaide v zadnjo vas, v vsa društva, kjer naj se ne praši po policah, marveč naj bo stalna svetovavka vsem, ki res žele izobrazbe.

Pri tej priliki opozarjamo tudi na dr. Janeza Ev. Kreka izbranih spisov I. zvezek, ki prinaša Krekov življenjepis in izbrane spise do l. 1892; uredil ga je profesor Ivan Dolenec. Dobi se po vseh knjigarnah. R. C.

Marko Bajuk, **Slovenske narodne pesmi**, 1. zvezek. Pomnožena izdaja. Nova založba. Ljubljana. — Nova založba je izkazala našim pevskim zborom s to izdajo veliko uslugo, kajti Bajukov 1. zvezek je že zdavnaj pošel; zdaj je natisnjen tretjič. Bajuk je narodno melodijo vestno zapisal in jo lepo, pa ne pretežno harmoniziral, tako da se bodo naši moški zbori z majhnim trudom naučili narodno pesem lepo peti. Ta zbirka obsega 51 pesmi: 44 moških, 2 ženska, 5 mešanih zborov; iz 2. izdaje 1. zvezka Bajukovega so povzete vse pesmi, 16 pesmi pa je dodanih iz 2. zvezka. Prav je, da je prireditelj v 35. pesmi skrajšal besedilo in brez škode bi bil čisto izpustil 26. pesem, ki je vsaj v zadnji kitici še bolj nerodna kot narodna. Veselimo se te zbirke prav zato, ker so vse pesmi tudi po besedilu tako dostojne, da jih lahko porabiš pri najmlajših pevcih. Take naj bi pa tudi bile vse zbirke narodnih pesmi. Bajuku bodo gotovo hvaležni vsi pevovodje, mi pa ga že zdaj prosimo nadaljnjih zvezkov, po istih načelih prirejenih. Ač.

Cerkniško jezero in okolica. Spisal Miha Kabaj, nadučitelj v Begunjah nad Cerknico. Uredil Fr. Sterle, akad. slikar. S 24 slikami in 1 zemljevidom. Založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Cena elegantno vezani knjigi 60 Din.

Take knjige je človek vedno vesel. Njena zunanost je lepa, vse vložene slike, tiskane na posebno lep papir, so res prav dobro uspele. Besedilo je pa napisal begunjski nadučitelj Kabaj. Iz vseh vrst veje preprosta in gorka ljubezen pisateljeva do kraja, kjer je dolgo deloval. Knjiga nas seznani z vsem, kar je treba, da vemo o Cerknici in jezeru: z opisom jezera in okolice, z življenjem na jezeru, z zgodovino, ki jo pisatelj naveže na pravljice in ustno izročilo, vkolikor ni v njej zanesljivih zgodovinskih podatkov. Knjiga je kaj pripravna za eno ali dve predavanji v zimskih večerih, zlasti, če bi ju spremljal skioptikon. — Še to je zanimivo, kako knjiga nastaja: ovoj ima letnico 1924, knjiga pa 1925! Pač sledovi raznih ovir. D. F.

Mladikarjevi odgovori.



Mnogim. Z neko nejevoljo me vprašujete: »Ja, kako naj pojemo, da Vam bo všeč?« Kako? Jaz ne vem. Katera pesem mi ugaja, to vem; ampak kako se taka pesem naredi, ne vem; to je skrivnost, ki se izvrši v pesnikovi duši. Kot »kritik« se sam zdim — oprostite — podoben mački, ki hodi okoli vrele kaše; tako tudi jaz hodim okoli lepe pesmi: vidim njene značilne lastnosti, ampak kako je nastala, tega ne vidim, ne vem. Samo to slutim:

Čim naravneje, tem verjetneje,
čim prijetneje, tem veljavneje.
(S. Gregorčič.)

Dovolite, da vam danes za to Gregorčičevo geslo navedem en zgled. V mesecih juniju in juliju so se mudili med nami naši rojaki iz Amerike, ki so nam povedali marsikaj poučnega in zanimivega. Jaz sem imel srečo, da sem se seznanil z gosp. Ivanom Zormanom, pesnikom in glasbenikom, iz Clevelanda. Ko sva skupaj čitala njegovo tretjo knjigo poezij (Cleveland, 1925), mi je tako mimogrede omenil o neki lirski pesmici, ki je v Ameriki zdaj najbolj znana in priljubljena in se nahaja v vseh šolskih čitankah. Povedal mi je še to o njej, da jo je zložil med svetovno vojno čisto mlad Američan, ki je padel na francoskem bojišču. Stvar me je čimdalje bolj zanimala in prosil sem ga, naj mi jo zapiše v angleškem izvirniku. Gosp. Zorman mi je drage volje ustrege. Jaz pa sem poskusil napraviti približen prevod, bolj v prozi nego v verzih, ki naj tu sledi:

Drevesa.

Nikdar mi pač ne uzre okó
pesmi, ljubke, kot je drevó;
prižeto z ustmi lačnimi
k prs zemlje lahni napetosti,
drevo, ki k Bogu ves dan zre,
moleč k molitvi vej roké,

drevo, ki nŕs'jo mu lasje
poleti tašćic gnezdece,
v čigar naročju je sneg ležal zimske dni
in ki tak družnó z dežjem živi.
Pesmi bedaki — ko jaz — delajo,
le Bog pa more narediti drevó.

Angleški izvirnik:

Trees.

I think that I shall never see
a poem lovely as a tree,
a tree, whose hungry mouth is prest
against the earth's sweet flowing breast;
a tree, that looks at God all day,
and lifts its leafy arms to pray,
a tree, that may in summer wear
a nest of robins in her hair,
upon whose bosom snow has lain,
who intimately lives with rain.
Poems are made by fools like me,
but only God can make a tree.

Joyce Kilmer.

Od 80 angleških besed, ki jih ima pesmica, jih je 66 enozložnih; zato se mi zdi v slovenščini dobeseden prevod nemogoč.

Kaj pravite, kaj je na pesmici takega, da si je namah osvojila ves stomilijonski ameriški narod? Oblika, kakor vidite, je zelo preprosta: ima rimo in tudi še metrum (četverstopni jamb); o muziki glasov, ki je v njej, seveda ne moremo soditi. Vsebinska je pa tudi zelo enostavna: Drevo je kakor pesem, je kakor dete, prižeto k prsim matere zemlje; je kakor molivec; je kakor devojka; v njegovi krošnji (laseh) poleti taščice gnezdi, pozimi je v njegovem nedriju (bosom) ležal sneg; in z dežjem živi intimno. Drevo je torej pesem; ampak samo Bog more narediti to pesem.

To je vsebina. Kaj je torej na stvarici, da toli ugaja tam v praktični Ameriki? Nekaj mora že imeti v sebi in na sebi, ker dejstvo je, da pesmica ugaja. Med vojno je nastala, smo rekli; toda o vojni se v njej ne črha. Ali proslavlja veliki ameriški narod? Tudi o tem nič. Ničesar ni v njej, česar ne bi mogel razumeti vsak človek na širni zemlji in pod katerimkoli podnebjem, samo da pozna drevo, taščico, sneg in dež. Torej brez vsake učenosti. Tiste primere ima in pa to globoko idejo (misel): pesmi, od ljudi narejene, so prava revščina napram umetnosti Stvarnikovi; vse to pa v zvočnem jeziku. Zdi se torej, da ugodje te pesmice prihaja odtod, ker je tako preprosta, tako blizu naravi. »Čim naravneje, tem verjetneje, tem prijetneje...« (Vkljub dejstvu, da je to sedaj najpopularnejša pesmica v Zedinjenih državah, bi se pa vendar drznil prav rahlo podvomiti, ali so zadnje tri primere — o laseh, na-

ročju, družnosti z dežjem — dobre. Tu pač odločuje okus, ki je, kakor znano, različen.)

G. G., Teharji. »Ni zdravila«, »Prstan« ste nam poslali. Prva vsebuje isto misel kakor Prešernova »Zdravilo ljubezni«: torej tudi Vi ste dobili »rano na srcu«, ki ji Vaša mati, dasi večša vseh zdravil, ne najde leka; tista čarodejka pa, ki je rano (ali kakor pravite »srčni prisad«) povzročila, »noče do Vas, noče Vam dati zdravilnih zeli, dà, še celo nad rano se — smeji«. Verz Vam teče gladko in izražate se kratko. Oboje je dobro. Le pravih besed še ne najdete in pa slovnica še ni v redu. Zdi se mi, da imate precej pesniškega daru. Z nekaterimi spremembami bi bil n. pr. »Prstan« kar dober. Naj ga natisnemo:

Na tvoji roki prstan zlat
me zbode v srce vsakikrat.
Ko mi oko na njega (!) zre,
srce mi od bolesti mre.

Vesela se ponašaj z njim,
iskri se v njem rdeč rubin
rdeč rubin iz srčnih tal (!)
o dekle, kdo ti ga je dal?

Veselo bilo mi srce,
a zdaj je preminulo vse;
saj prstanček je viden znak,
da ti je nekdo drugi — drag.

J. K., Lj. (Stari trg). Čitajva n. pr. Vaš »Utrip blagoslovljenih hipov«. (Že naslov, kajne, izviren!) Iz uvoda pesmi izvemo, da se Vam je neki večer zgodilo nekaj posebnega: kar nenadoma Vas je objel sladak pokoj.

Vzklikla je v srcu kot cvetka osamljena
sveta skrivnost, ki bolest ji je mati,
duša rodila je — sama osamljena —
dete ji lastno velelo je vstati...

Duša je rodila — dobro, eno »rojstvo« imamo že, in »dete« — kaj je, ne vemo — veli svoji »materi«, naj vstane. To »dete« bo najbrž — Pogum! Ampak pesnik tega nalašč ne pove. No, in potem je veselje »preko vseh cest«. Takoj nato pride drugo »rojstvo«:

... vsa prelest,
ki lastno srce ji odvijajo povoje
čutila, rodila je — samozavest...

Torej zdaj prelest, ki je pa še sama v povojih (ali ste res hoteli vzbuditi občutek, da smo v bližini otročnice?), rodi... Zdaj pa:

Mlade moči so peruti razmahnile,
v dušo vseh zubljev bolesti so dahnile —
sladke bolesti, ki vriskajo, hočejo, iščejo,
jočejo,
v prsih nas pečejo, grizejo, palijo,
žgejo kot plameni vic.

Malo prej je bolest »rodila«, zdaj so pa že spet nove bolesti v duši, in sicer »vseh zubljev bolesti« (razumi, kdor moreš, kaj se to pravi!). In kaj počnó te bolesti v Vaši duši in v prsih! V resnici, g. K., tu ste prekosili

Župančičevo »Prebujenje«! V bistvu ta Vaša »pesem« ni drugega ko posnemanje Župančičeve osme elegije iz cikla »Manom Josipa Murna«, okičena s še drugimi izposojili iz istega vira. Torej nič svojega — prazno cingljanje! Prazno cingljanje tudi v ostalih štirih »pesmih«: »Utrip blaznih hipov« itd. Dà, kar povežite jih s Cankarjevim rdečim trakom.

J. Krivogled.

Naše slike.

Elizabeta L. Vigée-Lebrun: Slikarica s hčerjo. Slikarica, ki je tu upodobila samo sebe s hčerjo, se je rodila v Parizu dne 15. aprila 1755 v umetniški družini; njen oče je bil slikar in profesor na slikarski akademiji. Elizabeta Vigée se je tudi sama lotila slikarstva, je kmalu zaslovela ter se priljubila zlasti zadnji francoski kraljici Mariji Antoineti in visokemu plemstvu s svojimi portreti. Nemiri francoske revolucije so jo l. 1789 pregnali iz Francije; živela je poslej v Turinu, Rimu, Napoliju, na Dunaju, v Pragi, Dresdenu, Berlinu, Petrogradu, Londonu, kjer je povsod slikala portrete znamenitih osebnosti. Umrla je v Parizu dne 30. marca 1842. — Dvajsetletna se je poročila s trgovcem slik Lebrunom in je imela z njim edino hčer, ki jo kaže naša slika v materinem objemu. Ta lastna podoba dovolj jasno označuje način njenega umetniškega dela; trudila se je, da izrazi v slikah eleganco, milobo in lepoto upodobljencev in je s temi svojimi težnjami dosegla mnogo priznanja v visokih, mehkužnih krogih stare Francije. Ko je velika revolucija prevrnila prejšnji družabni red in postavila nove ideale, je javnost tudi začela zgubljati zmisel za umetnost Elizabete Luize Vigée, tako da je umrla precej pozabljena.

Razstava dekorativnih umetnosti v Parizu. Letošnje poletje se je odprla v Parizu velikanška razstava modernih dekorativnih umetnosti, ki so se je udeležile skoraj vse evropske, pa tudi mnoge druge države. Namen razstave je, da pokaže sodobna umetna obrt in sodobno stavbarstvo, kaj zna samosvojega ustvariti; zato so iz razstave izključeni vsi stari slogi in stari predmeti. Razstave se je udeležila tudi naša država, ki vzbuja pozornost zlasti z narodnimi tkaninami in vezeninami iz Južne Srbije, medtem ko z izdelki svoje industrijske umetne obrti z drugimi državami seveda ne moremo uspešno tekmovali. Slovenija je razstavila posebno svoje čipke in narodne vezenine (avbe) pa narodne okraske hiš in oprave.

GOSPODAR IN GOSPODINJA



Vrt.

Oreh in leska.

Marsikomu bi se utegnilo zdeti, da oreh in leska ne spadata na vrt, češ, da zaležeta preveč prostora in nimamo od njiju toliko koristi, kolikor naredita nepriliko in škodo. To mnenje pa vobče ne drži. Velja le za majhne vrtove, kjer itak skromen prostor koristneje izrabimo za druge vrtno rastline. Na večjih vrtovih pa ni težko dobiti prostora tudi za oreh, še lažje pa za leskove grme, ki jih ne sadimo samo zaradi lešnikov, ampak tudi v okrasne svrhe. Lepo zrasel, košat oreh nič ne zaostaja za drugim sadnim drevjem, v mnogih ozirih ga celo nadkriljuje. Poleg dragocenega sadu nam daje tudi lepo senco in vrhutega še les. Glede slikovitosti pa je kos hruški in jablani. Velika prednost je tudi to, da je orehovo drevje jako malo izbirično za zemljo in lego in da ne potrebuje skoro nikakršne nege. Nasprotno. Čim bolj ga pustimo v miru, tem bolj je zadovoljno. Posebno ne mara, da bi ga kaj obrezovali. Tudi zajedavci, ki jih je toliko po drugem sadnem drevju, se ga ogibajo. Končno mu moramo šteti v dobro tudi to, da razmeroma hitro raste in da se da razmnoževati s semenom. Le ena neprilika je z orehi na vrtu, ki bi hodila v poštev na bolj tesnih prostorih. Oreh na pravem mestu se namreč razraste v orjaško drevo, ki povzame mnogo prostora, kajti v njegovi gosti senci ne uspeva nobena druga rastlina. Toda takih orjakov je malo, ker vendarle ne zrastejo tako naglo in jih naposled lahko odstranimo, ko bi nam bili le preveč nadležni.

Povedali smo že, da oreh sicer ni izbiričen za zemljo in lego, vendar ima pa tudi svoje potrebe. Najbolj mu ugajajo bolj suha, apnena tla, ki dobro prepuščajo vodo. Celo v kamenitih puščah se lepo razvija, da morejo le korenine prodirati med kamenjem v globino. Višave so mu ljubše nego nižave. V meglenih, mokrih nižinah ne raste.

Orehe sadimo spomladi kakor drugo sadno drevje. Petletna ali šestletna drevesa z ravnim deblom in razvitim vrhom, kakršna vzgoje po drevesnicah, so najprimernejša za presajanje. Pripomniti pa moramo, da je oreh za presajanje precej občutljiv, zlasti ako

mu pri izkopavanju preveč poškodujemo korenine.

Orehov ne požlahtnjujemo, ker iz semena vzrastle rastline popolnoma podedujejo lastnosti plemenjaka. Zato pa si vsakdo lahko sam iz semena vzgoji orehe, kolikor jih potrebuje. Tako, na stalnem mestu vzgojeno drevje je mnogo lepše in bolj rastno nego presajeno. V jeseni, ko so orehi zreli, izberemo nekaj najlepših plodov in jih takoj sveže vložimo v kak lonček ali zabojček med vlažen pesek. Posodo s semenskimi orehi zakopljemo 20–30 cm globoko v zemljo na vrtu in jo zavarujemo pred mišmi. Zarana spomladi posadimo na mesto, kjer hočemo imeti oreh, po tri plodove. Ako vzkalita dva ali celo vsi trije, pustimo samo najlepšo rastlino, ostale pa odrežemo pri tleh. Z mladim orehom nimamo drugega posla, nego da ga po potrebi oplevemo in zavarujemo pred poškodbo, dokler ne odraste. V 15–20 letih imamo že zastavno, košato drevo.

Še nekaj besed o plodovih. Pri nas redkokje vidimo lepe orehe, ker jih ljudje ne znajo spraviti. Orehe z lepo belo lupino dobimo, ako zrele plodove, takoj ko jih otresemo ali oklatimo, temeljito operemo v čisti vodi na ta način, da jih v vodi premešavamo z brezovo metlo. Potem jih pa izpiramo toliko časa, da odteka popolnoma čista voda. Tako oprane orehe razgrnemo in posušimo na solncu, na peči ali tudi v sušilnici. Posebno lepi so orehi, ako dodamo vodi, v kateri jih peremo, nekoliko sode. Zelo važno je, da orehe dobro posušimo, preden jih spravimo, in da jih hranimo v suhih zračnih shrambah, da ne splesnijo. Za vkuhanje uporabljajo nezrele orehe. V to svrhu jih natrgajo tedaj, ko so še toliko mehki, da se dajo prebosti s pletilno iglo.

Tudi orehov imamo mnogo sort. Zlasti po vrtovih bi morali saditi samo sorte z debelim plodom in s tanko lupino. Koščaki dajejo sicer dober les, a malovreden sad. V novejšem času so vzgajali tudi pritlične sorte, ki so posebno prikladne za majhne vrtove.

Leska rodi takisto kakor oreh zelo okusno in drago lupinasto sadje — lešnike. Mnogo tega sadu uvažajo iz tujih krajev, dasi bi ga mogli pridelati za potrebo tudi doma. Ker je leskov grm čislan tudi kot lepotična rastlina, je vsekako vreden, da ga sadimo po naših vrtovih. Posebno lepe so leske z rdečim listjem. Komur je pa več za plodove nego za lepotičje, bo sadil sorte z debelim plodom, kakor so n. pr. haleška in lambertska leska. Vse žlahtne leske so mnogo bolj rodovitne nego naša navadna gozdna leska.

Tudi leska ni baš izbirična. Vendar pa jo moramo saditi na bolj solnčne lege, ker v senci ne rodi rada. Raste v vsaki zemlji, ki ni presuha. Lesko razmnožujemo z grebenicami. V vseh večjih drevesnicah goje in oddajajo sadike žlahtnih lesk. Stare leskove grme je treba večkrat otrebiti in izrezati pregosto vejevje. Ne škodovalo bi jim tudi, ako bi jim tu in tam nekoliko pognojili.

M.H.

Matí.

Kako odpravljáš otroka v šolo.

Misli, da si ti sama oni otrok, ki mora v šolo. Zato vstani že prej kakor otrok, pokliči ga o pravem času in ne šele četrť ure pred določenim časom. Otrok mora imeti dovolj časa, da je pred odhodom v šolo miren in spočit. Nobene naglice ne sme biti pri oblačenju in ne stikanja za učnimi knjigami. Otrok bodi navajen že od prvega šolskega dne na to, da si pripravi vse šolske potrebščine za naslednji dan že prejšnji večer. Potem ne bo ničesar pozabil in bo zjutraj mirno vzel knjige in zvezke in vse drugo, kakor si je bil pripravil zvečer. Ne daj, da se otrok navadi, da bi si prihranil še kaj dela za šolo za zjutraj, preden odide v šolo. Tedaj bo gotovo kaj narobe in bo brčkone kaj pozabil. Skrbí, da bo otrokovo perilo in obleka vsa pripravljena že zvečer, da ne bo zjutraj tekanja sem in tja in iskanja in prehitevanja. Da ne boš zjutraj sužnja ure in ne boš iskala gumbov in šivank in pripravnega sukanca. Preglej že zvečer vso otrokovo obleko in jo popravi in zašij, če je potrebno. Če je otrok že večji, pa si sam uredi tudi obleko in preglej gumba in šive in se navadi na vsa

taka dela — pa čeprav je ta otrok deček. Tudi dečku ne bo škodilo, če si zna zašiti obleko in prišiti gumbe, in v poznejših letih se bo večkrat hvaležno spominjal take matere, ki ga je »posvetila« tudi v te vrste »učenosti« in »skrivnosti«. Koliko je možkih že v zreli dobi, ki bi radi znali vsa ta malenkostna dela in bi si s tem prihranili marsikako nejevoljo, jezico in kletvico in tudi mnogo časa.

Ko odpravljáš otroka v šolo, skrbi tudi za zajtrk, da bo pravočasno na mizi. Da ne bo otrok kar stoje izpil vročo in morda še vrelo kavo; pazi, da bo utegnil mirno sestiti in zaužiti zajtrk brez vsakršne naglice, da bo tudi toliko utegnil, da še malo posedi za mizo in spravi zaspanec iz oči in misli. Otrok odhajaj tedaj v šolo, da utegne mirno priti do šole, da ne bo tekel po cesti, se zaletaval v ljudi in prišel tik pred začetkom ves razburjen in vroč in sopihajoč v šolo.

Ni težko doseči vse tole. Samo za urico se odreci postelji, in dovolj bo časa zate in za otroka. Koristiš pa sebi in otroku. Otrok bo navajen na red in točnost. Ne bo se prehitel tudi v poznejšem življenju ne, živci bodo umirjeni, misli izravnane, treznost bo v njem. Ne bo pozabljal, ker bo že iz mladosti navajen na to, da bo imel vedno vse v redu, in ne bo poznal tekanja v sobo in po stopnicah in spet nazaj, češ, da je kaj pozabil. V šoli bo bolje napredoval, ker bo ravnovesje v njem in zbranost duha.

Vse to ima v rokah mati. Poglej se in bodi sama taka, da ne bo tvoj otrok revež v mladosti, revež doma in v šoli in revež vse žive dni. Vihravih, pozabljivih, nerednih in netočnih ljudi se boje povsod. In če ima tvoj otrok te lastnosti že v krvi, pazi tem bolj, da mu jih odpraviš z vzgojo. In tudi tukaj — kakor povsod pri vzgoji — je najvažnejši dober zgled. Vihrave, netočne in nezanesljive matere ne morejo vzgojiti mirnih, treznih in rednih otrok — ljudi. Dandanašnji pa potrebujemo treznosti kakor mogoče še nikdar prej. Krepkih, jeklenih značajev ni nič preveč med nami.

Marija Kmetova.

Kosmetika.

Lea Fatur.

Razlika v postavi.

»To je prelepo žensko telo,« je razsodil »višji«, ko je pogledal iz line na Rožmanovo Alenčico, ko je prihajala v moški obleki in v orožju, da stopi v vojno službo. Sestra ubitega junaka

Gregca, mlada Alenčica, si nadene bratovo »haljo do peta«, si opase »sabljico ostro kakor brivno britev« in poleti na bratovem konju med Turke, seka kakor njen brat turške glave, da se kotalijo kar na kupe, da zavpije turški sultan ves obupan: »Gregec še živi!« Pa Turki ga mirijo: »Saj je to samo lepa, mlada Alenčica.«

Razlika med žensko in moško postavo, med kretanjem in hojo ženske ali moškega, ki izvira vprav iz razlike v koščeni postavi, je pač tako velika, da je ne zakrije »halja vsa zažnorana, zapeta do peta s sedemdesetimi zaponkami«.

In bolj ko je postava po žensko dovršena, bolj se razlikuje od pravilne moške postave. Poglejmo na život prve in drugega. Uverili smo se, da je matematična podstava pri moškem životu stožec, čigar težišče je v ramah, pri ženski je težišče v kolkih. Z mesom obdan život obeh spolov nam kaže oval, katerega širina teži pri moškem navzgor, pri ženski pa navzdol. Moški, ki bi si razširil kolke z obleko, bi grešil zoper zakon lepe moške postave, pravtako greši ženska v tej smeri, kadar si razširja rame s podloženimi rokavi, ki zabrišejo lepo naravno črto ženske rame.

O razliki, ki vlada praviloma med obema postavama, se prepričamo še bolj, ako vzamemo moško in žensko postavo, ki sta enaki v velikosti in ju razpolovimo navzdol. Videli bomo, da je pri ženski postavi središče telesa pomaknjeno bolj navzgor kakor pri moškem in da ima ženska razmeroma bolj dolgo hrbtenico. Ni pa to od tega, kakor da bi bila ženska bolj debela v kosteh, ker je ženska baš nasprotno bolj nežnih kosti, ampak zato, ker imajo vretenca ženske hrbtenice bolj debele hrustančeve ploščice in je radi tega ženski hrbet bolj prožen. Hrbtenica se vzboči pri ženski v vratu le malce navzpred in se uvija na hrbtu bolj globoko v prsno votlino. Tako se izobliči za lepoto ženskega hrbta tako značilna črta; da se to doseže, pripomorejo pa tudi rebra, ki se vzbočijo v močnejšem loku in pritisnejo h kosti, da se skrijejo kakor v udrtini trnki spodnjih vretenc, ki se tudi pri suhljatih ženskah ne vidijo.

Ženska rebra so tanjša, krajša in bolj ploščata in ob robu bolj zaostrena kakor moška. Ob prsnem košu niso tako navzpred zaokrožena in se ne upogibajo kakor moška poševno navzdol, ampak bolj na okroglo okoli prsne votline; zato je že četrto rebro ob koncu prsnega koša, dočim pride pri moškem šele peto rebro v to črto.

Ženski prsni koš je tako sestavljen, da so hrustanci peterih trebušnih ali nepravih reber krajši od hrustancev pri pravih rebrih in da se vzdigujejo bolj navpično napram hrustancem sedmega rebra. Radi tega značilni način ženskega dihanja: ker je ženski prsni koš v vseh svojih merah ožji od moškega, toda bolj prožen zavoljo tanjših reber in daljših hrustancev sedmih košnih reber in ker delujejo v oprsu ležeče mišice-dihalnice na okroglasto zapognjena rebra — se razširjajo ženske prsi pri dihanju bolj kakor moška in odtod nastaja ono značilno valovito gibanje.

Ženski hrbet se odlikuje od moškega posebno v tem, da je ves zalit; plečna kost je tanjša in bolj pritisnjena h košu, sredina se vzboči in lepo se začrta podaljšek zatilnika ali šija.

V kolkih je ženska širša od moškega, ker ima širšo medenico. Na okroglo razstrte kosti v kolku povzročajo, da sta tudi sklepni skledici, v kateri se vklepa jabolko kosti stegenice, na obeh straneh bolj narazen, in radi tega stoji stegneno jabolko bolj pravokotno napram skledici. Da se to uglaadi, je stegenica malo zasukana v koleno, kar se zdi sicer nekam krevljasto, je pa značilna črta ženskega stegna. Tudi v kolenu moli jabolko nekam bolj ven, da se doseže ravna hoja.

Rekli smo, da je ženska hrbtenica daljša od moške, da se nam zdi torej ženski život v primeri z moškim bolj dolg. Sklepali bi, da so tudi ženska stegna daljša od moških, v resnici pa zahteva pravilo postave, da je žensko stegno kratko.

Oblika in kratka mera stegen vpliva tudi na hojo. Vsa sestava ženske postave je taka, da določuje ženski bolj kratke korake in nekako zibanje pri hoji. Debele ženske se zibljejo bolj kakor suhe, ker je vse težišče v preobilih bokih.

Povprečno bi bilo pravilno, da je moški život daljši od ženskega in da je moški večji; saj so ženske večinoma le srednje rasti, dasi imamo poleg resnično lepih, velikih ženskih postav tudi »drogove in prekle«. Pri narodih, ki so znani radi svoje majhne postave, so majhni pravzaprav samo moški, ker ne dosežejo svojega presežka.

Moška koščena postava je sploh bolj močna kakor ženska, saj je moč tudi pravilo lepote moške postave; za kako medlo veho se ne bi ogrevala ne umetnost in ne življenje. Moška postava izraža moč, ženska ljubkost in lahkoto v gibanju.

Drobnejše kosti, manjši sklepi in nežnejše tkivo v mehkih delih pripo-

morejo, da je ženska primeroma bolj lahka kakor moški, in jo usposobljajo, da je kakor grlica lahka in gibka, neumorna pri svojem delu.

Razlika teže kosti normalne postave moškega napram ženskemu ko- stem je v razmerju 10 : 8.

Krona postave je glava, če sedi »buča« ali na ogle stisnjena »škafka« na ramah najlepše postave, jo pokvari. Glava mora biti v pravilnem razmerju s postavo, ne prevelika, rajši premajhna, o kateri pojejo, da je »kakor ptičica«. Mere so pa tudi tukaj različne — ni je enakosti — in če je, je le v kvar lepote moškega ali ženske. Splošno velja, da sodi vitki postavi podolgovata glava, čokati postavam pa bolj okroglasta. Dolgost života določa višino glave; višina je pri normalno vzrastlem moškem vedno večja kakor pri normalno vzrastli ženski. Ženska, ki ima previsoko glavo, je bolj podobna v glavi moškemu in zgubi na skladnosti postave. Lepo oblikovana ženska glava ima vedno močno razvit zatilnik. Glede naravne lepote glave je določila stara grška umetnost za oba spola stalna pravila. V medicinski Veneri občudujemo popolnost ženskega telesa, v vatikanskem Apolonu vidimo dovršenost moškega. In vprav pri teh umotvorih je izraženo določeno pravilo starih kiparjev.

Ne pozabimo, da se razlikuje ženska postava tudi po rokah in nogah od moške. Ženska noga v dovršeni obliki se ne razlikuje od moške samo po drobnejših kosteh, tudi koščice v nartu so drugače zložene, da dobi ženska noga lepo vzbočeno obliko, ki jo odlikuje od nekam bolj ploščate ali ravne moške. Tudi roka se razlikuje po svoji nežnosti od moške; naročje ima lepše oblike, kosti v laktih niso tako močne. Oblika rok in nog je seveda odvisna od oblike kosti. Kako se neguje in ohrani lepota »belih rok in bistrh nog«, bo povedalo temu razmotrivanju posvečeno poglavje.

Resnica je, da naš čas ni posebno obdarjen z vzornimi postavami; vse moderno življenje s svojimi pisarnami, šolami, tovarnami, gostilnami in kavarnami, s tesnimi stanovanji in nezadostno telesno nego ni ozračje, v katerem bi rastle fantje »kakor smreke« in dekleta »kakor lilije«.

Sedanjí čas si prizadeva res mnogo za razvoj lepe postave in razvitje lepih ljudi, toda vsak dotok čile mladosti prihaja od nekdaš s kmetov v mesto in vprav na kmetih ni več toliko lepih fantov, kolikor jih je bilo včasih, kar se vidi in izpričuje ob dnevih nabiranja. Med našimi dekleti na

kmetih se pa dobe še vedno postave in obrazi, ki so vredni, da bi jih naslikal najslavnejši slikar:

»Tenka in visoka je kakor konoplja, belega obraza kakor labodica, lica rdečega, čela visokega tenkega grla, črnih oči, drobne hoda.«

Kako raste in se krči telo.

Landois in Guetelet sta izračunala razvoj normalnega ženskega in moškega telesa. Po tem računu žensko telo meri in tehta:

ob rojstvu	48.3 cm	2.91 kg
v 4. letu	91.0 »	14.18 »
v 7. »	109.6 »	18.45 »
v 12. »	132.7 »	30.54 »
v 14. »	144.7 »	38.10 »
v 17. »	154.4 »	49.08 »
v 20. »	157.0 »	54.46 »
v 25. »	157.7 »	55.08 »
v 30. »	157.9 »	55.14 »
v 40. »	156.5 »	56.55 »
v 50. »	153.6 »	58.45 »
v 60. »	151.6 »	56.73 »
v 70. »	151.4 »	53.72 »
v 80. »	150.6 »	51.52 »

Moško telo meri in tehta:

ob rojstvu	49.6 cm	3.20 kg
v 4. letu	93.2 »	15.07 »
v 7. »	111.2 »	20.16 »
v 12. »	135.9 »	31.00 »
v 14. »	148.7 »	40.50 »
v 17. »	167.0 »	57.50 »
v 20. »	171.1 »	65.00 »
v 25. »	172.2 »	68.29 »
v 30. »	172.2 »	68.90 »
v 40. »	171.3 »	68.81 »
v 50. »	167.4 »	67.45 »
v 60. »	163.9 »	65.03 »
v 70. »	162.3 »	63.03 »
v 80. »	161.3 »	61.22 »

Moda.

Obleka in njen pomen.

Greš po cesti, gledaš ljudi in njih obleke in kaj kmalu presodiš, koliko je človeka v tej in oni obleki, kakšen je v notranjosti. Prav posebno utegneš presoditi po obleki ženske, ker so navezane na različne določbe krojev in okraskov, ker se ravna po modi in jim ta ukazuje v večji meri kakor moškimi. Že smo govorili o tem, da je moda izraz dobe, da je duh časa tisto, kar govori iz posebnih pravil mode. Da se moramo kolikor toliko ozirati na modo, da ne gre, da bi se dandanes oblačili tako, kakor je bilo v navadi pred petdesetimi ali dvajsetimi leti. Kakor so bile v prejšnjih dobah tudi druge določbe iz drugih poglavij človeškega življenja drugačne, tako so tudi drugačna pota mode. Kaj čudno bi te pogledali v trgovini, če bi se pričkal in ne bi hotel plačati blaga po

današnjih cenah, češ, pred dvajsetimi leti sem dal za to in ono le toliko in toliko. Prav tako čudno bi pogledali danes žensko z dolgo vlečko in s klobukom, ki je bil tedaj v modi. Vsaka doba ima zase svoj pomen in svojo življenjsko moč, in če hočeš živeti z dobo svojega časa, jo moraš slušati tudi v zunanjostih — seveda po pameti.

A kaj je v vprašanju ženske mode — pamet? Čisto kratko povedano: to, kar je zate prikladno. Služkinja ne bo šla na trg v klobuku, gospa pa v ruti ne. Gospa ne bo šla v prodajalno v plesni obleki in v gledališče ne bo stopila v domači obleki. In če si pri kuhi, se ne boš oblekla v kostim ali v ono obleko, ki je vsa odeta v čipke in zgibke, v cerkev pa spet ne pojdeš v predpasniku in razoglava. Če imaš pamet, tudi ne boš nosila kril, da se ti vidijo kolena, in ne boš imela golega »vratu« do pasu. Pravtako ne boš kazala popolnoma golih rok na cesti, in če si močnejše postave, tudi ne boš imela tako ozke obleke, da se ne bi mogla niti skloniti in bi se ti smejali za teboj. Pamet je pri modi še prav posebno potrebna in se dotika tudi »žepa«. Nespametno bi bilo jemati drago blago in šiviljo na upanje ali izdajati za toalete take vsote, da si prikrajšana doma pri jedi zaradi teh izdatkov ali da mora trpeti vsa družina le zato, ker hočeš na vsak način imeti tako in tako obleko in tak in tak klobuk, plašč in podobno. P a m e t ! Tega ni moči dopovedati nikomur, to mora človek občutiti sam, se pregledati sam, pretehtati in premisliti, kaj je prav in kaj ni. — Čudno je slišati, a je vendarle res, da moramo imeti pravila za obleke v s r c u. In ni šablona, da hodimo za pogrebom v črni obleki, da smo vse leto v črnini, če umrje kdo izmed svojcev. Črna barva je resna, nekam stroga in tiha je. Tudi pogreb je resna zadeva in smrt je nekaj, kar te potegne »vase«, da si tih in se zamisliš. Obratno je na mestu, če smo pri prireditvah, ki so vesele ali radostno-svečanostnega pomena — v beli obleki ali v obleki iz svetlejšega, pestrejšega blaga. Spet bi bilo kaj čudno videti, če bi bile n. pr. prvoobhajanke v črnih oblekah ali birmanke in podobno. To človek že kar tako čuti v s r c u, samo po sebi je umevno, da mora biti tako in ne drugače. Saj je tudi pravtako samo ob sebi razumljivo, da ne boš prišel k smrtni postelji s smehom in da ne boš pel, če je bolnik v hiši. In če vemo vse to in je v navadi že leta in leta, kaj se ne bi ozirali na take določbe mode iz s r c a tudi pri krajih? Globoko iz-

rezane in take obleke, ki jih spodaj ni nič in zgoraj nič in na rokah tudi nič, ne sodijo v resne kraje in k resnim dogodkom in prireditvam. Tako je n. pr. popolnoma pravilno, da v Italiji, odkoder vemo, da niso v tem oziru preveč »zapeti« in prenapeti, ne pustijo v cerkev takih žensk, ki niso »skoraj nič« oblečene. Pride taka gošpa v cerkev, pa jo lepo vljudno povabi cerkovnik, da najstopi iz cerkve, in ji ondi lepo in prijazno pove, da pri njih ni dovoljeno, da bi bile ženske brez rokavov v cerkvi. Kdo bi to zameril? Cerkev je kraj resnobe, je hiša božja in ne koncertna dvorana. Zapomnimo si to tudi za naše kraje! V mestih smo v tem pogledu že preveč »širokega srca«. Na deželi vemo, da imajo posebno obleko, »zakmašni gvant«, ki je res nedeljska in za v cerkev. Olike srca in dostojnost vedenja zahtevata, da naj premislimo, da ima vsaka obleka svoj pomen in da »vse ni za vse«. Radi teh pomenov pa seveda ni treba, da bi imela po deset in več oblek. Če si »pametna« in se oblačiš tako, kakor veš, da ti pristoja in si vendarle moderna, ti bodo zadoštovale tri, štiri obleke za vse: za dom, za cesto, za gledališče in cerkev.

M. K.

Kuharica.

O kuhinji.

Kuhinja je nekaj posebnega v stanovanju, je prostor, kamor ne pridejo gostje in kar gospodinja nekam sramežljivo skriva in ji ni všeč, če stopi tuja oseba v kuhinjo. Kuhinja je urad za želodčna vprašanja in je zato tudi središče največjih skrbi. Skoraj gotovo je, da ženska nikjer toliko ne misli kakor v kuhinji, da je nikjer ne napadejo večje skrbi. Stopiš, mati, iz družinske sobe v kuhinjo in kakor bi trenil, ti izgine smehljaj z lic in čelo se ti pokrije z mračnimi gubami. Zakaj — je ljubezen, je veselje z otroki, je tudi radost radi drugih stvari — a želodec je le gospodar. Če temu ne ustrežeš, če njega ne slušaš — splahnejo tudi druge lepote in radosti. In če nimaš le svojega želodca, če imaš še troje, četvero, šestero drugih želodcev, ki jim moraš ugoditi, — tedaj planejo skrbi nate, ki te čakajo v kuhinji in se ti zarežijo v obraz, čim stopiš k štedilniku in omari. Premišljaš, pretehtavaš zdaj ta zdaj oni domislek, računaš, iščeš. In če nimaš le teh misli, kaj bi pripravila, ampak radi nedostatnih sredstev niti ne veš, kako in s čim bi ugodila zahtevam želodcev, tedaj je to muka, ki bi je moški ne prenesli tako izlahka in vsak dan. Že samo radi

teh kuhinjskih zadev je možu laže na svetu. Mož prinese plačo — pa konec. Saj kuhinje ne pozna, ne pozna one »duševne« kuhinje, ki se zaje zares v dušo. To je svet zase, je svet trpljenja in veselja, je ženski svet. V tem svetu je samolastni vladar želodec, ki je tako krut in tako neizprosni, da ne popusti niti za las. Gospodinja se mu mora klanjati sleherni čas in tako do dna, da časih niti ne ve, če je solnce na nebu ali je deževen dan.

Marija Kmetova.

Piška z zeleno papriko.

Razbeli v kozi za žlico masti in prideni eno zrezano čebulo; ko se nekoliko zarumeni, prideni dve na rezance zrezani zeleni papriki, in ko se paprika kakih deset minut duši, prideni polovico osnažene in na kose zrezane piške; ko se piška par minut duši, prideni še en debel paradižnik, osoli, pokrij in duši, da se piška zmehča (včasih nekoliko premešaj). Ko je piška mehko dušena, jo zalij z juho toliko, kolikor hočeš imeti omake. Ako hočeš še več omake, lahko prideneš nekoliko moke, preden zaliješ z juho. Ko omaka še nekaj minut vre, stresi jed v skledo in obloži z dušenim rižem.

Koštrun z zeleno papriko (šataras).

Razbeli v kozi za žlico masti in prideni debelo, na listke zrezano čebulo; ko se čebula zarumeni, prideni dve na rezance zrezani zeleni papriki (ki jima pa odstrani pečke); ko se paprika kakih 10 minut duši, prideni $\frac{1}{2}$ kg na majhne kocke zrezanega koštrunovega mesa, katerega si prej z vročo vodo poparila; ko se meso četrt ure duši, prideni še en debel paradižnik, osoli, pokrij in duši, da se koštrun zmehča (včasih nekoliko premešaj). Ko je meso mehko, ga zalij z juho toliko, kolikor hočeš imeti omake. Ko omaka še nekaj minut vre, stresi koštruna v skledo in obloži z dušenim rižem ali polento.

Paprika s paradižniki v sopari.

Paprikam odreži pokrovčke in jim izdolbi seme. Nato jih zloži eno zraven druge v kozarec tako, da je odprta stran obrnjena kvišku. Tako pripravljeno papriko zalij s paradižnikovo mezgo in ko je prva lega paprike zalita, postavi zopet drugo lego paprike in zopet zalij s paradižnikovo mezgo; tako delaj, dokler ni kozarec toliko napolnjen, da manjka v njem še za dva prsta do vrha. Nato obriši robove kozarca, pokrij ga z obročkom in pokrovom in postavi v lonec (aparati). Tako kuhaj v sopari 20 mi-

nut pri 80° C toplote. Pusti, da se v loncu ohladi. Tako pripravljeno papriko uporabljaj pozimi za šataras itd. — Paradižnikova mezga, ki z njo zaliješ papriko, se takole pripravi: Zrele, oprane in čez pol pretrgane paradižnike naloži v lonec, pokrij jih in kuhaj toliko časa, da dajo iz sebe nekoliko vode. To vodo odlij, paradižnike pa stlači skozi sito; dobljeno mezgo nalij med papriko.

Češplje s salicilom.

Kuhaj v kotliču $1\frac{1}{8}$ l vode s $\frac{3}{8}$ l spirita, 1 kg sladkorja, $\frac{1}{2}$ dkg (5 gramov) salicila, ki ga dobiš v lekarni z opombo za sadje. Kuhaj četrt ure, da nekoliko povre. Potem v tej sladkorni vodi prevri zaporedoma 5 kg svežih nepoškodovanih češpelj, vsakokrat toliko, kolikor jih gre nalahko v kotlič, in jih, ko dobro prevro, poberi s penovko iz kotliča ter jih naloži v lončeno posodo, ki še nikdar ni bila mastna. Ko si prevrela vse češplje, povri še 10 minut sladkorno vodo ter jo nato zlij na češplje, da se je le-te do drugega dne napoje. Prihodnji dan sladkorno vodo odlij, poberi češplje in jih naloži v kozarec ter zalij s toplo vodo od češpelj, ko si jo še enkrat prevrela (10 minut), potem pa nekoliko ohladila. Končno kozarce zaveži s pergamentnim papirjem ter postavi na hladno. (Te češplje porabiš za kompot, cmoke in druga močnata jedila.)

Olupljene češplje kot kompot.

Liter svežih češpelj polij z vrelo vodo. Potem jih jemlji posamezno iz vode ter takoj olup. Medtem pa zavri v kozi $\frac{1}{2}$ l vode, v katero si dejala 10 dkg (dve polni žlici) sladkorne sipe, skorjo cimeta in nageljnovu žbico. Ko dobro prevre, prideni češplje, pokrij in pusti, da počasi vro 8—10 minut. Kuhane poberi iz kože v skledo in polij s sokom. Postavi hladne kot salato k pečenki ali h kaki močnati jedi, n. pr. polenti, cmokom ali spečnjaku, na mizo.

Omaka iz svežih češpelj.

Obriši kakih 20 češpelj, odberi jim koščice, deni jih v kozo ali lonček, zalij s par žlicami vode in vina, prideni košček cimeta in limonove lupine; ko so češplje kuhane, jih pretlači skozi sito. V kozi razgrej za dva oreha masla, prideni žličico sladkorja; ko se speni, prideni polno žlico moke in ko se moka blede zarumeni, prideni dve žlici krušnih drobtin; ko je prežganje rumeno, prideni pretlačene češplje, zalij še z vodo in vinom, prideni ščep soli, sladkorja po okusu, in ko še par minut vre, je omaka gotova. M.R.

SALE IN UGANKE

Za smeh.

Dokaz.

Profesor Mikič: »Zdi se mi, da namerava kolega Mukič postati na vsak način vegetarianec.«

Profesor Makič: »Seveda! Saj se je že preselil iz Mesarske ulice na Sadjarski trg.«

Vedno zvest svojemu poklicu.

Profesor A.: »No, gospod kolega, kako ste se zabavali na gorenjskih gorah?«

Profesor slovenščine: »Izborni! Po znamenjih in božjih martrah sem popravil nad dvesto pravopisnih napak.«

Hudomušno vprašanje.

Gost: »Povejte, gospod oštir, ali ne bi mogoče vedeli tu v bližini za kako gostilno, kjer bi lahko dobil kozarec dobrega vina?«

Slab režiser.

Neko gospo je prijel omrtvični krč tako hudo, da se je zdela mrtva in so jo živo pokopali. Prijeli so njenega zdravnika, ta pa se je izgovarjal: »Kaj hočete, jaz nisem kriv, gospa je svojo vlogo pač izborni igrala.«

Enostavno.

Bolnik: »Gospod doktor, ali veste za kako sredstvo proti zaspanosti?«

Zdravnik: »O pač! Postavite se na glavo, potem Vam oči ne morejo skupaj zlestiti.«

Da bo bolje učinkovalo.

Zdravnik: »Torej za Vašega fantka ni nobene nevarnosti. Treba mu je samo mila in gorke vode.«

Mati: »Kdaj pa naj to zauživa, pred jedjo ali po jedi?«

Ti otroci!

Milanček: »Kajne, stara mama, da te ima papa zelo rad?«

Stara mama: »Zakaj, dragi moj?«

Milanček: »Ko so te zadnjič zobje boleli, je rekel papa: 'Bog daj, da bi je kmalu ne bolet noben zob več.'«

Težak začetek.

Mlad zdravnik (ki je zastoj čakal bolnikov, a koncem konca le zagleda enega v svoji ordinacijski sobi): »No, kaj pa Vam je, dragi moj?«

Kmetič: »Ne zamerite, hotel sem le vprašati, če veste za naslov tistega dohtarja, ki je bil prej tukaj.«

Cehovec.

Zdravnik (bolniku): »Ali Vas muči žeja?«

Bolnik: »O ne, žeje sem zmeraj vesel.«

Huda zmota.

Učenka (učiteljici): »Mene grize bolha.«

Učiteljica: »Ni mogoče; saj si vendar tako snažna; to ni bolha, to je zmota.«

Učenka (čez nekaj časa): »Gospodična, mene že zopet grize zmota.«

Dedno obremenjen.

Tinček je napravil računsko domačo nalogo in napačno seštel.

Učitelj: »Vse vsote so prevelike. Če se to zgodi še kedaj, bom pisal očetu.«

Tinček: »Saj mi je oče pomagal.«

Učitelj: »Tako — kaj pa je tvoj oče?«

Tinček: »Plačilni natak.«

Smola.

Mirko piše domačo nalogo pa joče in rjove kot obseden.

Oče: »Poba, kaj pa tuliš?«

Mirko: »Hu... hu... hu..., bil sem izgubil peresnik, pa ga je mama zopet našla.«

Uštel se je.

Nadzornik (pri računstvu): »Torej, ti mali, povej mi kako dvomestno število!«

Učenček malo pomisli in pravi: »53!« Nadzornik zapiše »35« in se ozre, če mu bo kdo ugovarjal. Vpraša drugega dečka, ki reče: »24!« Nadzornik zapiše »42« in se jezi, ker nihče ne ugovarja. Vpraša še tretjega in zapiše narobe kakor prej. Tedaj pa se oglasi eden izmed malih junakov in zavpije: »66! To boste pa vendar prav napisali.«

Napredek.

Tinček: »Jaz pa ne sedim več v zadnji klopi.«

Oče (vesel): »Tak vendar! To je pa res lepo od tebe. Tu imaš dinar. Povej no, kako je prišlo do tega, da si napredoval?«

Tinček: »Veš, papa, zadnjo klop barvajo.«

Poročili smo se.

Učiteljica pokliče sedemletno učenko s priimkom njenega umrlega očeta. Učenka ne vstane in učiteljica jo kara: »No, kaj ne slišiš? Zakaj ne vstaneš?«

»Oh,« odgovori deklica, »saj se ne pišemo več tako, ker smo se vnovič poročili.«

Vsak sodi po svoje.

Tujec (kaže na šolsko poslopje in vpraša fantiča, ki gre mimo): »Kaj je to poslopje?«

Fantič (se popraska po hlačah in pravi): »To je strojarna, gospod.«

Na žegnanju popoldne.

Kmet (ki ga je padar zavezal): »He, padar, meni manjka še eno uho!«

Padar: »A res? Potem pogledajte pri drugih, če ima mogoče kateri tri!«

Vrnil je.

Profesor (kateremu je prejšnji dan neki dijak vtaknil za klobuk listek z napisom: osel): »Gospodje, ko sem včeraj zapustil dvorano, je nekdo izmed vas oddal pri meni svojo vizitko.«

Kaj je tragično.

Učitelj: »Kaj si predstavljate, če slišite besedo 'tragičen'?«

Berta: »Tragično je n. pr., če pride enodnevica na svet, pa je tisti dan slabo vreme.«

Vljuden učenec.

Nadzornik: »Pepček, ali znaš deset zapovedi?«

Pepček: »Ne ubijajte, ne prešestvujte, ne kradite...«

Nadzornik: »Zakaj pa ne rečeš: 'Ne ubijaj, ne prešestvuj, ne kradi...'?«

Pepček: »Gospoda nadzornika vendar ne smem tikati!«

